

HELSINGIN KAUPPAKORKEAKOULU

Laskentatoimen suuntautumisvaihtoehto

SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSTULOKSEN TULKINTA JA OIKAISEMINEN DVFA/SG-MENETELMÄLLÄ

Helsingin
Kauppaikorkeakoulun
Kirjasto

7610

Laskentatoimen tutkielma

Ira Ylönen

Kevätlukukausi 1999

Laskentatoimen

laitoksen

laitosneuvoston kokouksessa 18 / 5 19 99 hyväksytty

arvosanalla erinomainen (80p)

KTJ Juha Kinnunen KTJ Seppo Ikäheimo

SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSTULOKSEN TULKINTA JA OIKAISEMINEN DVFA/SG-MENETELMÄLLÄ

Tutkimuksen tavoitteet

Tavoitteena oli ensinnäkin tutkia saksalaisen tilinpäätöskäytännön piirteitä ja niiden vaikutuksia tilinpäätöstuloksen antamaan kuvaan yrityksen taloudellisesta asemasta. Toiseksi tarkasteltiin DVFA/SG-menetelmää saksalaisen tilinpäätöstuloksen oikaisemiseksi epätavanomaisista ja tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävistä eristä osakekohtaisen tulos -tunnusluvun laskemiseksi vastaamaan erityisesti sijoittajien informaatiotarpeita. Tavoitteena oli tutkia varsinkin DVFA/SG-tuloksen soveltuvuutta yritysten väliseen vertailuun sekä sen paremmuutta saksalaiseen tilinpäätöstulokseen nähden yrityksen tuloksellisuuden mittarina.

Lähdeaineisto ja aineiston käsittely

Lähdeaineistona tutkimuksessa käytettiin koti- ja ulkomaista kirjallisuutta, joka käsittelee mm. kansainvälistä tilinpäätösanalyysiä, saksalaista tilinpäätöskäytäntöä sekä DVFA/SG-tulosta. Empiirisen tutkimuksen esimerkkiyrityksen lähteinä käytettiin yrityksen julkaisemaa tilinpäätösinformaatiota, jonka avulla havainnollistettiin DVFA/SG-tuloksen laskemiseen liittyviä ongelmia. Tilastoaineiston avulla tutkittiin DVFA/SG-tuloksen oikaisujen vaikutuksia vertailemalla DVFA/SG-tulokseen perustuvien ja tilinpäätöstulokseen perustuvien tunnuslukujen jakaumia keskenään. Lisäksi tutkittiin DVFA/SG-oikaisujen vaikutuksia yritysten väliseen vertailuun järjestyskorrelaatiokertoimen avulla.

Tulokset

Saksalainen tilinpäätöstulos antaa yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta usein liian negatiivisen kuvan, tilinpäätöstulosta joudutaan DVFA/SG-tuloksen laskemisessa oikaisemaan usein ylöspäin. DVFA/SG-tulos antaa sijoittajan kannalta totuudenmukaisemman kuvan saksalaisen yrityksen taloudellisesta asemasta kuin tilinpäätöstulos. DVFA/SG-tuloksen laskemismenetelmään liittyy kuitenkin epäkohtia, jotka voivat vaikuttaa sen luotettavuuteen yrityksen tuloksellisuuden mittarina. Esimerkkiyrityksen avulla havainnollistettiin saatavilla olevan tilinpäätösinformaation ja DVFA/SG-tuloksen laskemisessa tarvittavan informaation välistä kuilua. Tilastoaineiston perusteella tehty tutkimus osoitti, että oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen jakaumissa voidaan olettaa olevan eroa, mikä tukee seikkaa, että saksalaista tilinpäätöstulosta joudutaan usein oikaisemaan tuntuvasti totuudenmukaisemman kuvan saamiseksi yrityksen taloudellisesta asemasta. Lisäksi tilastoaineiston mukaan DVFA/SG-tuloksen oikaisuilla oli yritysten väliseen paremmuusjärjestykseen jonkin verran vaikutusta.

Avainsanat

DVFA/SG-tulos, Osakekohtainen tulos, Saksalainen tilinpäätöskäytäntö, Tilinpäätösanalyysi

1. JOHDANTO	3
1.1 TYÖN TAVOITTEET JA RAJAUKSET	3
1.2 KANSAINVÄLISEEN TILINPÄÄTÖSANALYYSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA.....	5
1.2.1 Tilinpäätösinformaation erilaisuus eri maissa.....	5
1.2.2 Kansainvälisen tilinpäätösanalyysin ongelmia	6
1.2.3 EU:n harmonisointityö ja tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäisyys	8
2. SAKSALAINEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖ	11
2.1 YLEISTÄ	11
2.1.1 Yhtiömuodot	11
2.1.2 Säännöstö	11
2.1.3 Tilinpäätösasiakirjat	12
2.2 SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖN ERITYISPIIRTEET	13
2.2.1 Saksalaisen tilinpäätöksen järjestelymahdollisuudet	13
2.2.2 Oikea ja riittävä kuva -periaatteen ahdas tulkinta	15
2.2.3 Meno-tulon-kohdalle ja olennaisuuden periaatteen puuttuminen	16
2.2.4 Verotuksen ja kirjanpidon läheinen yhteys.....	16
2.2.5 Varovaisuuden periaate ja velkojen suojaaminen.....	17
2.2.6 Historiallisen hankintamenon käsite	18
2.3 SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖN PÄÄPIIRTEITÄ	19
2.3.1 Saksalaisen tilinpäätöskäytännön perusperiaatteet	19
2.3.2 Vaihto-omaisuuden arvostaminen	20
2.3.3 Käyttöomaisuuden arvostaminen	21
2.3.4 Jaksotusperiaatteet.....	22
2.3.5 Pitkäaikaisten projektien käsittely.....	24
2.3.6 Varaukset.....	24
2.3.7 Valuuttamääräiset liiketapahtumat	25
3. DVFA/SG-MENETELMÄ SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSTULOKSEN OIKAISEMISEKSI.....	26
3.1 YLEISTÄ	26
3.2 DVFA/SG-TULOKSEN TAUSTAA	29
3.3 DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESSA TARVITTAVA JA SAATAVILLA OLEVA INFORMAATIO	30
3.4 DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISEN PÄÄPERIAATTEET	31
3.4.1 Konsernitilinpäätös DVFA/SG-tuloksen laskemisen lähtökohtana	31
3.4.2 Olennaisuuden perusperiaate.....	32
3.4.3 Verovaikutusten huomioon ottaminen	33
3.4.4 Oikaistavien erien piirteet	36
3.5 DVFA/SG-TULOKSEN LASKENTAKAAVA JA KOMPONENTIT	40
3.5.1 Laskentakaavan perusvaiheet.....	40
3.5.2 Perustamis- ja laajennusmenot	42
3.5.3 Toimiluvat, patentit ja vastaavat oikeudet.....	42
3.5.4 Liikearvo	43
3.5.5 Aineellisen käyttöomaisuuden poistot	43
3.5.6 Raportoitujen piilovarausten poistot.....	44
3.5.7 Aineellisen käyttöomaisuuden myynnistä aiheutuneet voitot ja tappiot	45
3.5.8 Itse valmistettujen aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden myynnistä saadut voitot ja tappiot	45
3.5.9 Investointiavustukset	45
3.5.10 Käyttöomaisuusarvopaperit	45
3.5.11 Vaihto-omaisuus ja keskeneräiset tuotteet	46
3.5.12 Saamiset ja muu vaihto- ja rahoitusomaisuus sekä siirtosaamiset ja -velat.....	47

3.5.13	Negatiivinen eliminointiero.....	48
3.5.14	Verotekniset varaukset	49
3.5.15	Eläkevaraukset ja muut samantyyppiset vastuut	50
3.5.16	Muut varaukset.....	51
3.5.17	Ulkomaanrahan määräiset erät	51
3.5.18	Vähemmistöosuuden vähentäminen DVFA/SG-tuloksesta	53
3.6	DVFA/SG-TULOKSEN INFORMAATIOSISÄLTÖ JA KRIITTINEN ARVIOIMINEN.....	55
3.6.1	DVFA/SG-tuloksen informaationsisältö.....	55
3.6.2	DVFA/SG-tulokseen liittyvää kritiikkiä.....	56
3.7	TARVITTAVAT LISÄOIKAISUT JA NIIDEN VAIKUTUKSET	57
3.8	OIKAISTUN INFORMAATION LUOTETTAVUUS	58
3.9	OSAKEKOHTAINEN TULOS (EPS) –TUNNUSLUKU OSAKEVERTAILUN VÄLINEENÄ.....	59
3.9.1	Yleistä.....	59
3.9.2	Osaakekohtainen DVFA/SG-tulos	60
4.	EMPIIRINEN TUTKIMUS DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESTA JA OIKAISUJEN VAIKUTUKSISTA	63
4.1	ESIMERKKIYRITYS VIAG AG:N DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMINEN	63
4.1.1	Viag AG:n DVFA/SG-tuloksen laskemisen pääpiirteet	63
4.1.2	Oikaistavat aineettoman käyttöomaisuuden erät.....	65
4.1.3	Oikaistavat aineellisen käyttöomaisuuden erät.....	66
4.1.4	Oikaistavat käyttöomaisuusarvopapereihin kuuluvat erät	68
4.1.5	Oikaistavat vaihto-omaisuuden erät.....	69
4.1.6	Oikaistavat veroteknisiin varauksiin kuuluvat erät	70
4.1.7	Oikaistavat muihin varauksiin kuuluvat erät.....	70
4.1.8	Satunnaiset erät, joita ei ole mahdollista luokitella muihin eriin.....	71
4.1.9	Ulkomaan rahan määräiset erät	71
4.1.10	Johtopäätökset Viag AG:n DVFA/SG-tuloksen laskemisesta	72
4.2	DVFA/SG-MENETELMÄN OIKAISUJEN VAIKUTUSTEN ANALYSOINTI TILASTOLLISIN MENETELMIN	73
4.2.1	Aineisto.....	73
4.2.2	Oikaisujen vaikutus tunnuslukujen jakaumiin	75
4.2.3	Oikaisujen vaikutus yritysten väliseen vertailuun	84
5.	YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT.....	87
5.1	KANSAINVÄLISEEN TILINPÄÄTÖSVERTAILUUN JA EU:N HARMONISOINTIPYRKIMYKSIIN LIITTYVÄT JOHTOPÄÄTÖKSET	87
5.2	SAKSALASEEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖÖN LIITTYVÄT JOHTOPÄÄTÖKSET	87
5.3	YHTEENVETO DVFA/SG-TULOKSESTA	88
5.4	JOHTOPÄÄTÖKSET DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESTA ESIMERKKIYRITYKSEN AVULLA	90
5.5	KESKEISET TULOKSET DVFA/SG-TULOKSEN OIKAISUJEN VAIKUTUKSISTA TUNNUSLUKUJEN JAKAUMIIN JA YRITYSTEN VÄLISEEN VERTAILUUN	90
5.6	LOPPUPÄÄTELMÄT	92
	LÄHDELUETTELO	93
	LIITE 1. DVFA/SG-TULOKSEN LASKENTAKAAVA.....	97
	LIITE 2. DVFA/SG-TULOKSEN KOMPONENTIT	98
	LIITE 3. VIAG AG:N DVFA/SG-TULOKSEN LASKELMA.....	104
	LIITE 4. VIAG AG:N KONSERNITILINPÄÄTÖS 1997.....	105

1. JOHDANTO

1.1 TYÖN TAVOITTEET JA RAJAUKSET

Pääomamarkkinoiden ja taloudellisen toiminnan yhä kasvava kansainvälistyminen sekä useiden eri maiden markkinoilla toimivien yritysten suuri määrä ovat lisänneet tarvetta tulkita ja vertailla ulkomaalaisten yritysten tilinpäätöksiä erityisesti tulosten osalta. Tilinpäätöskäytäntöjen erilaisuudet vaikeuttavat pääomien vapaata liikkuvuutta eri maiden välillä, sillä kansainvälisten erojen huomioon ottaminen on aikaa vievää ja kallista. Esimerkiksi sijoittajien täytyy ottaa kansainväliset laskentainformaation eroavaisuudet huomioon voidakseen tehdä oikean sijoituspäätöksen.

Kansainvälinen sijoitustoiminta tarvitsee sellaista yrityksen tuloksellisuuden mittaria, joka mahdollistaisi erityisesti eri yritysten osakekurssien välisen vertailun mahdollisimman luotettavasti. Tilinpäätöstulokseen voivat vaikuttaa erilaiset manipulointipyrkimykset, kuten mahdollisimman tasaisen tuloskehityksen näyttäminen tai verovaikutusten minimoiminen. Erilaiset kansalliset laskentasäännökset mahdollistavat erilaisten manipulointivälineiden käytön. Tilinpäätöstulos saattaa vääristää kuvaa yrityksen todellisesta tuloksellisuudesta, jolloin neutraali tulosvertailu yritysten välillä kärsii, vaikka kyseessä olisi samassa maassa toimivien yritysten tulosten välinen vertailu. Eri maissa toimivien yritysten välisessä tulosvertailussa ongelma moninkertaistuu.

Saksalainen tilinpäätöskäytäntö tuottaa sijoittajan kannalta erityisen vääristynyttä informaatiota verrattuna esimerkiksi amerikkalaiseen käytäntöön. Saksalainen sijoitusanalyttikoiden yhdistys (*Deutsche Vereinigung für Finanzanalyse und Anlageberatung, DVFA*) on yhdessä saksalaisen liiketaloudellisen yhdistyksen (*Schmalenbach-Gesellschaft für Betriebswirtschaft, SG*) kanssa kehittänyt suosituksen saksalaisen tilinpäätöstuloksen oikaisemiseksi manipuloinneilta ja tilinpäätössäännösten aiheuttamilta vääristymiltä. Tavoitteena on mahdollisimman todenmukaisen mittarin

tuottaminen yrityksen taloudellisesta asemasta varsinkin sijoittajien tarpeita ajatellen erityisesti yritysten välisen vertailukelpoisuuden lisäämiseksi. Tämä suositus tuloksen oikaisemiseksi, joka tähtää nimenomaan oikaistun osakekohtaisen tulos -tunnusluvun laskemiseen, on saksalaisten yritysten keskuudessa laajassa käytössä.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan ensinnäkin saksalaista tilinpäätöskäytäntöä erityisesti sen erityispiirteiden osalta. Toisaalta tutkitaan DVFA/SG-suositusta saksalaisen tilinpäätöstuloksen oikaisemiseksi (*Gemeinsame Empfehlung der DVFA und der Schmalenpach-Gesellschaft zur Ermittlung eines von Sondereinflüssen bereinigten Jahresergebnisses je Aktie*). Pyritään selvittämään, onko DVFA/SG-tulos tilinpäätöstulosta parempi yrityksen tuloksellisuuden mittari. Tavoitteena on esitellä suosituksen peruseriaatteet, analysoida siihen liittyviä näkökohtia sekä tutkia DVFA/SG-tuloksen soveltuvuutta erityisesti kansainvälisen tulosvertailun välineeksi. Lisäksi käsitellään erimaalaisten yritysten tilinpäätöstulosten vertailuun liittyviä näkökohtia.

Saksalaisen tilinpäätöstuloksen tulkitsemista ja oikaisemista käsitellään suomalaisen sijoittajan näkökulmasta saksalaisille pörssinoteeratuille osakeyhtiömuotoisille (AG) teollisuuden ja kaupan yrityksille. Pankkien, vakuutuslaitosten ym. tilinpäätöstulosten oikaisemiseen liittyviä erityispiirteitä ei tutkielmassa käsitellä. Saksalaista tilinpäätöskäytäntöä ei käsitellä yksityiskohtaisesti, vaan tarkoituksena on analysoida tärkeimpiä DVFA/SG-suosituksen taustalla olevia tilinpäätöskäytäntöön liittyviä tekijöitä oikaisutoimenpiteiden tarpeellisuuden selventämiseksi. Pääpaino tutkielmassa on tutkia ja analysoida DVFA/SG-tuloksen laskemista. DVFA/SG-tuloksen laskemista käsitellään ennen kaikkea vuonna 1996 julkaistun suosituksen perusteella (ks. Busse v.Colbe et al. 1996). Osakekohtaisen DVFA/SG-tuloksen laskemiseen liittyvää osakkeiden lukumäärän laskemisen problematiikkaa sivutaan, mutta ei käydä yksityiskohtaisesti läpi.

Myöhemmin ensimmäisessä luvussa johdantona aiheeseen käsitellään lyhyesti ulkomaalaisen yrityksen tilinpäätöksen analysoimiseen liittyviä ongelmia sekä näkökohtia, jotka liittyvät tilinpäätössäännösten harmonisointiin. Toinen luku keskittyy saksalaisen tilinpäätöskäytännön erityispiirteiden esittelyyn pääpiirteissään. Pyritään myös kuvaamaan

niitä saksalaisen tilinpäätöstuloksen vääristymiä, jotka johtuvat tilinpäätöskäytännöstä ja -sääntelystä, ja siten aiheuttavat tarpeen tuloksen oikaisemiselle. Kolmas luku käsittelee DVFA/SG-tuloksen laskemista ja tuloksenoikaisusuositukseen liittyviä näkökohtia. Empiirisessä osassa havainnollistetaan DVFA/SG-tuloksen laskemista ja siihen liittyvää informaation saatavuusongelmaa esimerkkiyrityksen avulla. Lisäksi analysoidaan tilastoaineiston avulla oikaisutoimenpiteiden vaikutuksia ja voimakkuutta tunnuslukujen jakaumiin sekä yritysten väliseen vertailuun viitenä vuotena neljän eri tunnusluvun osalta.

1.2 KANSAINVÄLISEEN TILINPÄÄTÖSANALYYSIIN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

1.2.1 Tilinpäätösinformaation erilaisuus eri maissa

Kaksi laillista perusjärjestelmää ovat jakaneet kehittyneiden länsimaiden tilinpäätöskäytännöt karkeasti kahtia: mannereurooppalaisten maiden roomalainen oikeusjärjestelmä ja anglosaksisten maiden *common law* -järjestelmä. Sekä saksalainen että suomalainen oikeusjärjestelmä perustuvat alun perin roomalaiselle oikeusjärjestelmälle (Nobes 1994, 117 ja 121). Tästä huolimatta saksalainen ja suomalainen tilinpäätöskäytäntö eroavat toisistaan perustavoitteidensa osalta.

Saksalainen tilinpäätöskäytäntö perustuu legalismille. Sillä tarkoitetaan, että tilinpäätöksen laatimisen puitteet säännellään yksityiskohtaisesti lainsäädännöllä ja että julkisen vallan roolia tilinpäätösinformaation tuottamisessa korostetaan.

Suomessa vallinneen meno-tulo-teoriaan perustuvan kirjanpitokäytännön käsitteistö ja kirjanpitokieli on ollut omaksutun teorian sävyttämää ja perustunut perinteisesti erilaiseen ajatteluun kuin saksalaisen, legalistisen kirjanpitokäytännön käsitteistö ja kieli (Majala 1991, 187). Ykkösauktoriteettina Suomessa on erityisesti 50-luvulta 70-luvun alkuun ollut meno-tulo -teorian kehittäjä professori Saario. 80-luvulla KHT-tilintarkastajat nousivat ykkösauktoriteetin asemaan. Tähän vaikutti mm. tietyn asteinen kansainvälistyminen.

Saksassa kukaan johtava kirjanpitoauktori ei ole noussut samaan asemaan kuin Saario Suomessa.

Ulkoisen laskentatoimen peruseriaatteen ja sitä kautta tavoitteet vaihtelevat eri maissa. Eri hyväksikäyttäjien tarpeita on painotettu eri maiden tilinpäätössäännöksissä. Manner-Euroopassa, erityisesti Saksassa, on pankeilla suuri merkitys velkarahoituksenantajina ja omistajina. Tällöin ei laaja tilinpäätöstietojen julkistaminen ole niin tärkeää kuin esimerkiksi anglosaksisissa maissa, joissa sijoittajien merkitys rahoittajina on suuri. Tämän vuoksi myös listautuneiden yritysten määrä manner-Euroopassa on suhteellisesti pienempi anglosaksiseen maailmaan verrattuna (Alexander & Nobes 1994, 69-70). Saksassa tilinpäätösinformaatio on perinteisesti suunnattu erityisesti julkisen vallan veronkantotarkoituksia varten. Esimerkiksi veroasiantuntijoiden ammattikunta on Saksassa vahvempi kuin laskentatoimen ammattikunta (Alexander & Nobes 1994, 73-75). Laskentatoimen ammattikunnan heikkous vaikuttaa tilintarkastuksen laajuuteen heikentävästi.

Maissa, joissa verotettava tulo liittyy läheisesti kirjanpidon tulokseen, kuten Saksassa ja Suomessa, pyritään tilinpäätöksessä verovaikutusten minimoimiseen eli näyttämään mahdollisimman alhainen tulos. Näin ollen verotuksen vaikutus tilinpäätösarvoihin on sekä Saksassa että Suomessa huomattava (Nobes 1994, 117 ja 121). Verotuksen läheinen yhteys tilinpäätöskäytäntöön saa aikaan esimerkiksi suoriteperusteisuuskäsitteen ja oikean ja riittävän kuvan heikentymisen, kun noudatetaan verotuksessa hyväksyttäviä poistomenetelmiä kirjanpidossa. (Alexander & Nobes 1994, 70-73)

1.2.2 Kansainvälisen tilinpäätösanalyysin ongelmia

Kotimaisten yritysten tilinpäätösten vertailuun liittyviin ongelmiin verrattuna ongelmat moninkertaistuvat, kun verrataan eri maalaisten yritysten tilinpäätöksiä keskenään. Puhtaat kieliongelmat aiheuttavat ja lisäävät muista kulttuurieroista johtuvia tulkintavaikeuksia. Sosiaalinen ja taloudellinen kulttuuritausta heijastuvat tietyn maan laskentakäytäntöön, tilinpäätösinformaation tavoitteisiin, erien sisältöön ja niiden tulkintaan (Alexander &

Nobes 1994, 324). Vaikka kirjanpitoperiaatteiden sisältö on eri maiden välillä pitkälti sama, vaihtelevat niiden tulkinta ja painotus eri maissa (Räty & Virkkunen 1996, 91). Esimerkiksi verojen voidaan katsoa olevan joko voitonjakoerä tai meno. Suomessa ja Saksassa veroja tarkastellaan voitonjakoerinä (Räty & Virkkunen 1996, 107).

Kulttuurierot selittävät osaltaan myös eri maiden välisiä eroavaisuuksia julkaistun laskentainformaation saatavuudessa, laskentainformaation määrässä, raportoinnin ajallisessa tiheydessä sekä tilinpäätöksen muodossa ja sen käyttäjäystävällisyydessä. Erimaalaisten yritysten tilinpäätösten vertailtavuuteen vaikuttaa keskeisesti yksittäisen yrityksen julkaiseman informaation määrä. Rajoitetut raportointivelvollisuudet ja vapaaehtoisten tietojen julkaisemisen puute vaikeuttavat tilinpäätösten analysoimista. Tulkintavaikeuksia aiheuttavat myös esimerkiksi tilintarkastuksen muodon ja laajuuden, omaisuuden arvostamisen sekä tuloksen mittaamisen erot eri maiden välillä (Alexander & Nobes 1994, 328).

Eri yritysten väliseen vertailukelpoisuuteen vaikuttaa esimerkiksi hankinnan ja valmistuksen kiinteiden menojen aktivoiminen hankintamenoon. Yritykset, jotka arvostavat vaihto-omaisuutensa tällä tavalla saavat usein parempia kannattavuutta mittaavia tunnuslukujen arvoja. Myös osatuloutusmenettelyn käyttäminen vaikuttaa vertailukelpoisuuteen. (Leppiniemi & Leppiniemi 1997, 60-61)

Kulttuurieroilla on vaikutusta tunnuslukujen tuloksiin ja niiden vertailtavuuteen eri maiden välillä, sillä kulttuurierot vähentävät tilinpäätöserien vertailukelpoisuutta. Laskentakäytäntöjen erojen on todettu heikentävän kansainvälisten pääomamarkkinoiden tehokkuutta (Choi & Levich 1991 11-13). Koska saksalaisten yritysten velkarahoitteisuudella on pitkä historia, on saksalaisilla yrityksillä esimerkiksi keskimäärin suurempi velkaantuneisuusaste kuin anglosaksisten maiden yrityksillä (Alexander & Nobes 1994, 328). Erityisesti tulosten ja nettovarallisuuden vertaaminen eri maalaisten yritysten tilinpäätösten välillä tuottaa vaikeuksia.

Weetmanin ja Grayn (1991, 377) tutkimuksessa vertailtiin Yhdysvaltojen, Iso-Britannian, Ruotsin ja Alankomaiden laskentaperiaatteiden vaikutusta tilinpäätöstuloksiin. Sen mukaan laskentakäytäntöjen eroavaisuuksien määrällinen kokonaisvaikutus tilinpäätöstuloksiin on näissä maissa usein huomattava ja yksittäisten yritysten kohdalla se voi olla ”dramaattinen”. Erimaalaisten yritysten tilinpäätöksen analysoimisen kompleksisuuden vuoksi on erittäin vaikea kehittää mitään kvantitatiivisia nyrkkisääntöjä, joiden avulla voitaisiin toisen maan tilinpäätösperiaatteiden mukaan laadittu tilinpäätös oikaista toisen maan periaatteita vastaavaksi (Weetman & Gray 1991, 377).

Oestreicher ja Spengel (1997) vertailivat Saksan, Ranskan ja Iso-Britannian tilinpäätöskäytäntöjen eroja kehittämällään simulointimallilla. Mallin avulla laadittiin saman taloudellisen informaation perusteella näiden eri maiden tilinpäätös- ja verosäännösten mukaiset tilinpäätökset ja laskettiin niiden perusteella tunnusluvut kymmenen vuoden ajalta. Heidän johtopäätöksensä oli, että yrityksen taloudellinen kuva muodostui parhaimmaksi Iso-Britannian tilinpäätöskäytännön mukaan. Verosäännösten eroilla oli heidän mukaansa kuitenkin suurempi vaikutus kannattavuudesta ja taloudellisesta asemasta saatuaan kuvaan kuin kansallisilla eroilla laskentakäytännöissä.

Tilinpäätöstuloksia ei siis voida suoraan verrata toisiinsa, vaan tarvitaan oikaisuja. Eri maiden eri tuloksenlaskemistavoitteilla ja -tarkoituksilla on vaikutusta tunnuslukujen suuruuksiin. Tunnuslukujen suuruuteen ja vertailukelpoisuuteen vaikuttaa erityisesti tulokäsittelyn erilainen merkitys eri maissa (Nobes 1994, 6).

1.2.3 EU:n harmonisointityö ja tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäisyys

Vaikka Saksa ja Suomi ovat EU:n jäseniä, esiintyy EU:n harmonisointipyrkimyksistä huolimatta suuriakin eroja Suomen uudistetun, EU:n direktiivit huomioon ottavan kirjanpitolain sekä Saksan EU:n direktiivejä vastaavan kirjanpitolainsäädännön välillä.

Saksan lainsäädäntö mukautettiin vuonna 1985 EU:n tilinpäätösdirektiiveihin. EU:n direktiivit koskevat kaikkia osakeyhtiöitä (AG) ja rajavastuuyhtiöitä (GmbH) koosta

riippumatta. Suomen kirjanpitolaki uudistettiin vuonna 1992 vastaamaan pääosin EU:n direktiivejä. Kirjanpitolaki ja -asetus uudistettiin täysin EU:n direktiivejä vastaamaan vuoden 1997 lopussa (Leppiniemi 1998, 10). EU:n 4. direktiivi sääntelee yksittäisen yrityksen tilinpäätöstä, 7. direktiivi konsernitilinpäätöstä ja 8. direktiivi tilintarkastusta. Direktiivien tavoitteena on arvostussäännösten, julkaistavan tilinpäätösinformaation muodon ja tilinpäätösten laadintaperiaatteiden yhtenäistäminen jäsenvaltioiden välillä.

Lainsäädännön muodollinen yhtenäistäminen esimerkiksi EU:n harmonisointityön kautta ei vielä takaa säädösten sisällöllistä yhtenäisyyttä eli säädösten tulkinnan ja soveltamisen yhtenäisyyttä. Direktiivien tulkintatavoissa onkin EU-valtioiden välillä huomattavia eroja. Tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäisyyttä voidaan Majalan (1991, 183) mukaan tarkastella neljällä eri tasolla:

1. säädösten yhtenäisyys
2. sisällön yhtenäisyys
3. informaation laajuuden yhtenäisyys (ts. miten laajasti ja yksityiskohtaisesti raportoidaan)
4. informaatiovälineiden (raportoinnin kanavien ja muotojen) yhtenäisyys

Näistä erityisesti sisällöllistä yhtenäisyyttä ei pelkästään lainsäädännön harmonisoinnin kautta voida saavuttaa, koska sisällölliseen yhtenäisyyteen vaikuttaa hitaasti muuttuva, vallitseva kirjanpitokulttuuri.

Tilinpäätöskäytäntöjen periaatteelliset eroavaisuudet ja veronormistojen erilaisuus vaikeuttavat harmonisointiprosessia. Saksassa harmonisoinnin aste vaikuttaa jäävän pelkästään muodolliseen, normiston yhtenäisyyden asteelle. EU:n direktiivien hyväksyminen ei ole ollut Saksassa helppo prosessi. Sisällöllistä yhtenäisyyttä muihin jäsenmaihiin nähden ei vielä ole saavutettu (Majala 1991, 186).

EU:n harmonisointityöstä huolimatta paljon epäyhtenäisyyttä tilinpäätöskäytännöissä esiintyy myös sen vuoksi, että direktiivit sisältävät usein monia vaihtoehtoisia menettelytapoja, optioita. Tilinpäätösdirektiivejä koskeva yhteisymmärrys oli mahdollinen vain sillä ehdolla, että sallittiin vaihtoehtoisesti joko mannereurooppalaisen tai

anglosaksisen lähestymistavan noudattaminen. Direktiivit sääntelevät enimmäkseen informaation esittämistä ja vähemmän tuloksen laskemista ja sitoutuneen pääoman määrittämistä (Biener 1997, 14). Monia riidanalaisia asioita eivät direktiivit käsittele. Tällaisia ovat esimerkiksi leasing, valuuttamääräiset liiketapahtumat, eläkemenot, pitkän valmistusasteen vaativat projektit ja rahoitusinstrumentit. Epäyhtenäisyyttä tilinpäätöskäytännöissä esiintyy lisäksi erityisesti seuraavissa tapahtumissa: arvonkorotus, poistot, kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuudet, konsernin liikearvon käsittely, vaihto-omaisuuden arvostaminen, lykätty verovelka, ulkomaalaisten tytäryhtiöiden yhdistäminen sekä satunnaiset tuotot ja kulut (Räty & Virkkunen 1996, 44-48).

2. SAKSALAINEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖ

2.1 YLEISTÄ

2.1.1 Yhtiömuodot

Osakeyhtiö (*Aktiengesellschaft*, AG) on Saksan merkittävin yhtiömuoto. Sen vähimmäisosakepääoma on 100.000 DM, ja osakkeet voivat olla julkisen kaupan kohteina. Rajavastuuyhtiö (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung*, GmbH) on erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten yhtiömuoto. Sen peruspääoman vähimmäismäärä on 50.000 DM. Rajavastuuyhtiö on hallinnollisesti vähemmän määrämuotoinen kuin AG. Osakkeellinen kommandiittiyhtiö (*Kommanditgesellschaft auf Aktien*, KgaA) kuuluu osakeyhtiön ja rajavastuuyhtiön lisäksi pääomayhtiöihin. Se on eräänlainen kommandiittiyhtiön ja osakeyhtiön yhdistelmä. Osakkeellisella kommandiittiyhtiöllä on kaksi erityyppistä osakasta: henkilökohtaisesti rajattomasti yhtiön veloista vastuussa oleva osakas sekä ns. kommandiittiosakas, joka on vastuussa vain sijoittamansa pääoman määrällä.

Muita yhtiömuotoja ovat mm. yksityinen liikkeenharjoittaja (*Gesellschaft bürgerlichen Rechts*, GbR), Suomen avointa yhtiötä vastaava yhtiömuoto (*offene Handelsgesellschaft*, OHG) ja Suomen kommandiittiyhtiötä vastaava yhtiömuoto (*Kommanditgesellschaft*, KG). Lisäksi esiintyy erilaisia sekamuotoja, kuten GmbH & Co. KG, joka on juridisesti kommandiittiyhtiö, mutta sen ainoana vastuunalaisena yhtiömiehenä on yksi rajavastuuyhtiö. (Immerthal 1993, 256)

2.1.2 Säännöstö

Suomen kirjanpitolakia ja -asetusta vastaa Saksan kauppalaki (*Handelsgesetzbuch*, HGB), joka sisältää kirjanpidon perussäännökset. Erityisesti HGB:n kolmas osa, pykälät 238-263, sisältävät Saksan kirjanpitoperiaatteet (*Grundsätze ordnungsmässiger Buchführung*, GoB).

Kauppalain säännökset väistyvät, jos muualla, erityislainsäädännössä, on annettu tiettyä yritysjoukkoa koskevia tiukempia säännöksiä. (Räty & Virkkunen 1996, 206)

Osakeyhtiölaki (*Aktiengesetz*, AktG) koskee sekä osakeyhtiöitä että osakkeellisia kommandiittiyhtiöitä. Se sisältää tuloslaskelma- ja tasekaavat sekä määräyksiä tilinpäätöserien sisällöstä ja arvostamisesta. Rajavastuuyhtiölaki (*Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*, GmbHG) koskee rajavastuuyhtiöiden tilinpäätöksiä. Rajavastuuyhtiölain säännökset ovat osakeyhtiölain säännöksiä yleisempiä. Julkistamislaki (*Publizitätsgesetz*, PublG) sääntelee suurten, ei-osakeyhtiömuotoisten yritysten, yleensä rajavastuuyhtiöiden, tilinpäätöksiä ja tilintarkastusta.

EU-direktiivien soveltamislaki (*Bilanzrichtliniengesetz*, BiRiLiG) sisältää säännökset EU:n tilinpäätös- ja tilintarkastusdirektiivien soveltamisesta saksalaisten yritysten tilinpäätöksissä. Laki astui voimaan vuonna 1986 ja merkitsi suuria muutoksia Saksan tilinpäätösnormistossa (Räty & Virkkunen 1996, 206-207).

Tilinpäätösten sääntelyyn vaikuttavat lisäksi verolait, verosäännökset, laskentakäytäntö sekä laskentatoimen ammattikunta (*Institut der Wirtschaftsprüfer* ja *Wirtschaftsprüferkammer*). Laskentatoimen ammattikunnan vaikutus Saksassa on verosäännöksiin verrattuna pientä, ja sillä on heikompi vaikutusvalta (Nobes & Parker 1995, 269-270).

2.1.3 Tilinpäätösasiakirjat

Saksalaisten pörssiyhtiöiden julkaisemat tilinpäätökset ovat sisällöltään paljon niukempia verrattuna suomalaisiin tilinpäätöksiin. Saksalainen tilinpäätösinformaatio ei useinkaan riitä mahdollisille ulkomaalaisille sijoittajille. Tarkoin noudatetun varovaisuuden periaatteen vuoksi muodostuu hyvin menestyvän yrityksen kirjanpidollinen tulos ja varallisuusasema usein todellisuutta pienemmiksi. Yrityksiin syntyy näin ollen usein piilovarauksia, joista annetaan julkaistuissa vuosikertomuksissa harvoin tietoa. (Immerthal 1993, 262)

Kaikkien kirjanpitovelvollisten on kauppalain mukaan laadittava tilinpäätös, joka koostuu tuloslaskelmasta ja taseesta. Pääomayhtiöiden (AG, GmbH ja KGaA) on lisäksi laadittava

tilinpäätöksen liitetiedot ja toimintakertomus. Rahoituslaskelman laatiminen on kaikille yhtiömuodoille vapaaehtoinen.

Pääomayhtiöt jaetaan taseen loppusumman, liikevaihdon ja henkilökunnan lukumäärän mukaan kolmeen suuruusluokkaan. Pienille ja keskisuurille pääomayhtiöille sallitaan helpotuksia lain pääsäännöistä. Keskisuurille ei sallita yhtä laajoja helpotuksia kuin pienille pääomayhtiöille. Pienillä pääomayhtiöillä ei myöskään ole tilintarkastusvelvollisuutta. Keskisuurten yritysten tuloslaskelman ja taseen erien ei tarvitse olla niin eriteltyjä kuin suurten yritysten. Pienet ja keskisuuret pääomayhtiöt saavat jättää myös liitetiedoista joitakin tietoja pois. (Immerthal 1993, 261)

Keskisuuret ja suuret pääomayhtiöt ovat velvollisia tilintarkastukseen. Tilintarkastajan tulee olla tilintarkastajatutkinnon suorittanut henkilö tai tilintarkastusyhteisö. Keskisuurissa rajavastuuyhtiöissä voi toimia myös alemman tutkinnon suorittanut tilintarkastaja (*vereinigte Buchprüfer*). (Immerthal 1993, 262)

2.2 SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖN ERITYISPIIRTEET

2.2.1 Saksalaisen tilinpäätöksen järjestelymahdollisuudet

Saksalainen tilinpäätössääntely mahdollistaa kansainvälisesti vertaillen erityisen laajat tilinpäätöksen järjestelymahdollisuudet. Ongelmallista saksalaisessa käytännössä on myös arvostus- ja jaksotuseriaatteiden pysyvyyden usein löysä tulkinta. Arvostuseriaatteita saatetaan muuttaa perustelematta melkein mielin määrin. Saksalaisen tilinpäätöksen yrityksen tuloksesta, varallisuudesta ja taloudellisesta asemasta antaman kuvan totuudenmukaisuutta on kyseenalaistettu, vaikka tilinpäätös olisikin laadittu lainmukaisesti (esim. Küting 1997, 91). Totuudenmukaisen kuvan vääristymistä aiheuttaa erityisesti mahdollisimman edulliseen verovaikutukseen tähtäävä politiikka. Järjestelymahdollisuuksien avulla voidaan myös pyrkiä piilottamaan kriisitilanne, jolloin taloudellinen ahdinko huomataan vasta sitten, kun yritys on jo konkurssikypsä. (Küting 1997, 91)

Piilovaraukset

Piilovarauksia (*stille Reserve*) muodostuu omaisuushyödykkeen kirjanpitoarvon ja sitä korkeamman vertailuarvon, kuten jälleenhankintahinnan, erotuksena. Piilovarausten muodostaminen on puhdas kirjanpito tekninen tapahtuma, jolla voidaan pienentää tilikauden tulosta keinotekoisesti. Tuloksena on yrityksen tuloksellisuudesta saadun kuvan muodostuminen aliarvioiduksi. Piilovarausten purkaminen puolestaan saa aikaan, että yrityksen tuloksellisuus yliarvioidaan. Lainsäädännön puitteissa tarjoutuu lukemattomia mahdollisuuksia piilovarausten muodostamiseen ja purkamiseen. Piilovaraukset voivat liittyä esimerkiksi arvonmääritysmenetelmän valintaan, varauksien suuruusluokan määrittelyyn, investointihyödykkeiden pitoajan määrittelyyn tai suunnitelman ylittävien poistojen suuruuden määrittelyyn. Suuri määrä valinnanmahdollisuuksia tietyn erän käsittelyssä edesauttaa, että tietty asiasisältö voidaan saada näyttämään erilaisilta eri tarkoituserien mukaan. Yhteistä kaikille piilovarausten muodoille onkin tilinpäätöksen laatijan mahdollisuus vaikuttaa tavalla tai toisella niihin. (Küting & Weber 1999, 196-198)

Verotekniset varaukset

Veroteknisiä varauksia (*Sonderposten mit Rücklageanteil*) säätelee HGB (§ 247, 3 ja § 273). Kyseessä on verotuksessa vähennyskelpoinen varaus, joka voi sisältää esimerkiksi kirjanpidon poistot ylittävät verotuspoistot (*steuerrechtliche Mehrabschreibungen*), tiettyjä kiinteän omaisuuden myyntivoittoja tai vahinkovakuutuskorvauksen hyödykkeen kirjanpitoarvon ylittävän osan (Ordeltz & Pfaff 1994, 155-156).

Erässä verotekniset varaukset esitettävät kirjanpidon poistot ylittävät verotuspoistot johtavat piilovarausten muodostumiseen, koska ne eivät millään tavalla liity hyödykkeen taloudelliseen kulumiseen. Küting (1997, 84-85) mainitsee esimerkkejä kirjanpidon poistot ylittävien verotuspoistojen vaikutuksista näytettyyn tulokseen, esimerkiksi IVG-konsernin kirjanpidon poistoja suuremmat verotuspoistot olivat vuoden 1995 tilinpäätöksessä n. 57 miljoonaa DM, ja ne pienensivät tilikauden tulosta 40,5 prosenttia.

Verotekniset varaukset –erä tarjoaa erilaisia järjestelymahdollisuuksia: niiden purkamisajankohta on valinnanvarainen, ja purkaminen voidaan tehdä tulosvaikutteisesti tai tulosneutraalisti. Esimerkiksi Lufthansa näytti vuoden 1995 konsernitilinpäätöksessään 1476 miljoonaa DM voittoa, joka oli 389 prosenttia suurempi kuin edellisvuonna, jolloin voitto oli 302 miljoonaa DM. Tästä tilikauden tuloksen kasvusta 879 miljoonaa DM eli 60 prosenttia koostui veroteknisten varausten purkamisesta tulosvaikutteisesti. Erä esitettiin satunnaiset tuotot (*außerordentliche Erträge*) -nimikkeen alla. (Küting 1997, 84-85)

Lykätty verotus

Lykätty verotus (*Steuerabgrenzung, latente Steuern*) aiheutuu verolaskelman pohjana olevan tuloksen ja tilinpäätöstuloksen erosta, joka johtuu näihin laskelmiin liittyvästä jaksotuserosta. Lykätty verosaatava (*aktivische latente Steuern*) aiheutuu, kun verolaskelman tulos on suurempi kuin tilinpäätöstulos, eli on maksettu enemmän veroja kuin tilinpäätöstuloksen perusteella laskettuna olisi pitänyt maksaa. Lykätty verovelka (*passivische latente Steuern*) aiheutuu puolestaan, kun tilinpäätöstulos on suurempi kuin verolaskelman tulos, eli on maksettu tilinpäätöstuloksen mukaan liian vähän veroa. (Küting & Weber 1999, 65-66)

HGB:n (§ 274) mukaan lykätty verosaatava saadaan kirjata taseen aktiiva-puolelle siirtosaamisiin omaa pääomaa vastaan sitä suurentavasti. Lykätty verovelka kirjataan taseen passiiva-puolelle vierasta pääomaa suurentavasti ja omaa pääomaa vastaan sitä pienentävästi, mikäli tuleva verorasite on ennustettavissa.

2.2.2 Oikea ja riittävä kuva -periaatteen ahdas tulkinta

Kun Saksan lainsäädäntö sopeutettiin EU:n 4. direktiivin mukaiseksi, sisällytettiin kauppalakiin direktiivin edellyttämä oikean ja riittävän kuvan periaate. Säännös koskee tosin vain osakeyhtiöitä, ja sen tulkinta on Saksassa ahtaampi kuin periaatteen alkuperäinen

tulkinta Englannissa. Oikean ja riittävän kuvan periaatteesta huolimatta on laissa määriteltyjä yksityiskohtaisia säännöksiä aina noudatettava. (Räty & Virkkunen 1996, 214)

2.2.3 Meno-tulon-kohdalle ja olennaisuuden periaatteen puuttuminen

Saksan lainsäädännössä ei ole meno-tulon-kohdalle –periaatetta (*matching principle*) eikä olennaisuuden periaatetta. Esimerkiksi realisoitumattomat valuuttakurssitappiot kirjataan kuluiksi, vaikka realisoitumattomia kurssivoittoja ei tulouteta varovaisuuden periaatteen mukaan. (Räty & Virkkunen 1996, 213)

2.2.4 Verotuksen ja kirjanpidon läheinen yhteys

Verotuksen ja kirjanpidon välistä sidonnaisuutta kutsutaan määräävyysperiaatteeksi (*Maßgeblichkeitsprinzip*). Määräävyysperiaatteen mukaan kirjanpitoperiaatteiden (GoB) mukaan laadittu tilinpäätös luo perustan myös verotettavan tuloksen laskennalle. Käänteinen määräävyysperiaate (*umgekehrtes Maßgeblichkeitsprinzip*) edellyttää tiettyjen verohuojennusten kirjaamista samansisältöisinä myös kirjanpitoon, jotta ne voidaan ottaa huomioon verotuksessa. Tällaisia eriä ovat esimerkiksi verotuksessa hyväksyttävät kirjanpidon poistoja suuremmat poistot sekä verotuksessa vähennyskelpoiset varaukset. Nämä perustuvat puhtaasti verotuksellisiin sääntöihin ilman minkäänlaisia liiketaloudellisia perusteita (Küting 1997, 84). Lisäksi tilinpäätöskysymyksiin liittyvä soveltamiskäytäntö muodostuu lähes yksinomaan verotusta koskevien oikeustapausten kautta (Räty & Virkkunen 1996, 209).

Kütingin (1997, 84) mukaan verotuksen ja kirjanpidon kytkennät vääristävät saksalaista tilinpäätöstä. Kun kirjanpidon tuloslaskelmaa laadittaessa on verovaikutukset otettava huomioon, saattaa tilinpäätöksestä saatava kuva varallisuudesta, taloudellisesta asemasta ja tuloksesta vääristyä huomattavasti. Tästä syystä kansainvälisessä

tilinpäätösharmonisoinnissa on saksalainen tilinpäätössääntely joutunut huonoon maineeseen.

Käänteinen määrävyysperiaate on säädetty verolainsäädännössä, ja se koskee vain erillistilinpäätöstä. Konsernitilinpäätös ei ole sidottu käänteiseen määrävyysperiaatteeseen eikä näin ollen verosidonnaisiin arvoihin. Käänteisen määrävyysperiaatteen puuttuminen parantaa yleensä esitettyä tulosta ja omaa pääomaa (Räty & Virkkunen 1996, 48). Kuitenkin myös konsernitilinpäätöksissä voidaan tehdä vero-oikeudelliset, käänteisen määrävyysperiaatteen mukaiset toimenpiteet, vaikka niillä ei alkuperäistä käyttötarkoitusta olekaan (§ 308;3 HGB) (Küting & Eidel 1996, 842).

2.2.5 Varovaisuuden periaate ja velkojien suojaaminen

Varovaisuuden periaate on saksalaisen tuloslaskennan kulmakivi ja dominoiva kirjanpidon peruseriaate. Sen mukaan tase-erien arvostuksessa on noudatettava varovaisuutta. Voitot saadaan esittää, jos ne ovat tilinpäätöshetkeen mennessä realisoituneet, esimerkiksi realisoitumattomia kurssivoittoja ei saa tulouttaa eikä pitkäaikaisten projektien osatuloutus valmistusasteen mukaan tule kysymykseen. Tappioiden ja todennäköisten menetysten määrä puolestaan kirjataan tuloksen vähennykseksi ennen niiden lopullista realisoitumista. Kaikki ennakoitavissa olevat riskit ja tappiot, jotka liittyvät tapahtumaan ennen tilinpäätöspäivää, on otettava huomioon, vaikka ne olisivat tulleet yrityksen tietoon vasta tilinpäätöspäivän ja tilinpäätöksen julkistamispäivän välillä (Immerthal 1993, 257-258).

Varovaisuuden periaate on yhteydessä velkojien suojan korostamiseen ja saksalaisen tilinpäätöksen tavoitteeseen – jakokelpoisen voiton laskemiseen. Pääomayhtiöissä (AG, GmbH, KgaA), joissa omistajat eivät vastaa yhtiön veloista henkilökohtaisella omaisuudellaan, on jakokelpoisen voiton laskemisella tarkoitus suojata velkojia. Voitonjaon rajoituksilla pyritään velkojien riski maksujen laiminlyönnistä rajoittamaan kohtuulliseksi, kun omistajat eivät voi yritystä 'tyhjentää' mielin määrin (Ordelt & Pfaff 1994, 72). Ottaen huomioon vieraan pääoman rahoituksen perinteisen merkityksen yritysten rahoitusmuotona Saksassa, on ymmärrettävää, että velkojien suojaaminen on yksi Saksan

yhtiölainsäädännön tärkeimmistä tavoitteista. Toisaalta varovaisuuden periaatteen mukaiset arvostusvaraukset edesauttavat myös tasaisen tuloksen näyttämistä ja sitä kautta verottajan intressinä olevaa tasaisesti kehittyvää verotuottoa (Biener 1997, 15).

Erilaisia velkojen suojaamiseen tähtääviä rajoituksia liittyy tuloksen ottamiseen yrityksestä sekä omien osakkeiden lunastamiseen (GmbHG § 30(1), AktG § 57). Osakeyhtiöiden rajoitukset omien osakkeiden lunastamisesta sekä voitonjaosta ovat tiukemmat kuin rajavastuuyhtiöiden. Osakeyhtiöiden täytyy tehdä mm. lain vaatima varaus, jonka suuruus on 10 prosenttia osakepääomasta (AktG § 150). Laillisten varausten jälkeen jäljelle jäävä voitto on käytettävissä voiton jakamiseen tietyin ehdoin (AktG § 58). (Ordelheide & Pfaff 1994, 72-73)

Saksassa ovat kuitenkin sijoittajien tarkoitusperiä palvelevat seikat korostumassa perinteisten velkojan suojaan liittyvien näkökohtien rinnalla (Räty & Virkkunen 1996, 93). Varovaisuuden periaatteen vuoksi yhtiön kannattavuudesta ja varoista saatu kuva tilinpäätöksessä muodostuu varsin alakanttiin. Tästä on haittaa, kun yritys esimerkiksi pyrkii ulkomaisille, erityisesti anglosaksisten maiden pörssilistoille. Anglosaksisissa maissa sijoittajien usein lyhyen tähtäimen intressejä painotetaan, ja toisin kuin Saksassa, kohdistamisperiaate syrjäyttää varovaisuuden periaatteen.

2.2.6 Historiallisen hankintamenon käsite

Saksassa ei sallita arvonorotuksen tekemistä. Saksalaisen järjestelmän heikkoutena onkin, että se jättää huomioon ottamatta eri omaisuuserien käyvät arvot.

2.3 SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNNÖN PÄÄPIIRTEITÄ

2.3.1 Saksalaisen tilinpäätöskäytännön peruseriaatteen

Saksalainen ja suomalainen tilinpäätöskäytäntö kuuluvat eri kirjanpitokulttuurialueisiin. Saksalainen tilinpäätöskäytäntö nojaa legalistisuudessaan pitkälti yksityiskohtaisiin lakeihin ja säädöksiin, joiden noudattamista tilintarkastajakunta valvoo. Suomalaiseen käytäntöön verrattuna on saksalainen käytäntö perinteisesti ollut huomattavasti säädellympää ja valvotumpaa. Saksassa tilinpäätöksen laatijalle jää suhteellisen vähän liikkumatilaa (Majala 1991, 187). Suomalaisen tilinpäätöskäytännön pohjana on ollut puitelainsäädäntö, jossa laissa on säännelty enimmäkseen vain yleisperiaatteista eikä yksityiskohtaisista menettelytavoista. Yksittäisten kirjanpitokäytännön ongelmien ratkaisemisessa on Suomessa nojattu hyvään kirjanpitotapaan (Leppiniemi 1998, 12). Suomen hyvän kirjanpitotavan kaltaista käsitettä ei Saksassa ole lainkaan.

Voitonjakokelpoisen tuloksen ja varojen laskenta (*Gewinnverteilungsfunktion*) on saksalaisen tilinpäätöksen ensisijainen tavoite. Verottaja ja luotonantaja on nähty tilinpäätösinformaation pääkohderyhmänä. Tilinpäätöksen tavoite ei niinkään ole ollut osakkeenomistajille tarkoitetun informaation tuottaminen. Saksalaista tilinpäätöskäytäntöä on arvosteltukin sijoittajien informaatiotarpeiden laiminlyömisestä. Englantilaiseen käytäntöön verrattuna Saksassa vain harvoille yrityksille suoritetaan tilintarkastus ja yritykset julkaisevat vain vähän tietoja (Nobes 1994, 63).

Sijoittajan merkitys tilinpäätösinformaation kohderyhmänä on kuitenkin Saksassakin kansainvälisen vaikutuksen vuoksi yhä lisääntyvässä määrin kasvamassa (Küting & Hayn 1995, 663-665).

2.3.2 Vaihto-omaisuuden arvostaminen

Saksan yleisiä arvostusperiaatteita sääntelee HGB 252 §. Hallitseva periaate on varovaisuuden periaate. Jokainen omaisuuserä on arvostettava yksilöidysti, ja jatkuvuus arvostusperiaatteiden soveltamisessa on edellytyksenä. Kirjanpidon ja verotuksen arvostussäännöt eivät ole aina yhteneväiset. Yleensä yritykset pyrkivät laatimaan tilinpäätöksensä noudattaen verotuksessa hyväksytyjä periaatteita. (Immerthal 1993, 258)

Verotus ohjaa Saksassa alimman arvon periaatteen (*Niederstwertprinzip*) soveltamista. Periaate koskee vaihto- ja rahoitusomaisuuden ohella myös käyttöomaisuutta. (Räty & Virkkunen 1996, 214) Alimman arvon periaatteen mukaan hyödyke on arvostettava alhaisempaan arvoon, vaikka arvonalennus olisi tilapäinen, mikäli vaihto-omaisuushyödykkeen käypä arvo tilinpäätöspäivänä on hankintamenoa alhaisempi. Arvon alentaminen voidaan tehdä, vaikka arvonalentumisen tilapäisyys ei olisi varmaa, vaan todennäköistä ja ennakoitavissa. Jos arvonalentamisen peruste poistuu, tulee hyödykkeen arvo korottaa alkuperäiseen arvoonsa. Arvonkorotusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos verotuksessa sitä ei edellytetä (Immerthal 1993, 258-260).

Vaihto-omaisuuden hankintamenoon luetaan hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet menot. Valmistuksen menojen määrittäminen poikkeaa verotuksessa ja kirjanpidossa tuotannon yhteisten menojen käsittelyn osalta. Yleensä yritykset käyttävät verotuksessa hyväksytyjä periaatteita hankintamenon määrittelyyn ja soveltavat sitä myös kirjanpitoon (Immerthal 1993, 258-259). Kirjanpitoperiaatteiden (HGB 255 §) mukaan hankintameno on luettava vähintään hankinnan ja valmistuksen välittömät raaka-aine- ja tuotantomenot. Valinnanvaraisesti voidaan aktivoida myös hankinnan ja valmistuksen yleiskustannukset, tuotantoon liittyvän vieraan pääoman korot, tuotannossa käytettävän käyttöomaisuuden poistot, yleiset hallintokustannukset, eläkekustannukset sekä muut lakisääteiset ja vapaaehtoiset sosiaalikustannukset.

Saksan verolainsäädännön mukainen vaihto-omaisuuden hankintamenon määrittäminen poikkeaa kirjanpitosäännöksistä siten, että kirjanpitosäännösten pakollisten erien lisäksi on

hankinnan ja valmistuksen yleiskustannukset sekä tuotannossa käytettävän käyttöomaisuuden poistot sisällytettävä hankintamenoon. Muilta osin verotuksen vapaavalintaiset erät ovat samat kuin kirjanpidossa. (Räty & Virkkunen 1996, 215)

Kaikki omaisuuserät arvostetaan Saksassa pääsääntöisesti yksilöidysti. Kuitenkin samanlajisten hyödykkeiden hankintamenon määrittämisessä voidaan kirjanpitosäännösten mukaan valita joko keskihintamenetelmä, FIFO- tai LIFO-periaate. LIFO:n avulla pyritään eliminoidaan hintatason nousuun liittyvä näennäistulos. (Räty & Virkkunen 1996, 215) Verolainsäädäntö, joka ohjaa käytäntöä, edellyttää keskihintamenetelmän tai LIFO-periaatteen käyttöä (Immerthal 1993, 260).

Vaihto-omaisuuden arvonmääritys eroaa Saksan ja Suomen välillä keskeisesti Suomessa kielletystä, mutta Saksan käytännössä olevasta tuotantoon liittyvien lainojen korkomenojen sekä yleisten hallinto- eläke ja muiden sosiaalikustannusten aktivointimahdollisuuksien osalta. Verotuksen vuoksi saksalaiset yritykset noudattavat käytännössä kiinteiden menojen aktivointia sekä LIFO-periaatetta. Suomessa verotuksessa hyväksytään vain FIFO-periaate.

Kiinteiden menojen sisällyttäminen hankintamenoon vaikuttaa usein olennaisesti tulokseen. Kiinteiden menojen aktivoiminen hankintamenoon parantaa tulosta varsinkin siirtymävaiheessa. Koska yritykset voivat valita, sisällyttävätkö ne vain muuttuvat menot vaiko sekä muuttuvat että kiinteät menot hankintamenoon, eivät erilaisia menettelytapoja käyttävät yritykset ole yleensä keskenään vertailukelpoisia. Kiinteiden menojen aktivoimisesta on ilmoitettava liitetiedoissa.

2.3.3 Käyttöomaisuuden arvostaminen

Käyttöomaisuus arvostetaan Saksassa hankinta- tai valmistuskustannuksiinsa, ja tase-erän korkein mahdollinen arvo on käyttöomaisuuden alkuperäinen hankintameno. Arvonkorotukset yli historiallisen hankintamenon eivät ole mahdollisia. (Immerthal 1993, 258) Alkuperäinen hankintameno poistoin vähennettyinä on korkein mahdollinen arvo. Arvon alentaminen on mahdollinen, mutta arvonkorotusta yli alkuperäisen hankintamenon ei

saa tehdä. Alkuperäinen hankintameno on pääsääntö arvostusperiaatteissa. Inflaatiota ei oteta huomioon. Periaate on seurausta varovaisuuden periaatteesta. (Räty & Virkkunen 1996, 214)

2.3.4 Jaksotusperiaatteet

Aineettomien hyödykkeiden aktivointisäännökset ovat riippuvaisia omaisuuslajista. Tutkimus- ja kehitysmenoja sekä itse valmistettuja, käyttöomaisuuteen luettavia aineettomia investointeja ei ole mahdollista aktivoida (§ 248;2 HGB). Vastikkeellisesti yrityksen ulkopuolelta hankitut aineettomat hyödykkeet voidaan sen sijaan aktivoida. Samoin vaihto-omaisuuteen luettavat itse aikaansaadut aineettomat hyödykkeet voidaan aktivoida. (Räty & Virkkunen 1996, 219-220)

Aktivoidut aineettomien hyödykkeiden hankintamenot kirjataan suunnitelman mukaisina poistoina kuluksi taloudellisen vaikutusaikanaan. Pitoajan määrittelyä ohjaa usein erityislainsäädäntö, kuten patenttilainsäädäntö (*Patentgesetz*). (Räty & Virkkunen 1996, 219)

Kuluva käyttöomaisuus poistetaan suunnitelman mukaisin poistoin (*planmäßige Abschreibungen*) käyttöaikanaan. HGB:ssä ei määritellä käytettävää poistomenetelmää tarkemmin. Yleensä valitaan sellainen poistomenetelmä, joka on sallittu myös verotuksessa. Myös käyttöikää määriteltäessä noudattavat useimmat yritykset verottajan laatimaa luetteloa (ns. *Afa-Tabelle*) eri käyttöomaisuushyödykkeiden poistoajoista (Immerthal 1993, 258).

Suunnitelman ylittävä poisto (*außerplanmäßige Abschreibung*) tulee tehdä sekä kuluvesta että kulumattomasta käyttöomaisuudesta, mikäli omaisuuden arvo on pysyvästi laskenut. Mikäli arvonalennus ei ole pysyvä, on poisto-oikeus valinnanvarainen muilla paitsi pääomayhtiöillä (AG, GmbH ja KGaA). Pääomayhtiöillä valinnanvarainen poisto-oikeus koskee vain pitkäaikaisia lainasaamisia sekä osakkeita ja osuuksia. Pääomayhtiöiden on palautettava tehty poisto käyttöomaisuushyödykkeen arvoon, mikäli myöhemmin osoittautuu, että peruste lisäpoistoon ei enää ole olemassa. Jos kuitenkin verotuksessa

alempi arvo hyväksytään, ei kirjanpidossa tarvitse poistopalautusta tehdä. (Immerthal 1993, 258). (Räty & Virkkunen 1996, 217-218)

Saksan verolainsäädännössä sallittavat poistomenetelmät

Lineaariset eli tasapoistot:

- Degressiiviset eli etupainoiset poistot (irtain käyttöomaisuus). 29.7.1981 jälkeen tehtyihin käyttöomaisuushankintoihin sovelletaan seuraavia säännöksiä:
 - Menojäännöspoistoprosentti on kolminkertainen tasapoistoissa sovellettavaan verrattuna.
 - Enimmäispoisto on 30 % menojäännöksestä
 - Etupainoisesta poistomenetelmästä voi siirtyä vapaasti tasapoistoihin, mutta ei päinvastoin
- Portaittaiset poistot (verovelvollisen rakentamat tai keskeneräisenä hankkimat rakennukset). 31.3.1985 jälkeen saatujen rakennuslupien osalta poistot lasketaan seuraavasti:
 - Vuodet 1-4: 10 % alkuperäisestä hankintamenosta
 - Vuodet 5-7: 5 % alkuperäisestä hankintamenosta
 - Vuodet 8-25: 2,5 % alkuperäisestä hankintamenosta
- Tuotantoyksikköihin perustuva poisto (irtain käyttöomaisuus), perusteena voi olla esimerkiksi tuotettujen hyödykkeiden määrä, konetunnit tai ajokilometrit.

Saksan verolainsäädäntö antaa mahdollisuuden tehdä myös suurempia poistoja erityistapauksissa, esimerkiksi ympäristönsuojeluinvestoinneissa käytettävästä kuluvaasta käyttöomaisuudesta (Immerthal 1993, 258).

Aktivointipakon ulkopuolelle jäävien pienhankintojen raja on 800 DM. Kirjanpidossa noudatetaan samaa periaatetta.

2.3.5 Pitkäaikaisten projektien käsittely

Pitkän valmistusajan vaativat hyödykkeet (*Langfristige Auftragsfertigung*) arvostetaan Saksassa myös korkeintaan hankintamenoonsa. Saksassa ei osatuloutus ole mahdollinen. Varovaisuuden periaatteen nojalla katsotaan, ettei realisoitumattomia tuloksia voida tuloksen laskennassa ottaa huomioon. Päinvastoin kuin Saksassa, Suomessa voidaan käyttää osatuloutusta eli valmistusasteen mukaista tuloutusta (KPL 5:4 §), (Leppiniemi 1998, 180). Tuloutusmenetelmä vaikuttaa yritysten väliseen vertailukelpoisuuteen. Osatuloutuksen käyttö nimittäin suurentaa omaa pääomaa (Küting & Eidel 1996, 840).

2.3.6 Varaukset

HGB 249 §:n mukaan varauksia tulee tehdä mm. epävarmoista veloista, joilla tarkoitetaan esim. mahdollisia korvausvelvoitteita käynnissä olevien oikeuskäsittelyjen johdosta, annetuista takauksista johtuvia mahdollisia menetyksiä, eläkesitoumuksista johtuvia velkoja sekä luvatuista alennuksista johtuvia velkoja. (Immerthal 1993, 260-261)

Lisäksi varauksia on tehtävä esim. uhkaavista tappioista keskeneräisissä kaupoissa, koneiden seuraavan tilikauden kolmen ensimmäisen kuukauden aikana odotettavissa olevista ylläpitokustannuksista tms. sekä takuista, joihin ei liity oikeudellista velvoitetta. (Immerthal 1993, 260-261)

Varauksia saadaan valinnanvaraisesti tehdä lisäksi myös varmoista tai todennäköisistä kustannuksista, jotka liittyvät tilikauteen tai edellisiin tilikausiin, vaikka niiden tarkka markkamäärä ei vielä tilinpäätöspäivänä ole tiedossa, ja joista ei vielä ole syntynyt velvoitetta toista tahoa kohtaan. Kustannusten täytyy olla tarkkaan yksilöitävissä ja

määriteltävissä. Tämän tyyppiset varaukset eivät ole kuitenkaan vähennyskelpoisia verotuksessa. (Immerthal 1993, 260-261)

2.3.7 Valuuttamääräiset liiketapahtumat

Valuuttamääräiset saamiset muutetaan Saksan markoiksi alhaisempaan kirjauspäivän tai tilinpäätöspäivän kurssiin. (Immerthal 1993, 260)

Realisoitumattomien kurssierojen muuntoperusteena käytetään Saksassa pääsääntöisesti tilikauden päättymispäivän kurssia. Realisoitumattomat kurssitappiot liittyen joko vaihto- tai rahoitusomaisuuteen on kirjattava välittömästi kuluiksi. Käyttöomaisuuteen liittyvät realisoitumattomat kurssitappiot on kirjattava kuluiksi, jos arvonalennus on pysyvä. Realisoitumattomia kurssivoittoja, joista on vähennetty realisoitumattomat kurssitappiot, ei oteta huomioon. Se olisi ristiriidassa varovaisuuden periaatteen kanssa. Valuuttamääräinen omaisuuserä esitetään alhaisimmassa arvossa ja velkaerä korkeammassa arvossa. Kurssivoittoja voidaan tietyssä määrin netottaa kurssitappioiden kanssa. (Räty & Virkkunen 1996, 216)

3. DVFA/SG-MENETELMÄ SAKSALAISEN TILINPÄÄTÖSTULOKSEN OIKAISEMISEKSI

3.1 YLEISTÄ

Deutsche Vereinigung für Finanzanalyse und Anlageberatung, DVFA, on saksalaisten sijoitusanalyttikoiden ja –konsulttien sekä muiden pääomamarkkina- ja arvopaperiasiantuntijoiden ammatillinen yhdistys. DVFA on yhdessä *Schmalenbach-Gesellschaft/Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft*, SG, -nimisen liiketaloudellisen ammattijärjestön kanssa kehittänyt menetelmän Saksan lakien mukaan laaditun tilinpäätöksen tuloksen oikaisemiseksi sekä suosituksen oikaistun tuloksen perusteella lasketuksi osakekohtainen tulos (*Earnings per Share*, EPS) –tunnusluvuksi.

Saksan kauppalain mukainen tilinpäätöstulos ei täytä saksalaisten eikä ulkomaalaisten sijoittajien eikä muiden pääomamarkkinoilla operoivien informaatiotarpeita (Busse v. Colbe et al. 1996, 3). Näin ollen tuloksenoikaisu tähtää ennen kaikkea sellaisen tulossuureen saavuttamiseen, joka soveltuisi EPS-tunnusluvun avulla tapahtuvaan osakekurssien vertailuun (Küting & Weber, 1999, 279). Tämän saavuttamiseksi pyritään tuloksesta eliminoimaan erikoiserät ”*ein von Sondereinflüssen bereinigtes Jahresergebnis*” (Busse v. Colbe et al. 1996, 3).

Osakeanalyysin tarpeet täyttävän voittokäsitteen, ns. *oikean* tuloksen, määrittelyyn liittyy ongelmia. Tilikauden tulos ei täytä osakeanalyttisiä vaatimuksia mm. seuraavien tekijöiden vuoksi (Küting & Weber 1999, 280):

- Tilikauden tuloksen laskemisessa on sekoitettu säännöllisiä ja epäsäännöllisiä tuottoja ja kuluja keskenään.
- Tilinpäätöstulos on alttiina tuloksenjärjestelyille.
- Tilinpäätöstulos vääristyy, kun käytetään puhtaita vero-oikeudellisia arvoja.

Tähän liittyy Kütingin ja Weberin (1999, 280) mukaan kaksi laajuusongelmaa, joihin yksiselitteisiä vastauksia voi tuskin antaa. Ensinnäkin missä määrin on vähintään yritysten tulokset oikaistava tilinpäätöksen valinnanvaraisuuksien ja siihen liittyvän pelivaran osalta yhtenäisten menettelytapojen mukaisiksi, jotta osakeanalyttiset vaatimukset täyttyisivät. Missä määrin sallitaan yrityskohtaisia yksilöllisyyksiä menettelytapojen valinnassa. Toisaalta missä laajuudessa pitäisi epäsäännölliset, väliaikaiset tuloksen komponentit oikaista tilinpäätöstuloksesta.

DVFA/SG-tuloskonsepti onkin kompromissi teoreettisesti *oikean* menettelytavan ja käytännössä mahdollisen välillä (Küting & Weber 1999, 292). Myös erityiset yrityskohtaiset tekijät pyritään ottamaan DVFA/SG-tuloksen laskennassa huomioon. DVFA/SG-tuloksen tarkoituksena on (Busse von Colbe et al. 1996, 2):

- Saman yrityksen eri tilikausien tulosten aikasarjaverailun mahdollistaminen.
- Luotettavan perustan osoittaminen tulevan tuloskehityksen ennustamiselle.
- Yritysten välisen tulosvertailun mahdollistaminen.
- Saksalaisten yritysten osakekohtainen tulos –tunnusluvun vertailukelpoisuuden parantaminen ulkomaalaisiin yrityksiin nähden.

DVFA/SG-tulos ei takaa täyttä kansainvälistä vertailukelpoisuutta oikaisusta huolimatta. Tämä johtuu erityisesti kansallisten tilinpäätössäännösten eroavaisuuksista (Busse v. Colbe et al. 1996, 3) ja (Ordelheide & Pfaff 1994, 206-209). Siksi kansainvälisessä vertailussa suositellaan lisäksi kassavirtalaskelmien käyttöä, jolloin suuri osa laskentakäytännöistä johtuvien eroavaisuuksien vaikutuksista voidaan välttää. DVFA/SG on julkaissut myös suosituksen kassavirtalaskelman laatimiseksi. DVFA/SG-tulokseen vaikuttaa kuitenkin vähemmän saksalaisen laskentakäytännön erityispiirteet verrattuna oikaisemattomaan tilinpäätöstulokseen, jonka vuoksi DVFA/SG-oikaisujen pitäisi parantaa vertailukelpoisuutta ulkomaalaisiin tilinpäätöstuloksiin nähden verrattuna oikaisemattomaan tilinpäätöstulokseen.

Lisääntyvän kansainvälisyyden vaikutuksesta on saksalaisten pörssinoteerattujen konsernien tilinpäätöskäytännöissä tapahtunut huomattavia muutoksia. Pyritään mukautumaan kansainvälisiin laskentasuosituksiin, *International Accounting Standards (IAS)* sekä amerikkalaiseen kirjanpitoikäytäntöön *Generally Accepted Accounting Principles (US-GAAP)*, sillä ulkomaalaiseen, erityisesti amerikkalaiseen pörssiin listautuminen asettaa tiettyjä vaatimuksia tilinpäätöstietojen julkistamiselle, joita puhdas Saksan kauppalain mukainen tilinpäätös harvoin täyttää. Monet saksalaiset pörssiyritykset julkaisevatkin saksalaisen tilinpäätöksen ohella kansainvälisten laskentasuositusten mukaisen, IAS-tilinpäätöksen. DVFA/SG-tulos pyrkii edesauttamaan, että saksalaiseen tilinpäätöskäytäntöön perehtymättömät ulkomaalaiset sijoittajat voisivat arvioida saksalaisten yritysten tuloksellisuutta mahdollisimman objektiivisesti, kun huomattavia kansallisia laskentakäytännön eroavaisuuksia vielä esiintyy kansainvälisestä harmonisointityöstä huolimatta.

Tilinpäätöskäytäntöjen kansainvälisen harmonisointikehityksen vuoksi on DVFA asettanut komission kehittämään suosituksia DVFA/SG-tuloksen laskemiseksi myös IAS-tilinpäätöksen perusteella, joka tulee todennäköisesti parantamaan kansainvälistä vertailukelpoisuutta entisestään. Lisäksi tämän yhä kasvavan kansainvälisen suuntauksen vuoksi on viimeisintä, vuonna 1996 julkaistua DVFA/SG-tuloksen laskentasuositusta kehitetty. Uudistettu suositus tullaan julkaisemaan vuoden 1999 puolivälissä, ja sen tarkoituksena on edelleen mahdollisimman objektiivisen vertailuperustan antaminen yrityksen tuloksellisuuden arvioimiseksi riippumatta laskentakäytännöstä, jonka puitteissa tilinpäätös on laadittu. Uudistetussa DVFA/SG-tuloksen laskentasuosituksessa pyritään mahdollisimman suureen vertailukelpoisuuteen erityisesti IAS:iin ja US-GAAP:iin nähden ottamalla huomioon Saksan kauppalain, IAS:n ja US-GAAPin erilaiset säännökset ja valinnanmahdollisuudet sekä määrittelemällä oikaistavat erityiserät mahdollisimman tarkkaan. (Pressemitteilung vom 18.12.1998: http://www.dvfa.de/pr_98_12.htm)

3.2 DVFA/SG-TULOKSEN TAUSTAA

Keskustelu osakkeiden analysoimisen tavoitteisiin perustuvan voittokäsitteen löytämiseksi alkoi Saksassa 60-luvulla. Pyrittiin löytämään sellainen *oikea* ja *todellinen* voittokäsite, joka tilinpäätöstulosta paremmin soveltuisi saman yrityksen tulosten vertailuun eri tilikausien välillä, yrityksen tulevan tuloskehityksen ennustamiseen sekä eri yritysten väliseen tulos- ja osakevertailuun. Tarkoituksena oli, että voittokäsite soveltuisi sekä ulkopuolisten analyytikoiden että yrityksen sisäiseen käyttöön. (Geiger 1989, 224)

Vuonna 1968 julkistettiin suositus yhdenmukaisen voittokäsitteen laskemiseksi, jotta osakkeiden vertailu helpottuisi ”*Empfehlung zur Bildung eines einheitlichen Gewinnbegriffes zur Erleichterung der vergleichenden Aktienbeurteilung*”. Tätä alettiin myöhemmin kutsua DVFA-tulokseksi. Vuoteen 1988 mennessä oli julkaistu yhteensä viisi eri versiota DVFA-tuloksen laskemiseksi. (Küting & Bender 1992, 2)

Vuonna 1988 julkaisi myös SG oman kilpailevan suosituksensa osakekohtaisen tuloksen laskemiseksi (ks. Busse v. Colbe 1989). DVFA painotti enemmän yritysten välistä vertailtavuutta, kun taas SG painotti osakekohtaisen tuloksen laskemisessa enemmän yritysten yksilöllisyyttä sekä yrityksen eri tilikausien välistä vertailtavuutta. Erilaiset näkemykset johtuivat pitkälti näiden eri järjestöjen erilaisista intresseistä. DVFA:n tuloksenoikaisumenetelmän kehittämisestä vastaava toimielin, *DVFA-Kommission für Methodik der Finanzanalyse*, koostui enimmäkseen rahoituslaitosten ja sijoitusyhtiöiden edustajista, kun taas SG:n toimielin, *Arbeitskreis Externe Unternehmensrechnung*, yritysten edustajista ja korkeakoulujen opettajista. (Küting & Bender 1992, 2-3)

Tämä kahden erilaisen tuloksenoikaisukonseptin olemassaolo aiheutti sekaannusta sekä saksalaisten että ulkomaalaisten sijoittajien keskuudessa. Siksi vuonna 1990 järjestöt julkaisivat yhteisen suosituksen tuloksen oikaisemiseksi, DVFA/SG-tuloksen. (Küting & Bender 1992, 2-3). Monien puutteiden ja ilmenneen kritiikin vuoksi oli odotettavaa, että uudistettu laskentakonsepti tultaisiin julkaisemaan (Küting & Weber, 1999, 279). Näin

tehtiinkin vuonna 1996, joka on toistaiseksi viimeisin suositus DVFA/SG-tuloksen laskemiseksi. Tosin sitäkin tullaan uudistamaan vuoden 1999 aikana.

3.3 DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESSA TARVITTAVA JA SAATAVILLA OLEVA INFORMAATIO

DVFA/SG-tuloksen laskeminen on suunnattu sekä yrityksen sisäisille että ulkopuolisille analyytikoille. DVFA/SG-tuloksen laskemisessa tarvitaan kuitenkin lain määräämän julkaistavan informaation lisäksi yrityksen sisäistä tietoa (Küting & Weber 1999, 292). Ulkopuolisille analyysoijille käytössä oleva informaatio rajoittuu usein lain vaatimaan julkaistavan informaation määrään, toisin sanoen tilinpäätöstietoihin. Yrityksen sisäisille sidosryhmille tarjoutuu lisäksi julkaistun informaation taustalla olevat perustiedot käyttöön, kuten pääsy sisäisiin suunnittelu- ja raportointijärjestelmiin sekä yksittäisiä liiketapahtumia koskevaan sisäiseen tietoon.

Yrityksestä riippuu, tekeekö se ulkopuolisille analyytikoille mahdolliseksi DVFA/SG-tuloksen laskemisen vai julkaiseeko sen itse. Ulkopuoliset analyytikot voivat laskea DVFA/SG-tuloksen vain, jos yritys antaa vapaaehtoisesti lisätietoja. He ovat siis riippuvaisia yrityksen valmiudesta yhteistyöhön. Yhteistyöhalukaskin yritys saattaa antaa tietoja vain tietylle yksittäiselle analyytikkoryhmälle sen sijaan, että julkaisisi tiedot tilinpäätöksessään yleisesti saataville.

Ongelmallista on myös se, että yrityksen vapaaehtoisesti tilinpäätöksessään julkaisemat lisätiedot ovat usein sellaisia, että niitä ei yrityksen ulkopuolisen ole mahdollista tarkistaa oikeaksi. Sama pätee myös yrityksen itsensä laskemiin ja julkaisemiin DVFA/SG-tulos ja osakekohtainen tulos –tunnuslukuihin. Menetelmällistä oikeellisuutta ei ulkopuolinen voi tarkastaa. Yrityksellä on siis DVFA/SG-tuloksen laskemisessa vahvempi asema, mikä voi vaikuttaa DVFA/SG-tuloksen objektiivisuuteen, sillä oikaisutoimenpiteisiin liittyy huomattava subjektiivisesti arvioitavissa oleva alue (Küting & Weber 1999, 292). Vaarana

voi olla yrityksen tietoisesti antama väärä, harhaanjohtava tai yksipuolinen informaatio. (Küting & Bender 1992, 3)

3.4 DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISEN PÄÄPERIAATTEET

3.4.1 Konsernitilinpäätös DVFA/SG-tuloksen laskemisen lähtökohtana

DVFA/SG-suosituksen tavoitteena on esittää tietyn yrityksen tulostilanne kokonaisuudessaan. Koska vain konsernitilinpäätöksessä näkyvät konsernivaikutukset, kuten keskinäisten voittojen eliminointi, perustuu DVFA/SG-tuloksen laskeminen konsernitilinpäätökseen. Pörssinoteerattujen osakonsernien kyseessä ollessa tulee DVFA/SG-tulos laskea mahdollisuuksien mukaan myös osakonsernitilinpäätöksen tuloksen perusteella. HGB 291 § mukaan sellaisten osakonsernien ei tosin tiettyjen ehtojen vallitessa tarvitse julkaista osakonsernituloslaskelmaa, joiden emoyhtiön kotipaikka on Euroopan Unionin jäsenvaltiossa tai muussa Euroopan talousalueen sopimusvaltiossa. (Küting & Bender 1992, 3) Tällöin DVFA/SG-tuloksen laskemisen lähtökohtana voi olla osakonsernituloslaskelman vapaaehtoinen julkaiseminen. Yleensä yritykset pyritään ensisijaisesti analysoimaan koko konsernin tuloslaskelman perusteella.

Lakiuudistuksen myötä ovat monet rakenteelliset puutteet liittyen konsernitilinpäätökseen ja sen analysoimisen mielekkyyteen parantuneet. Tätä kuvaa esimerkiksi määräävyysperiaatteen irrottaminen konsernitilinpäätöksestä. Samaan aikaan laajennettiin tosin niin mittavasti konsernien tilinpäätöksen järjestelymahdollisuuksia, että voidaan kysyä, onko saksalaisten konsernien analysoiminen tilinpäätösten perusteella erityisesti sijoituspäätösten näkökulmasta ylipäättään enää mielekästä. (Küting & Bender 1992, 4)

3.4.2 Olennaisuuden peruseriaate

Informaatio katsotaan olennaiseksi, kun se on relevanttia vastaanottajan päätöksenteon kannalta ja epäolennaiseksi, kun se ei vaikuta vastaanottajan päätöksentekoon eikä arviointiin. DVFA/SG-tuloksen laskemisessa olennaisuutta tarkastellaan ryhmäkohtaisesti kvantitatiivisesti niin, että oikaistava ryhmä katsotaan olennaiseksi ja siten oikaisua vaativaksi, kun ryhmään kuuluvien erien yhteen laskettu summa on pääsääntöisesti vähintään viisi prosenttia vertailuperustasta. Vertailuperustana on kolmelta edelliseltä vuodelta laskettu keskimääräinen oikaistu tulos tai tilikauden tulos. Viisi oikaistavaa ryhmää voidaan erottaa:

1. Perustamis- ja laajennusmenot (*Ingangsetzung- und Erweiterungsaufwendungen*)
2. Oikaistavat käyttöomaisuuserät (*Bereinigungspositionen im Anlagevermögen*)
3. Oikaistavat vaihto-omaisuuserät (*Bereinigungspositionen im Umlaufvermögen*)
4. Oikaistavat taseen vastattavaa-puolen erät (*Bereinigungspositionen in den Passiva*)
5. Sellaiset erityiserät, joita ei selkeästi voida yllä mainittuihin eriin luokitella sekä ulkomaan rahan määräiset erät (*Den Positionen 1 bis 4 nicht eindeutig zuordenbare Sondereinflüsse sowie Fremdwährungseinflüsse*)

Yksittäisen, johonkin oikaistavaan ryhmään sisältyvän erityiserän olennaisuutta on tarkasteltava yrityksen yksilöllisten kriteerien perusteella. Myös ryhmittäinen viiden prosentin olennaisuuskriteeri on ohjeellinen, yritys ja analyytikko voivat sopia sen muuttamisesta yrityskohtaisesti jonkin mielekkäämmän kriteerin mukaiseksi. Prosenttimäärää voidaan yleisesti tai ryhmäkohtaisesti korottaa tai alentaa tai olla kokonaan käyttämättä olennaisuuden kriteeriä. Kerran valittua menettelytapaa on kuitenkin pysyvyyden periaatteen nojalla noudatettava jatkuvasti. Tästäkin on kuitenkin perusteltu poikkeus mahdollinen, esimerkiksi prosenttimäärän korotus alhaisen tuloksen ollessa kyseessä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 7)

Epäselvää on, kuinka pitkälle yrityksellä on valinnanvapaus käyttää tai olla käyttämättä olennaisuuskriteeriä. Näihin olennaisuuskriteerin käyttöön annettuihin ohjeisiin liittyy

epävarmuus siitä, tulevatko yhteismäärältään olennaiset erityiserät todellakin oikaistua. Olennaisuuskriteerin käytössä joustetaan turhan paljon. Parempi vaihtoehto olisi esimerkiksi tietyn prosenttimääräisen olennaisuuden ylä- ja alarajan antaminen, jonka sisällä yrityskohtainen olennaisuuskriteeri voitaisiin valita. Lisäksi vaatimus kerran valitun olennaisuuskriteerin pysyvistä soveltamisesta ei ole kovinkaan merkityksellinen yritysten välisessä vertailussa. (Küting & Weber 1999, 285)

Näitä epäkohtia pyritään vähentämään vuonna 1999 uudistettavassa DVFA/SG-tuloksen laskentasuosituksessa. Olennaisuuden kriteeriksi on annettu kiinteä prosenttimäärä (10 %) verovaikutuksiin sopeutetusta konsernituloksesta. (DVFA/SG 1998, 2538)

3.4.3 Verovaikutusten huomioon ottaminen

Tilikauden tulos verojen jälkeen eli nettomääräisenä on lähtökohta DVFA/SG-tuloksen laskemisessa kansainvälisen käytännön mukaisesti. Oikaistavat erät lisätään tai vähennetään tuloksesta niin, että niiden verovaikutukset, sekä tuloksesta riippuvaiset verot että lykätty verotus, (*latente Steuern*), otetaan huomioon. Erät, jotka ovat joko verotuksessa vähennyskeltottomia menoja tai verovapaita tuloja, kuten tiettyjen varausten muodostaminen ja purkaminen, oikaistaan kokonaisuudessaan (brutto = netto). Verotukseen vaikuttavat erät käsitellään yrityksen verotuksellisesta tilanteesta riippuen taulukon 1. mukaan (Busse v. Colbe et al. 1996, 13):

TAULUKKO 1. Oikaistavien, verotukseen vaikuttavien tuottojen ja kulujen käsittely DVFA/SG-tuloksen laskemisessa.

Tulostilanne ennen oikaisua*	Oikaistavan nettomääräisen erän piirre (ennen veroja)**	Verovaikutusten huomioon ottaminen oikaistavan erän käsittelyssä
Tilikauden tappio	Tuotto (vähennetään tuloksesta)	Verovaikutuksia ei oteta huomioon
	Kulu (lisätään tulokseen)	Verovaikutukset otetaan huomioon vasta sitten, kun tappio on eliminoitu, jolloin tappion ylittävistä osasta oikaistavaa erää vähennetään laskennallinen vero
Tilikauden voitto	Tuotto (vähennetään tuloksesta)	Vähennetään laskennallinen vero kunnes voitto on eliminoitu, sen jälkeen ei oteta huomioon verovaikutuksia
	Kulu (lisätään tulokseen)	Vähennetään laskennallinen vero
Tilikauden tappio ja siirrettyä tappiota	Tuotto (vähennetään tuloksesta)	Verovaikutuksia ei oteta huomioon
	Kulu (lisätään tulokseen)	Siirrettyä tappiota ei oteta huomioon, käsitellään kuten edellä tilikauden tappio
Tilikauden voitto kokonaan verovapaa tappion siirtämisen vuoksi	Tuotto (vähennetään tuloksesta)	Verovaikutuksia ei oteta huomioon
	Kulu (lisätään tulokseen)	Vähennetään laskennallinen vero eikä huomioida tappion siirtämistä

* Lähtökohtana on tilikauden tulos verotuksessa vähennyskeltottomien kulujen ja verovapaiden tuottojen oikaisemisen jälkeen.

** Erällä viitataan laskentakaavassa olevaan numeroituun erään tai sen alakohtaan (vrt. liite 2).

Vuonna 1999 uudistettava DVFA/SG-tuloksen laskentasuositus mahdollistaa DVFA/SG-tuloksen laskemisen Saksan lakien (HGB:n), IAS:n tai US-GAAP:n mukaan laaditun tilinpäätöksen pohjalta. IAS:n ja US-GAAP:in mukaan laadituissa tilinpäätöksissä on lykätty verotus otettu jo kokonaan huomioon, joten niiden pohjalta lasketuissa DVFA/SG-tuloksissa ei tarvitse lykätyn verotuksen osalta tehdä enää mitään lisäoikaisuja. HGB:n mukaisissa tilinpäätöksissä sen sijaan ei tarvitse ottaa lykättyjä verosaamisia

kokonaisuudessaan huomioon. DVFA/SG-tulosta laskettaessa olisi lykättyjen verosaatavien huomioon ottaminen suotavaa, mutta ei käytännön syistä pakollista. Seuraaviin eriin liittyvät verosaatavat on kuitenkin otettava huomioon DVFA/SG-tuloksessa (DVFA/SG 1998, 2537):

1. Tiettyjen varausten erilaisesta vähennyskelpoisuudesta tilinpäätöksessä ja verotuksessa johtuvat lykätyt verosaatavat.
2. Lykätyt verosaatavat, jotka aiheutuvat tulevilta tilikausilta odotettavissa olevan tappion siirtämisestä aikaisempien tilikausien verotusta vähentämään (*Verlustrücktrag*), mikäli tulevien tappioiden suuruus on arvioitavissa ja vähennyskelpoisuus verotuksessa on todennäköistä.

Eri maissa olevien veroasteiden erilaisuuden vuoksi on erotettava saksalaiset ja muunmaalaiset tilinpäätökset toisistaan, kun otetaan huomioon oikaistavien erien verovaikutuksia. Saksalaisten tilinpäätösten kyseessä ollessa käytetään ajankohtaista tuloveroastetta yritykseen jätetyille voittovaroille. Saksassa vaikuttaa osingonjakopolitiikka verotukseen niin, että osinkona jaettavan voiton verotus on lievempää kuin yritykseen jätetyn voiton verotus (DVFA/SG 1998, 2538). Tätä osingonjakopolitiikan vaikutusta tulokseen ei DVFA/SG-tuloksessa pääsääntöisesti oikaista. Oletuksena on, että ilman oikaistavia eriä osinkona jaettu summa ei olisi muuttunut. Poikkeustapauksissa voidaan käyttää myös jätettyjä voittovaroja koskevan veroasteen ja osingoksi jaettavaa tulosta koskevan veroasteen yhdistelmää. Ulkomaalaisten (ei-saksalaisia) tilinpäätösten kyseessä ollessa käytetään vastaavia ulkomaalaisia verosäännöksiä. Käytännön syistä voidaan käyttää myös konsernin keskiarvoveroastetta. (Busse v. Colbe et al. 1996, 15)

Verosäästöjä, jotka aiheutuvat edellisiltä tilikausilta olevien tappioiden vähennysmahdollisuuden käyttämisestä tai vain verolaskelmassa vähennetyistä kuluista ei enää DVFA/SG-tuloksen laskemisessa oikaista (Busse v. Colbe et al. 1996, 11). Suositusta on arvosteltu siitä, että se vaikeuttaa yritysten välistä vertailua. Sellainen yritys, jolla ei ole edellisiltä tilikausilta peräisin olevia tappioita, on huonommassa asemassa kuin sellainen, jolla niitä on. Edellisiltä tilikausilta olevien tappioiden vähennyskelpoisuus verotuksessa saa yrityksen tuloksen näyttämään *liian* hyvältä sijoittajien näkökulmasta. (Gocken, 1990, 1468)

Tämän vuoksi DVFA/SG viimeisimmässä, vuonna 1996 uudistetussa laskentakonseptissaan antaakin ohjeeksi, että olennaisista ja huomattavista verosäästöistä on informoitava erikseen (Busse v. Colbe et al. 1996, 11).

Osakkaiden saamaa yhtiöveron hyvitystä ei myöskään oteta huomioon DVFA/SG-tulosta laskettaessa. DVFA/SG-tulos halutaan näet suunnata entistä enemmän ulkomaalaisten sijoittajien tarpeita vastaavaksi. Ulkomaalaiset sijoittajat kun eivät ole välttämättä perillä saksalaisesta käytännöstä. (Küting & Bender 1992, 6)

Verotuksen vaikutuksista DVFA/SG-tuloksen suuruuteen kertoo vuonna 1990 Saksassa toteutettu verouudistus, jossa yritysverotusta kevennettiin huomattavasti. Verouudistuksen vaikutuksesta yritysten silloiset DVFA-tulokset muodostuivat suuremmiksi. Vaikka Saksan yritysverotus vielä verouudistuksen jälkeenkin oli huomattavasti korkeampaa kuin muualla Euroopassa ja Yhdysvalloissa, sai se saksalaiset yritykset näyttämään ulkomaalaisten silmissä tuloksellisemmilta DVFA-tuloksella mitattuna. (Schellmoser 1989, 494-495)

3.4.4 Oikaistavien erien piirteet

DVFA/SG-tuloksen laskemisessa pääongelmana on oikaistavien erityiserien määrittäminen. Tällaiset erityiserät voidaan DVFA/SG:n yleisten suositusten mukaan jakaa kahteen ryhmään (Busse von Colbe et al. 1996, 16-18): epätavanomaisiin tuottoihin ja kuluihin sekä tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtääviin tuottoihin ja kuluihin. Epätavanomaiset tuotot ja kulut jaetaan vielä sekä satunnaisiin tuottoihin ja kuluihin että muihin epätavanomaisiin eriin.

Ongelmia on tuottanut rajojen määrittäminen yllä mainituille ryhmille. Yleispäteviä ohjeita oikaisua vaativien erien luokitteluksi ryhmiin on usein vaikea antaa. Yksinkertaista ei myöskään aina ole oikaisua vaativien erien erottaminen sellaisista eristä, jotka eivät vaadi oikaisutoimenpiteitä. Yrityskohtaiset erityispiirteet vaikeuttavat luokittelua (Küting & Bender 1992, 4-5). Mikä toisessa yrityksessä luokiteltaisiin oikaisua vaativaksi erityiseräksi, voi toisessa kuulua normaalin yritystoiminnan piiriin. Monialaisten konsernien kohdalla

luokittelu on erityisen vaikeaa. Tällaisissa tapauksissa on DVFA/SG-tulosta laskeva analyttikko usein yrityksen antamista tiedoista riippuvainen.

Oikaistavien erityiserien määrittelyyn liittyvän subjektiivisuuden aiheuttama haitta eri yritysten DVFA/SG-tulosten vertailukelpoisuudelle on johtanut siihen, että uudistettavassa DVFA/SG-tuloksen laskemissuosituksessa oikaistavat erityiserät tullaan määrittelemään yksityiskohtaisena listana (DVFA/SG 1998, 2538).

Epätavanomaiset tuotot ja kulut

Epätavanomaiset tuotot ja kulut (*ungewöhnliche Aufwendungen und Erträge*) määritellään kolmen kriteerin avulla (Busse v. Colbe et al. 1996, 17):

1. Erän suuruuden on oltava suuri verrattuna tavanomaisiin tuottoihin ja kuluihin.
2. Erän on oltava harvinainen eli toisin sanoen vastaavia eriä ei todennäköisesti esiinny uudestaan lyhyellä tähtäyksellä.
3. Erä ei liity jatkuvista toiminnoista (*continuing operations*) peräisin oleviin tuottoihin tai kuluihin.

Epätavanomaisiin tuottoihin ja kuluihin kuuluvat yllä mainitut kriteerit täyttävät, tuloslaskelmassa erikseen ilmoitettavat, satunnaiset tuotot ja kulut (*außerordentliche Aufwendungen und Erträge*) sekä sellaiset epätavanomaiset tuotot ja kulut, jotka eivät täytä kauppalaain satunnaisuuden kriteereitä, mutta täyttävät yllä mainitut epätavanomaisuuden vaatimukset.

Epätavanomaisiin eriin liittyy terminologinen ongelma. Epätavanomaisuutta käytetään nimittäin kauppalaissa kuvaamaan satunnaisia eriä. DVFA/SG-tuloksen oikaisemisessa epätavanomaisuus on laajempi käsite ja epätavanomaiseksi katsotaan myös sellaisia eriä, jotka tuloslaskelmassa kuuluvat tavanomaisen liiketoiminnan tuloksen muodostaviin eriin. Tällaisia ovat esimerkiksi tilikaudelle vieraat, epäsäännölliset erät. (Küting & Bender 1992, 4) Epätavanomaiset erät, jotka eivät kuulu satunnaisiin eriin muodostavat ns. harmaan alueen, jossa rajat ovat häilyvät. Ne eivät kuulu oikaistun vuosituloksen, ns. ”kunnollisen“

tuloksen komponentteihin eivätkä kauppalain mukaisiin satunnaisiin eriin, vaan ovat siltä väliltä. Luokittelu tavanomaiseksi tai epätavanomaiseksi eräksi voi olla vaikeaa, koska yleispäteviä ohjeita ei voida antaa. (Küting & Bender 1992, 5)

Yllä mainitut kriteerit eivät missään tapauksessa johda ongelmattomaan ja selkeään oikaistavien ja ei-oikaistavien tuottojen ja kulujen luokitteluun. Erityisesti kriteeri, joka viittaa jatkuviin toimintoihin, on epäselvä, sillä erät, jotka ovat peräisin jatkuvista toiminnoista voivat olla luonteeltaan sekä tavanomaisia että satunnaisia. Ilmeisesti tässä tarkoituksessa jatkuvilla toiminnoilla halutaan erottaa tuotot ja kulut sellaisista toiminnoista, jotka lopetetaan, kuten tuotot ja kulut liiketoiminta-alueen myynnistä (Küting & Weber, 1999, 281). Tämän ongelmallisuuden vuoksi onkin tarpeellista, että DVFA/SG viimeisimmässä suosituksessaan listaa esimerkkejä oikaistavista epätavanomaisista ja ei-oikaistavista tavanomaisista eristä. Epätavanomaisia eriä ja siten oikaisua vaativia eriä, jotka eivät kuulu satunnaisiin eriin, ovat määrältään olennaiset tuotot ja kulut liittyen esimerkiksi seuraavanlaisiin epätavanomaisiin tapahtumiin (Busse v. Colbe et al. 1996, 17):

- Liiketoiminta-alueen myynti
- Tuotantolinjan tai liiketoiminnon myynti
- Organisaatiomuutokset
- Tehtaiden seisauttaminen
- Osakkuuksien myynti
- Merkittävän osuuden myynti aineellista käyttöomaisuutta
- Tärkeiden yhtiöiden fuusioituminen
- Yhtiön vuosijuhlakulut
- Epätavanomaiset vahingot
- Ensimmäiset pörssiin listautumiskustannukset
- Tuotot johtuen saneeraustoimenpiteistä

Sen sijaan epätavanomaisiin tuottoihin ja kuluihin ei lasketa ja oikaisuja ei tehdä esimerkiksi seuraavien erien osalta (Busse v. Colbe et al. 1996, 19):

- Uusien tehtaiden ja tuotteiden perustamiskustannukset
- Tutkimus- ja kehityskulut sekä kulut mainoskampanjoista
- Kulut uusille markkinoille tulosta
- Perustamis- ja laajennuskustannukset
- Kustannukset epäonnistuneista tuotelanseerauksista
- Uusien osakkuusyhtiöiden hankintakustannukset
- Kustannukset kapasiteetinlaajennuksista tai siirtämisestä
- Voitot ja tappiot liittyen termiinikauppoihin
- Arvonlennukset markkina-arvoon
- Saneeraustoimenpiteiden positiiviset vaikutukset seuraaviin vuosiin
- Kulut rahoitusjärjestelyistä (esim. oman pääoman korotukset)

Kuten aikaisemmin mainittiin, on tähän oikaistavien erien häilyvästä määrittelystä johtuvaan epäkohtaan yritetty puuttua DVFA/SG-tuloksen uudistamiskomiteoissa. Seuraavassa, vielä julkaisemattomassa suosituksessa, tullaan oikaistavat erityiserät määrittelemään tarkasti etukäteen, jotta oikaisut voitaisiin tehdä mahdollisimman yhtenäisesti, eikä erilaisia DVFA/SG-tulos-lukuja samalle yritykselle eri tahojen laskemana pääsisi syntymään (DVFA Pressemitteilung vom 18.12.1998).

Tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävät erät

Tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävät tuotot ja kulut (*dispositionsbedingte Aufwendungen und Erträge*) ovat sellaisia eriä, joihin liittyy lainsäännösten puitteissa pelivaraa tilinpäätöserien arvonmäärittelyssä, niiden mittaamisessa tai arvonmäärittelymenetelmän valinnassa. Esimerkiksi poistoihin ja vapaaehtoiisiin varauksiin saattaa usein liittyä tilinpäätöksen järjestelytarkoitus monesti veroetujen saavuttamisen toivossa. Kun tilinpäätössäännösten puitteissa monet eri menettelytavat tietyn arvon määrittelyssä ovat mahdollisia ja sen määrittäminen tapahtuu usein subjektiivisen näkemyksen perusteella, esimerkiksi investointihyödykkeen käyttöiän määrittäminen, on kysymyksessä tähän ryhmään kuuluva erä. Myös puhtaiden vero-oikeudellisten arvojen käyttö kuuluu tähän ryhmään.

Tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävät erät on oikaistava vastaamaan yleisesti kaikkein hyväksyttävintä menettelytapaa, sillä tällaisten valinnanvaraisten menettelytapojen käytön vaihtelevuus vaikeuttaa sekä yrityksen aikasarjaverailua että yritysten välistä vertailua. Tämä vertailtavuuden tavoite edellyttää tulosten oikaisemista käyttäen yhtenäisesti jotakin tiettyä, fiktiivistä menettelytapaa kaikissa yrityksissä. Tulokset oikaistaan toisin sanoen siten, että ikään kuin kaikki yritykset käyttäisivät samaa vaihtoehtoista menettelytapaa lainsäädännön valinnanvaraisuuksien kohdalla. Tätä yhteistä menettelytapaa kutsutaan DVFA/SG-tuloksen laskemisessa *normaalitapaukseksi*, *Normalfall*. Täydellinen yhtenäistäminen ei kuitenkaan koskaan ole mahdollista eikä edes tarkoituksenmukaista. (Küting & Bender 1992, 5)

3.5 DVFA/SG-TULOKSEN LASKENTAKAAVA JA KOMPONENTIT

3.5.1 Laskentakaavan perusvaiheet

DVFA/SG-tulos teollisuus- ja kauppayrityksille lasketaan oikaisemalla näytettyä tilikauden tulosta seuraavien perusvaiheiden mukaan (Busse v. Colbe et al. 1996, 37) (vrt. liite 1). Yksityiskohtainen laskentakaava on esitetty liitteessä 2. Pankeille ja vakuutusyhtiöille on omat kaavansa, jotka tässä tutkielmassa sivutetaan.

TAULUKKO 2. DVFA/SG-tuloksen laskentakaava	
1.	Tilikauden tulos/tappio
2.	Perustamis- ja laajennusmenot
3.	Oikaistavat käyttöomaisuuserät
4.	Oikaistavat vaihto-omaisuuserät
5.	Oikaistavat taseen vastattavaa-puolen erät
6.	Satunnaiset erät, joita ei selkeästi voida luokitella eriin 2-5 sekä ulkomaan rahan määräiset erät
7.	Yhteenvedo oikaisuista. Olennaisuuskriteeriä voidaan käyttää eriin 2, 3.4, 4.3, 5.4 ja 6.3 (ks. liite)
8.	DVFA/SG-tuloksen määrittäminen koko konsernille yhdistämällä erät 1 ja 7.
9.	DVFA/SG-tuloksen määrittäminen vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen
10.	Osakekohtaisen DVFA/SG-tuloksen määrittäminen jakamalla DVFA/SG-tulos vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen keskimääräisellä osinkoihin oikeuttavien osakkeiden määrällä.
11.	Täysin "laimennettu" osakekohtainen DVFA/SG-tulos
12.	Osakekohtainen DVFA/SG-tulos oikaistuna mahdollisten merkityn osakepääoman muutoksien varalta.

Seuraavien erien oikaisua tullaan uudistamaan vuoden 1999 puolivälissä julkaistavassa uudistetussa DVFA/SG-tuloksen laskentasuosituksessa (DVFA Pressemitteilung vom 18.12.1998):

- Perustamismenot
- Tutkimus- ja kehitysmenot
- Aineeton omaisuus
 - Toimiluvat, patentit ja vastaavat oikeudet
 - Liikearvo

- Aineellinen käyttöomaisuus
- Käyttöomaisuusarvopaperit
- Varastot ja keskeneräiset tuotteet
- Varaukset

3.5.2 Perustamis- ja laajennusmenot

Perustamis- ja laajennusmenojen (*Ingangsetzungs- und Erweiterungsaufwendungen*) välitön kuluksi kirjaaminen katsotaan DVFA/SG-tuloksen laskemisessa normaalitapaukseksi. Jos näin ei ole menetelty, oikaistaan tulosta siten, että lopputulos on sama, jos näin olisi menetelty. § 269 HGB mukaan perustamis- ja laajennusmenot voidaan vaihtoehtoisesti aktivoida taseeseen nimikkeen *Aufwendungen für die Ingangsetzung und Erweiterung des Geschäftsbetriebs* alle. Aktivoidut perustamis- ja laajennusmenot sekä niihin seuraavina vuosina liittyvät poistot on eliminointava. Aktivoidut perustamis- ja laajennusmenot on siis vähennettävä tuloksesta ja niihin liittyvät poistot on myöhempinä vuosina lisättävä tulokseen. (Busse v. Colbe et al. 1996, 21)

Vaikka tämän menettelytavan käyttöä voidaan ehkä perustella käytännön syillä, voidaan se nähdä myös kyseenalaisena. Kun kyseessä on olennainen summa, voi perustamis- ja laajennusmenojen välitön kuluksi kirjaaminen rasittaa tulosta yhdellä kertaa merkittävästi ja siten vaikuttaa DVFA/SG-tuloksen tulevan tuloskehityksen ennustamiskykyyn ja vertailtavuuteen. (Küting & Weber 1999, 286)

3.5.3 Toimiluvat, patentit ja vastaavat oikeudet

Suunnitelman mukaiset poistot toimiluville, patenteille, lisensseille, tavaramerkeille ja muille vastaaville oikeuksille käsitellään tavallisina menoina samalla tavalla kuin aineellisen käyttöomaisuuden poistot. Suunnitelman ylittävät poistot verotarkoituksia varten ja toimilupien yms. rahaksi muutto käsitellään samoin periaattein kuin aineellisen käyttöomaisuuden kohdalla. (Busse v. Colbe 1996, 21)

3.5.4 Liikearvo

Liikearvo (*Geschäfts- oder Firmenwert, Goodwill*) kirjataan DVFA/SG-tuloksen laskennassa tulosneutraalisti eli varauksia vastaan. Kauppalain salliman vaihtoehtoisen menettelytavan, liikearvon aktivoinnin ja poistoin kuluksi kirjaamisen, valinneiden yritysten on oikaistava tulosta poistojen osalta. Liikearvon käsittely koskee sekä konsernitilinpäätöksen yhdistelemisestä (*Kapitalkonsolidierung*) aiheutuvaan konserniliikearvoon että yksittäisten konserniyritysten tilinpäätöksistä konsernitilinpäätökseen liitettyihin liikearvoihin. (Busse v. Colbe 1996, 21)

Poistot liikearvosta, jotka eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia, eliminoidaan brutto = netto eli lisätään tulokseen kokonaisuudessaan. Tällaisessa tapauksessa kysymykseen tulevat lähinnä konserniliikearvosta tehtävät poistot (*Goodwill aus der Kapitalkonsolidierung*), joilla ei ole vaikutusta verotukseen (Küting & Weber 1999, 286). Verotuksessa vähennyskelpoiset liikearvon poistot, esimerkiksi joskus Saksan ulkopuolella olevien tytäryritysten yhteydessä mahdollisia, eliminoidaan verojen vähentämisen jälkeen. Tämä pätee myös tapaukseen, jossa liikearvo esiintymisvuotenaan kirjataan kokonaan kuluksi. Tällöin kulu pitää lisätä tulokseen verojen huomioon ottamisen jälkeen takautuvasti. (Busse v. Colbe 1996, 21-23)

Tätä tulosneutraalia liikearvon käsittelyä on arvosteltu kyseenalaiseksi ja kansainvälisesti katsoen takapajuiseksi menettelyksi. Perusteet tämän menettelytavan käytölle lienevät käytännön syyt – yksinkertaistamisnäkökohdat sekä hyväksynnän saavuttaminen. (Küting & Weber 1999, 286-287)

3.5.5 Aineellisen käyttöomaisuuden poistot

Suunnitelman mukaiset poistot (*planmäßige Abschreibungen*) käsitellään tavallisina kuluina eikä oikaisuja niiden osalta tehdä. Tämä pätee myös verotuksen vuoksi käytössä olevaan degressiiviseen poistomenetelmään, joka on Saksan kirjanpitokäytännön mukainen.

Verotuksessa hyväksyttäviä poistoja olennaisesti suuremmat poistot on sen sijaan oikaistava. (Busse v. Colbe et al. 1996, 23)

Suunnitelman ylittävät poistot ovat tavallisesti seurausta poistoihin liittyvän käyttöomaisuushyödykkeen pysyvästä arvonalentumisesta, eikä kyse yleensä ole järjestelymahdollisuuden käyttämisestä. Oikaisu tulee tehdä, jos suunnitelman ylittävät poistot katsotaan epätavanomaisiksi (ks. edellä epätavanomaisuuden kriteerit).

Jos verotuksessa hyväksyttyjä erityispoistoja (*steuerrechtliche Sonderabschreibungen*) on HGB:n (§ 254) tai vastaavien ulkomaalaisten (ei-saksalaisten) säädösten nojalla tehty, on oikaisu tehtävä normaalien poistojen ylittävältä osalta. Seuraavina vuosina on erityispoistojen syrjäyttämät normaalipoistot vähennettävä tuloksesta. Samalla tavalla käsitellään suunnitelman ylittäviä poistoja, jotka epätavanomaisiin eriin liittyvinä on oikaistu, mutta myöhemmin syy poistoon poistuu, eikä arvonorotusta alkuperäiseen arvoon ole tehty.

Jos verotusta varten tehdyt erityispoistot on merkitty veroteknisiin varauksiin (*Sonderposten mit Rücklageanteil*), oikaisu tehdään lisäämällä erityispoistojen määrä tulokseen. Kun verotekniset varaukset puretaan, vähennetään siitä aiheutuvat tuotot tuloksesta.

Aineellisen käyttöomaisuuden arvonorotukset on vähennettävä tuloksesta, jos ne ovat olennaisia. Poistoperiodien ja/tai –menetelmän olennaiset muutokset tulee oikaista siten, että raportointivuosi on vertailukelpoinen myöhempien vuosien kanssa. (Busse v. Colbe et al. 1996, 23-25)

3.5.6 Raportoitujen piilovarausten poistot

Käyttöomaisuuteen liittyvät raportoidut piilovaraukset (*aufgedeckte stille Reserve*) katsotaan tavallisiksi menoiksi, eikä oikaisuja tarvita (Busse v. Colbe et al. 1996, 25).

3.5.7 Aineellisen käyttöomaisuuden myynnistä aiheutuneet voitot ja tappiot

Oikaisut tehdään vain epätavanomaisten tai tilinpäätöksen järjestelyyn tähtäävien erien osalta. Tällaisia ovat esimerkiksi ns. *sale-and-lease-back*-liiketoiminta, liiketoiminta-alueen tai tehtaan myynti. Käyttöomaisuuden myynti katsotaan epätavanomaiseksi, jos realisoidut piilovaraukset on muodostettu pitkäksi ajaksi, ja kyseessä on suuri yksittäinen erä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 25)

3.5.8 Itse valmistettujen aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden myynnistä saadut voitot ja tappiot

Oikaisut tehdään normaaliarvostuksesta olennaisesti poikkeavien arvonmääritysten osalta, ja jos on kysymys suuresta summasta. Normaaliarvostukseksi katsotaan hankinnan ja valmistuksen yksittäiskustannukset lisättynä osuus materiaalihankinnan ja valmistuksen yhteiskustannuksista sisältäen poistot. Aktivointia seuraavina vuosina on oikaistaviin eriin liittyviä poistoja vastaavasti korjattava. (Busse v. Colbe et al. 1996, 25)

3.5.9 Investointiavustukset

Käyttöomaisuusinvestointeihin liittyviä investointiavustuksia (*Investitionszulagen und -zuschüsse*) voidaan pitää tavanomaisina tuottoina, joita ei oikaista, kun ne on jaettu avustusten perustana olevan hyödykkeen pitoajalle tai viiden vuoden ajalle. (Busse v. Colbe et al. 1996, 27)

3.5.10 Käyttöomaisuusarvopaperit

Poistoja osakkuuksista ja muista käyttöomaisuusarvopapereista (*Finanzanlagen*), jotka johtuvat pysyvästä arvon alentumisesta, ei pääsääntöisesti tarvitse oikaista, ellei kyseessä ole epätavanomainen erä. Käyttöomaisuusarvopapereihin liittyvät arvonalentamiset, jotka

johtuvat väliaikaisesta omaisuushyödykkeen arvon alentumisesta, ja liittyvät siten tilinpäätöksen järjestelemiseen, on oikaistava eli lisättävä tulokseen.

Käyttöomaisuusarvopaperien myynnistä saadut voitot tai tappiot sekä arvonkorotukset käsitellään samoin kuin muiden aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden myynneistä saadut voitot tai tappiot.

Mikäli osakkuusyhtiöistä peräisin olevat osingot, tuotot tai *equity*-menetelmällä aktivoidut osuudet osakkuusyhtiöiden tuloksista sisältävät olennaisia epätavanomaisia tai järjestelyerien kaltaisia erityiseriä, täytyy tulosta näiltä osin korjata. (Busse v. Colbe et al. 1996, 27)

3.5.11 Vaihto-omaisuus ja keskeneräiset tuotteet

Eri aktivointimenetelmien valinnanvaran vuoksi vaihto-omaisuuden arvonmäärittelyyn liittyy merkittävä pelivara. Varaston arvostaminen suoriin yksittäiskustannuksiin lisättynä osuus materiaalihankinnan ja valmistuksen yleiskustannuksista mukaan luettuna poistot katsotaan normaalitapaukseksi varaston arvonmäärittelyssä. Sama pätee itse valmistettuihin vaihto-omaisuushyödykkeisiin. Eroavaisuudet normaalitapauksesta tulee oikaista, mikäli kyseessä on oleellinen summa. Sopimukseen perustuvan pitkäaikaisvalmistuksen, jolla tarkoitetaan yli kaksi vuotta kestävää projektia, ollessa kyseessä katsotaan valmistuskustannusten aktivointi normaalitapaukseksi, tai jos keskeneräisten tuotteiden osuudet kustannuksista voidaan laskea, aktivoidaan kokonaiskustannukset. Jos yritys on käyttänyt tästä eroavaa arvonmäärittelymenetelmää, on eroavaisuudet normaalitapauksesta vain siinä tapauksessa tulosvaikutteisesti oikaistava, että ne ovat määrältään olennaisia. (Busse v. Colbe et al. 1996, 27)

Käytännössä kaikki Saksan kauppalain mahdollistamat eri vaihto-omaisuuden arvonmäärittelymenetelmät ovat sallittuja normaalitapauksia DVFA/SG-tuloksen laskemisessa. Oikaisuja ei pääsääntöisesti tarvitse tehdä, jos samaa menetelmää käytetään jatkuvasti. Ainoastaan arvonmäärittelymenetelmän vaihtaminen tulee DVFA/SG-menetelmän

mukaan oikaista. Esimerkiksi tuotekohtaisesta yksilöllisestä arvostamisesta keskihinta- tai LIFO-menetelmän käyttöön vaihtaminen on oikaistava. (Küting & Weber 1999, 288)

Saksan kauppalain vaatimia arvonalennuspoistoja alkuperäistä hankintamenoa alhaisempaan markkina-arvoon ei oikaista, vaikka seuraavana vuonna markkina-arvon odotettaisiin nousevan. Jos arvonalentaminen on tilinpäätöserien järjestelymielessä tehty kauppalain säädöksiä alhaisemmaksi, tulee tältä osin tulosta oikaista suuremmaksi. Vastaavasti seuraavina vuosina, kun tällaisia poistoja vastaava hyödyke kirjataan kuluksi, tulee tulosta oikaista pienemmäksi.

Vero-oikeudellisia poistoja (§ 254 HGB), kuten tuontihyödykkeiden hinnanalennuksia, oikaistaan niissä edellisestä vuodesta tapahtuneiden muutosten osalta. Jos tällaiset poistot on esitetty taseen vastaavaa-puolen veroteknisissä varauksissa (*Sonderposten mit Rücklageanteil*), tehdään tarvittavat vero-oikeudellisia poistoja koskevat oikaisut veroteknisten varausten oikaisujen yhteydessä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 29)

3.5.12 Saamiset ja muu vaihto- ja rahoitusomaisuus sekä siirtosaamiset ja -velat

Alimman arvon periaatteen mukaisia arvonalenemispoistoja saamisista ei tarvitse oikaista jos mahdollisten myöhemmin saatujen saamisten tai saamisten arvonkorotusten osalta ei tehdä oikaisuja. Oikaisu tulee tehdä siinä tapauksessa, että tehty arvonalenemispoisto on huomattavasti suurempi kuin mitä ajankohtainen luottotappio- tai arvonalentumisriski edellyttävät. Myös mahdolliset myöhemmin realisoidut tuotot luottotappiovarausten purkamisesta on eliminointava tuloksesta.

Erityisiä luottotappiovarauksia, jotka on tehty saamisista suurilta kotimaisilta tai ulkomaisilta asiakkailta, ei pidä oikaista, koska ne kuuluvat yrityksen normaaliin liiketoimintaan. Samoin yleistä luottotappiovarausta ulkomaisista saamisista, joka heijastaa ajankohtaista riskiä tietyissä maissa, ei pidä oikaista. Oikaisuja ei tehdä, vaikka tämän

tyyppiset varaukset tai arvon alentamiset olisivat määrältään poikkeuksellisia. Tämä pätee, vaikka tällainen summa olisi esitetty tilinpäätöksen satunnaisissa kuluissa.

Yleisen luottotappiovarauksen nettomuutos käsitellään normaalina tuottona tai kuluna, ellei jokin ei-toistuva tekijä, esimerkiksi yleisen luottotappiovarauksen laskentaprosentin muutos, ole vaikuttanut olennaisesti muutokseen.

HGB:n (§ 250 Abs. 3) mukaan vieraaseen pääomaan liittyvä ulkomaanrahan vaihtokurssin tai arvopaperin hinnanmuutoksen aiheuttama tappio on mahdollista aktivoida siirtosaamisiin (*Rechnungsabgrenzungsposten auf der Aktivseite*) ja kirjata poistoina vastaavan vieraan pääoman vaikutusaikana kuluksi. Tällaiset poistot katsotaan normaaleiksi kuluiksi eikä oikaisuja tarvita. (Busse v. Colbe et al. 1996, 29)

3.5.13 Negatiivinen eliminointiero

DVFA/SG-tuloksen laskemisessa puututaan konsernireservin (*Passivischer Unterschiedsbetrag aus der Kapitalkonsolidierung*) tulosvaikutteiseen käsittelyyn. Konsernireserviä syntyy esimerkiksi silloin, kun konserni on hankkinut tytäryrityksen osakkeet tai osuudet neuvottelutaitonsa ansiosta hyvällä kaupalla, ns. *lucky buy* -kaupalla, jolloin osakkeista tai osuuksista maksettu hinta on pienempi kuin tytäryrityksen toiminnasta johtuvat tulonodotukset ja tytäryrityksen näitä osakkeita tai osuuksia vastaava oma pääoma.

DVFA/SG-tuloksesta eliminoidaan tulo, joka on peräisin tällaisesta *lucky buy* -kaupasta aiheutuvan konsernireservin purkamisesta tuloksi. Oikaisu edellyttää, että purettu konsernireservi varmasti vastaa realisoitua voittoa. (Busse v. Colbe et al. 1996, 31)

Jos sitä vastoin konsernireservi johtuu tytäryhtiön odotettavissa olevista tappioista tai tulevista kuluista, katsotaan sen tuloksi purkaminen normaaliksi, ei oikaisua vaativaksi tuotoksi, edellyttäen että konsernireservin purkaminen ajoittuu tytäryhtiön osakkeiden tai osuuksien hankkimisen yhteyteen ja tarkoituksena on tappioiden tai tulevien kulujen

tasointa. Jos kuitenkin konsernireservin purkamisesta aiheutuva tulo verovaikutukset huomioon ottaen ylittää ne tappiot tai tulevat kulut, joihin konsernireservi perustuu, täytyy ylittävä osa tuloa oikaista vähentämällä se tilikauden tuloksesta. (Busse v. Colbe et al. 1996, 31)

DVFA/SG-tuloksen laskemisessa vaatimus ainoastaan tytäryhtiöosakkeiden hankkimisen yhteydessä sallittavaksi konsernireservin tulosvaikutteiseksi purkamiseksi vaikuttaa suoriteperusteisen käytännön vastaiselta. Suomen käytännön mukaan konsernireserviä ei voitaisi purkaa heti tytäryhtiöosakkeiden hankinnan yhteydessä, kuten DVFA/SG-tuloksen laskemisessa edellytetään, vaan vähitellen vasta odotettavissa olevien tappioiden ym. kulujen kirjaamisen yhteydessä. Konsernireservin vähentämiselle ei KTM:n päätöksessä eikä EU:n 7. direktiivissä ole säädetty mitään vähimmäis- eikä enimmäisjaksoa (Riistama et al. 1995, 197).

3.5.14 Verotekniset varaukset

Saksassa tiettyjen poistojen tai arvonnäytysmenetelmien hyväksyminen verotuksessa edellyttää, että erät esitetään samansisältöisinä myös tuloslaskelmassa. Taseen vastattavaa-puolella oleviin veroteknisiin varauksiin (*Sonderposten mit Rücklageanteil*) aktivoidaan tällaisia verotuksellisten ja kirjanpidollisten arvojen erotuksia. Verotekniset varaukset luetaan varauksiin. (Yritystutkimusneuvottelukunta 1985, 153, 156)

DVFA/SG-tulosta laskettaessa katsotaan veroteknisiin varauksiin aktivoidut määrät tilinpäätöksen järjestelemisestä aiheutuviksi menoksi. Tilikauden tulosta oikaistaan lisäämällä siihen verotekniset varaukset nettomääräisinä. Veroteknistien varausten purkamisesta saadut tuotot katsotaan myös järjestelyeriksi, jotka oikaistaan vähentämällä ne tilikauden tuloksesta. (Busse v. Colbe et al. 1996, 31)

3.5.15 Eläkevaraukset ja muut samantyyppiset vastuut

DVFA/SG-tuloksen oikaisemisessa erä eläkevaraukset ja muut samantyyppiset vastuut (*Rückstellungen für Pensionen und ähnliche Verpflichtungen*) katsotaan lähtökohtaisesti normaaliksi kuluksi. Eläkevaraukset arvostetaan Saksassa tavallisesti verotuksessa hyväksyttävien arvonmäärittyskriteerien pohjalta (*Teilwertverfahren* § 6a EstG). Kansainvälinen menettelytapa on myös hyväksytty. (Busse v. Colbe et al. 1996, 31) Kansainvälistä menettelytapaa ei DVFA/SG ole oikaisusuosituksessaan tarkemmin määritellyt. Sillä viitattaneen IAS-suosituksiin, esimerkiksi ns. *projected-unit-credit-method*-menetelmään (Küting & Weber 1999, 289).

Seuraavat eläkevarauksiin ja muihin samantyyppisiin vastuihin liittyvät tapahtumat katsotaan kuitenkin epätavanomaisiksi ja oikaisua vaativiksi (Busse v. Colbe et al. 1996, 31):

- Laskentamenetelmän ainoakertaisen vaihtamisen tai parametrien, kuten laskentakorkokannan, todennäköisen kuolleisuuden yms. olennaisten muutosten vaikutukset.
- Riittämättömien tai kokonaan puuttuvien eläkevarausten tai muiden samantyyppisten vastuiden kattaminen tilinpäätöksen järjestelytarkoituksessa tai epätavallisen suurena. Tämä koskee esimerkiksi inflaation huomioon ottamista eläkevarauksissa tai USA:n terveydenhoitovastuita varten tehtyä varausta.
- Pidättäytyminen eläkevarausten tai muiden samantyyppisten vastuiden tekemisestä tilikautena tilinpäätöksen järjestelymielessä. Tämä pätee esimerkiksi ennen 31.12.1986 annettuihin sitoumuksiin kauppalain antaman valinnanmahdollisuuden vuoksi.
- Jatkuva poikkeaminen normaalista laskentamenetelmästä, kuten poikkeaminen laskentakorkokannasta.

Normaaleina tilikauden kuluina pidetään myös eläke- ja henkilöstörahastoihin allokoituja eriä sekä työntekijöiden henkivakuutusmaksuja, ellei summien suuruuteen ole olennaisesti vaikuttaneet poikkeukselliset olosuhteet tai tilinpäätöksen järjesteleminen (Busse v. Colbe et al. 1996, 33).

3.5.16 Muut varaukset

Saksalaisessa laskentakäytännössä on varauksilla suuri merkitys varautumisessa tulevien riskien varalta. Niiden merkitys on kasvamassa liittyen esimerkiksi ympäristönsuojeluun tai vastuuseen jätteiden hävittämisestä. Poikkeukselliset varaukset täytyy DVFA/SG-tulosta laskettaessa eliminoida. Varausten arvonmääritysten perustana olevien riskien arviointiin liittyy usein subjektiivisuutta, jolloin syntyy pelivaraa. Varaukset on eliminointava tuloksesta, jos on selvää, että niiden arvonmäärittelyyn liittyy tilinpäätöksen järjestelytarkoitus. Oikaisemisen tarpeellisuutta voidaan harkita myös verotuksen varausten hyväksymiskriteereiden avulla. (Busse v. Colbe et al. 1996, 33)

Järjestelyerän luonteisiin varauksiin yleisesti kuuluvat HGB:n (§ 249 (2)) mukainen menovaraus ja HGB:n (§ 249 (1,3)) mukainen ylläpitovaraus. Tällaisten varausten tekeminen tai purkaminen on eliminointava tuloksesta. Verotuksessa hyväksymättömät erät oikaistaan bruttona. (Busse v. Colbe et al. 1996, 33)

Varausten purkamisesta saadut tulot kuuluvat pääsääntöisesti normaalin liiketoiminnan piiriin. Tällaisen erän eliminointi voi tulla kysymykseen vain suuren summan (*bei großen Einzelsachverhalten*) ollessa kyseessä. Erityisesti silloin varauksen purkamisesta saatujen tulojen eliminointi on tehtävä, kun varauksen tekeminen aikanaan oikaistiin epätavanomaisena tai järjestelyerän luonteisuutensa vuoksi. (Busse v. Colbe et al. 1996, 33)

3.5.17 Ulkomaanrahan määräiset erät

Valuuttakurssivoitot ja -tappiot voivat syntyä eri maiden välisestä liiketoimintatransaktioista tai ulkomaanrahan muuntamisesta kotimaanrahaksi tytär- tai

osakkuusyhtiön yhdistelemissä. Liiketoimintatransaktioista johtuvat kurssivoitot ja -tappiot kuuluvat DVFA/SG-suosituksen mukaan tavanomaiseen liiketoimintaan, ja siksi niitä ei eliminoida. Kurssisuojaudesta aiheutuvat toimenpiteet kuuluvat samoin tavanomaisen liiketoiminnan piiriin. (Busse v. Colbe et al. 1996, 35)

Ulkomaalaisen tytäryrityksen yhdistelyssä syntyy muuntoeroa, joka liittyy sisäisen omistuksen eliminointiin, sisäisten katteiden eliminoinneissa syntyviä eroja sekä eroa, jotka syntyvät tytäryrityksen tilinpäätöksen muuntamisesta konsernin valuutaksi. Muuntoeroa syntyy, kun tytäryrityksen oma pääoma muunnetaan kotimaan rahaksi toisaalta hankinta-ajan toisaalta tilinpäätösajankohdan kurssiin. Muuntoero jaetaan konsernitilinpäätöksessä sidottuun ja omaan pääomaan tytäryrityksen hankinta-ajankohdan sidotun ja oman pääoman suhteessa. Kaikkia muita paitsi edellä mainittuja tytäryrityksen yhdistelemissä syntyviä eroja käsitellään kurssieroina. (Riistama et al. 1995, 253-254)

Saksan lainsäädäntö ei säätele mitä ulkomaanrahan muuntomenetelmiä ulkomaisen tytär- tai osakkuusyhtiön yhdistelemissä konsernitilinpäätökseen on käytettävä. Yleisimpiä muuntomenetelmiä ovat tilinpäätöspäivän kurssin menetelmä (*reine Stichtagskursmethode*), muunnettu tilinpäätöspäivän kurssin menetelmä (*modifizierte Stichtagskursmethode*), temporaalimenetelmä (*reine Zeitbezugsmethode*) ja muunnettu temporaalimenetelmä (*modifizierte Zeitbezugsmethode*) (Räty & Virkkunen 1996, 238).

Myös kansainväliseen käytäntöön liittyy monia muuntomenetelmiä. Huolimatta käytetystä muuntomenetelmästä valuuttakurssivoitot ja -tappiot, jotka aiheutuvat varojen tai velkojen muuntamisesta eli taseen muuntoerot, eivät saa vaikuttaa DVFA/SG-tulokseen (Busse v. Colbe et al. 1996, 35). Taseen muuntoero tulee käsitellä tulosneutraalisti (Küting & Weber 1999, 290).

Jos konsernitulos tai -tappio on laskettu ulkomaisten tytäryhtiöiden keskimääräisellä valuuttakurssilla tai eri valuuttakursseilla muunnettujen tuottojen ja kulujen erotuksena, ei oikaisuja DVFA/SG-tuloksen laskemisessa tarvitse tehdä. Tämä heijastaa tämän

menetelmän lisääntyvää merkitystä kansainvälisessä käytännössä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 35)

Jos tytäryritysten tilikauden tulokset muunnetaan käyttäen tilinpäätöspäivän kurssia ja muiden erien muunnossa on käytetty keskimääräistä tai historiallista kurssia, sisällytetään tavallisesti tästä johtuva ero liiketoiminnan muihin tuottoihin tai kuluihin. Jos erot ovat olennaisia, tulee oikaisemista harkita. (Busse v. Colbe et al. 1996, 35)

3.5.18 Vähemmistöosuuden vähentäminen DVFA/SG-tuloksesta

Konsernitulos sisältää kaikkien tytär- ja osakkuusyhtiöiden sekä yhteisyritysten vaikutukset. Vähemmistöosuus tarkoittaa ”*ulkopuolisen omistuosuutta konserniyritysten tytäryrityksissä*” (Riistama et al. 1995, 210). HGB:n (§ 307 mom. 1 ja 2) mukaan vähemmistöosuus esitetään taseessa omassa pääomassa omalla nimikkeellään ja konsernituloslaskelmassa on esitettävä vähemmistöosuudelle kuuluva osuus voitosta tai tappiosta tilikauden tuloksen tai tappion jälkeen.

Suomessa vähemmistöosuus esitetään taseessa yleensä omana eränä oman pääoman ja varausten välissä. Tuloslaskelmaan se merkitään tilikauden tuloksen jälkeen ennen konsernin tulosta. (Riistama et al. 1995, 217) Saksassa konsernituloksesta ei siis aina ole vähennetty vähemmistöosuutta toisin kuin Suomessa.

Jos konsernitulos sisältää vähemmistöosuuden, oikaistaan DVFA/SG-tulosta tältä osin ennen DVFA/SG-osakekohtaisen tuloksen laskemista. Vähemmistölle kuuluva osuus (oikaistusta) voitosta vähennetään konsernituloksesta, mutta osuutta (oikaistusta) tappiosta ei vähennetä. Vähemmistölle kuuluvat osuudet oikaistavista eristä on lisäksi eliminointava. Ne voidaan vähentää joko oikaisujen yhteydessä tai tuloslaskelmassa esitettävän vähemmistöosuus-erän (*Gewinn-/Verlustanteilen Dritter*) yhteydessä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 9) Seuraava esimerkki havainnollistaa DVFA/SG-tuloksen laskemisessa vähemmistöosuuden vähentämiseen liittyvää ongelmaa (Bender 1996, 342-343):

Lähtökohtana on konserni, jossa on yksi tytäryritys. Emoyritys omistaa 80 % tytäryrityksen osakkeista. Tytäryritys esittää tilinpäätöksessään voittoa (verojen jälkeen) 1.000 rahayksikköä, johon on vaikuttanut 400 rahayksikön epätavanomainen tuotto. Muita oikaisua vaativia eriä ei tytäryrityksellä eikä emoyrityksellä ole. Emoyhtiö esittää myös 1.000 rahayksikön voiton (verojen jälkeen) tilinpäätöksessään.

Oletetaan, ettei sisäisiä liiketapahtumia tytär- ja emoyhtiön välillä esiinny, eikä tulokseen vaikuttavia konsernitilinpäätöksen yhdistelemisestä johtuvia toimenpiteitä ole. Veroasteen oletetaan olevan 50 %. Konsernitulos on näin ollen suuruudeltaan 2.000 rahayksikköä, jolloin DVFA/SG-tulos on 1.800 rahayksikköä ($2.000 - 400 \times 0,5$).

Konsernituloslaskelmaan merkittävä vähemmistöosuus voitosta olisi 200 rahayksikköä ($1.000 \times 0,2$). Jos tämä summa vähennetään DVFA/SG-tuloksesta, rasittaa se kokonaisuudessaan emoyritykselle laskettavaa osakekohtaista tulosta. Vähemmistöosuuden eliminointi tulee sitä vastoin tehdä myös oikaistavan erän osalta: $(400 \times 0,5) - (400 \times 0,5) \times 0,2 = 160$ eli tässä tapauksessa lisätään vähemmistön osuus voitosta DVFA/SG-tulokseen. Saadaan seuraava laskelma:

TAULUKKO 3. Esimerkki tavasta vähentää vähemmistöosuus DVFA/SG-tuloksessa	
Konsernitulos (verojen jälkeen)	2.000
Epätavanomaiset tuotot (netto)	-200
DVFA/SG-tulos	1.800
Vähemmistöosuus voitosta vähennettynä vähemmistön osuudella oikaistavaan erään $(0,8 \times 1.000) - (400 \times 0,5) \times 0,2$	-160
DVFA/SG-tulos vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen	1.640

Jos vähemmistöosuudet vähennetään oikaisujen yhteydessä, muodostuu laskelma seuraavanlaiseksi:

TAULUKKO 4. Esimerkki toisesta tavasta vähentää vähemmistöosuus DVFA/SG- tuloksessa	
Konsernitulos (verojen jälkeen)	2.000
Epätavanomaiset tuotot (netto), emoyrityksen osuus	-160
DVFA/SG-tulos	1.840
Oikaisematon vähemmistöosuus voitosta	-200
DVFA/SG-tulos vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen	1.640

3.6 DVFA/SG-TULOKSEN INFORMAATIOSISÄLTÖ JA KRIITTINEN ARVIOIMINEN

3.6.1 DVFA/SG-tuloksen informaation sisältö

DVFA/SG-tuloksen yhteydestä osakekurssimuutoksiin on tehty erilaisia empiirisiä tutkimuksia. Tutkimuksilla on pyritty selvittämään, selittääkö DVFA/SG-tulos osakekurssimuutoksia paremmin kuin tilinpäätöstulos, ja parantavatko tehdyt oikaisut näin ollen tulosisäätölaadun. Toisin sanoen on tutkittu missä määrin oikaistu DVFA/SG-tulos on tilinpäätöstulosta relevantimpi sijoittajien päätöksenteolle. Kolme merkittävää tutkimusta tältä alueelta on tehty.

Graham, Pope ja Rees (1992) tulivat tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, että sekä kauppalain mukainen tilinpäätöstulos että DVFA/SG-tulos ovat merkittävästi yhteydessä osaketuottoihin, tosin tilinpäätöstuloksen selityskyky on heikompi. Tämä voidaan heidän mukaan tulkita siten, että oikaistu DVFA/SG-tulos on laadultaan parempi kuin Saksan tilinpäätössäännösten mukaan laskettu tulos.

Harris, Lang ja Möller (1994) saivat tutkimuksensa tulokseksi, että DVFA/SG-tuloksen oikaisut lievästi lisäävät tulojen selittävää kykyä osaketuottoihin nähden.

Osittain DVFA:n rahoittaman tutkimuksen tekivät *Booth, Broussard ja Loistl* (1994). Heidän tutkimustuloksensa johtopäätöksenä oli, että DVFA/SG-tulos edesauttaa markkinoilla operoivien kykyä hinnoitella saksalaisia osakkeita oikeudenmukaisemmin.

3.6.2 DVFA/SG-tulokseen liittyvää kritiikkiä

DVFA/SG-tuloksen laskeminen ei ole mahdollista pelkästään lain vaatiman julkaistavan tilinpäätösinformaation puitteissa, vaan se edellyttää yrityksen sisäistä tietoa. Yrityksen ulkopuolisten on vaikea tai lähes mahdoton laskea DVFA/SG-tulosta. Yrityksen itsensä laskemien ja julkaisemien DVFA/SG-tulos -tunnuslukujen oikeellisuutta on vaikea yrityksen ulkopuolisen tarkistaa (Rehkugler & Podding 1998, 216). Yrityksillä on siis vahvempi asema DVFA/SG-tuloksen laskemisessa. Ulkopuoliset analyytikot ovat riippuvaisia yrityksen antamista lisätiedoista ja yritysten yhteistyöhalukkuudesta voidakseen laskea DVFA/SG-tuloksen (Geiger 1989, 228). DVFA/SG-tulosta onkin arvosteltu monimutkaiseksi ja käytännölle vieraaksi "salatieteksi", jonka laskemisesta ei ulkopuolinen pääse perille (Martin 1989, 91-96).

DVFA/SG-tuloksen laskemismenetelmä joutuu tasapainottelemaan teoreettisesti "oikeiden" ja käytännössä toteutettavien menettelytapojen välillä. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että yleisesti dominoivia laskentaperiaatteita pidetään menetelmässä hyväksyttävänä ja ohjeellisina menettelytapoina, joiden mukaisiksi tulokset pyritään oikaisemaan. Joihinkin oikaisutoimenpiteisiin liittyy kuitenkin kyseenalaisuutta, kuten liikearvon käsittelyyn tulosneutraalisti. On kyseenalaista vastaako liikearvon käsittely tulosneutraalisti tai esimerkiksi perustamis- ja laajennusmenojen välitön vähentäminen tuloksesta DVFA/SG-tuloksen tavoitteita. (Küting & Weber 1999, 291-292)

DVFA/SG-tuloksen laskemismenetelmään liittyy lisäksi olennaista subjektiivista harkinnanvaraisuutta. Erityisesti tämä pätee erien luokitteluun epätavanomaisiksi tuotoiksi ja kuluiksi. Tämä näkyy varsinkin ulkopuolisten analyytikoiden ja yritysten välisissä

näkemyseroissa epätavanomaisten erien luokittelusta. Samalle yritykselle voidaan samalta tilikaudelta laskea erilaisia DVFA/SG-tuloksia riippuen laskelman laatijasta. Tyypillistä on, että yritysten itsensä laskemat ja pankkien analyytikoiden laskemat DVFA/SG-tulokset eroavat toisistaan. Menetelmään liittyy vielä lukuisia sellaisia tilinpäätöksen järjestelemisestä johtuvia vaikutuksia, joihin oikaisutoimenpiteet eivät ulotu. Tämän vuoksi yritykset voivat tietoisesti pyrkiä kiertämään oikaisutoimenpiteitä tai vaikuttamaan lopputulokseen. (Küting & Weber 1999, 291-292)

Uudistettu, vuoden 1999 puolivälissä ilmestynyt DVFA/SG-suositus pyrkii vähentämään erien luokitteluun liittyvää subjektiivisuutta määrittelemällä oikaistavat erityiserät yksityiskohtaisesti listan muodossa. (DVFA/SG 1998, 2537)

DVFA/SG-tulosta on arvosteltu myös siitä, että se on kannustanut yrityksiä lyhyen tähtäimen voiton maksimoimiseen, kuten tutkimus- ja kehitystoiminnan sekä investointien minimoimiseen, jolloin DVFA/SG-tulos on muodostunut suuremmaksi (Martin 1989, 95-96).

Vaikka DVFA/SG-menetelmään liittyykin epäkohtia, syrjäyttää DVFA/SG-tulos selvästi tilinpäätöstuloksen osakemarkkinoiden tarpeita ajatellen. Keskeiset tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävät ja epäsäännölliset erät eliminoidaan. DVFA/SG-tuloksen ennustuskyky on todettu paremmaksi kuin tilinpäätöstuloksen, tosin menneisyyteen viittaavan tilinpäätösinformaation ennustuskyky on aina rajallinen. (Küting & Weber 1999, 293)

3.7 TARVITTAVAT LISÄOIKAISUT JA NIIDEN VAIKUTUKSET

DVFA/SG-tulokseen liittyvistä oikaisuista huolimatta kansainväliseen vertailtavuuteen vaikuttavat erilaiset kansainväliset laskentakäytännöt ja -säännökset. Kassavirtalaskelmilla voidaan neutralisoida suuri osa kansallisista eroista sekä tilinpäätöksen harkinnanvaraisuuksista (Busse v. Colbe et al. 1996, 2). Kassavirtaperusteisten tunnuslukujen avulla voidaan arvioida yrityksen rahoituksellista tilannetta, rahoituksen

riittävyttä sekä tätä kautta myös kannattavuutta pitkällä aikavälillä (Kokkonen 1987, 50). Suoriteperusteisen tilinpäätöksen tunnusluvuilla arvioidaan yrityksen kannattavuutta, maksuvalmiutta ja vakavaraisuutta (Kallunki et al. 1998, 106). Kassavirtalaskelma kuvaa siis yrityksen taloudellisesta suorituksesta vain yhtä osa-aluetta eikä riitä kokonaisvaltaiseen analyysiin (Busse v. Colbe et al. 1996, 88, 104).

3.8 OIKAISTUN INFORMAATION LUOTETTAVUUS

Tilinpäätösanalyysin luotettavuus riippuu saatavilla olevan informaation määrästä ja laadusta liittyen yrityksen alkuperäiseen tilinpäätöskäytäntöön ja -politiikkaan, arvonmäärittämissä periaatteisiin, alkuperäisiin tilinpäätöstietoihin sekä tarpeellisia oikaisutoimenpiteitä varten tarvittaviin lisätietoihin. Oikaisutoimenpiteiden luotettavuutta lisää toisin sanoen selvyys alkuperäisestä tilinpäätöspolitiikasta ja arvonmäärittämismenetelmistä sekä alkuperäisen tilinpäätösinformaation ja tarvittavien lisätietojen julkaisun taso. Taulukon 5. avulla voidaan tarkastella oikaisutoimenpiteiden luotettavuutta ja laatua (Samuels et al. 1995, 405-406):

TAULUKKO 5. Oikaisutoimenpiteiden luotettavuuden ja laadun aste		Laskentapolitiikka/Arvonmäärittämissä periaatteet		
		Selviä	Epäselviä	Ei ilmoitettu
Tarvittavan informaation julkaiseminen	Kaikki saatavilla	A	B	C
	Jonkin verran saatavilla	D	E	F
	Ei yhtään saatavilla	G	H	I

Taulukon 5. mukainen luokittelu tulisi tehdä tilinpäätös-oikaisujen tavoitteesta riippuen tapauskohtaisesti. Taulukon eri solut kuvaavat eri asteista tilinpäätös-oikaisuihin liittyvää epävarmuutta. Luokittelu on subjektiivista, ja siinä mielessä sen luotettavuus on rajoitettu. Luokittelu auttaa kuitenkin oikaisutoimenpiteiden luotettavuuden tarkastelemisessa. Toiset oikaisutoimenpiteet voidaan tehdä luotettavammin kuin toiset. Solun A -mukainen tilanne on optimaalinen. Oikaisutoimenpiteet voidaan tehdä luotettavasti. Sen sijaan solun I -tilanne

on huonoin mahdollinen. Oikaisutoimenpiteet perustuvat pitkälti oletuksiin ja ovat näin ollen epävarmoja. Solujen A ja I -välillä olevissa soluissa on tilanne epäselvempi. Samuels ym. (1995) pitävät informaation julkaisemisen määrää tärkeämpänä kuin tietoa laskentapolitiikasta ja arvonmäärittäysperiaatteista, toisin sanoen esimerkiksi B on parempi kuin D. Jos tarpeeksi informaatiota on saatavilla, voidaan uusia lukuja laskea. Toisaalta on vaikea tietää onko alkuperäinen informaatio riittävää, jos laskentapolitiikka on epäselvä. Voidaan ajatella myös niin, että jos laskentapolitiikka on selvillä, voidaan mahdollisesti puuttuvia lisätietoja hankkia muualta. Näin ollen informaation laajuuden tai laskentapolitiikan painottaminen tulisi tehdä tapauskohtaisesti.

Higginsin (1998) tutkimus käsitteli eri maalaisten yritysten julkaiseman tilinpäätösinformaation määrän ja analyytikoiden ennustuskyvyn välistä yhteyttä. Hänen tuloksenaan oli, että analyytikoiden kyky ennustaa osakekohtaista tulosta oli parempi ja luotettavampi niissä maissa, joissa tilinpäätösinformaation julkaisemisen aste oli suurempi. Osakekohtaisen tuloksen ennustamisen helppous vaihteli myös eri maiden välillä suuresti. Saksa mainittiin tutkimuksessa esimerkkinä maasta, jossa tilinpäätösinformaation julkaisemisen määrä on niukkaa ja näin ollen analyytikoiden kyky ennustaa tulevia osakekohtaisia tuottoja oli heikko.

3.9 OSAKEKOHTAINEN TULOS (EPS) –TUNNUSLUKU OSAKEVERTAILUN VÄLINEENÄ

3.9.1 Yleistä

Osakekohtainen tulos –tunnusluku on yksi tärkeimmistä tunnusluvuista sekä analyytikoille että olemassa oleville ja potentiaalisille sijoittajille, sillä se mahdollistaa nopean ja yksinkertaisen osakekurssi-arvioinnin. Tunnusluvun tärkeydestä kertoo, että maissa, joissa vallitsee anglosaksinen, sijoittajakeskeinen laskentakulttuuri, on useimmiten EPS-tunnusluvun julkaiseminen tilinpäätöksessä pakollista. (Küting & Weber 1999, 294)

3.9.2 Osakekohtainen DVFA/SG-tulos

Ensisijainen DVFA/SG-tuloksen tavoite on edesauttaa yritysten P/E (price-earnings) -tunnuslukujen ja tätä kautta myös osakekurssien vertailukelpoisuutta (Küting & Weber 1999, 279). DVFA/SG-menetelmän mukaan laskettu osakekohtainen tulos (EPS) -tunnusluku on Saksassa yleisesti hyväksytty laskentakonsepti osakekohtaisen tuloksen laskemiseksi. Tästä kertoo esimerkiksi Saarlandin yliopistossa tehty tutkimus, joka käsitti 200 konsernitilinpäätöstä tilikaudelta 1993/94 tai 1994. Tutkimuksen mukaan 44 % konserneista julkisti vuosikertomuksessaan DVFA/SG-konseptin mukaan lasketun osakekohtaisen tuloksen, vaikka Saksan lainsäädäntö ei osakekohtainen tulos -tunnusluvun julkistamista tilinpäätöksessä velvoita eikä myöskään tunnusluvun laskentatapaa säätele. Saksalaiset pörssiyhtiöt julkaisevatkin usein vapaaehtoisesti DVFA/SG-tuloksen. (Küting & Weber 1999, 274-275)

DVFA/SG-osakekohtainen tulos on siis saavuttanut Saksassa laajan hyväksynnän. Se on tärkeä tunnusluku analysoitaessa yritystä ja sen osakekurssia, sillä osakekohtainen tulos on P/E tunnusluvun (Price-Earnings-Ratio) komponentti seuraavasti:

$$\text{Osakekohtainen DVFA/SG- tulos} = \frac{\text{DVFA/SG-tulos}}{\text{Osakkeiden lukumäärä}} \quad (1)$$

tai

$$\text{Osakekohtainen DVFA/SG- tulos} = \frac{\text{DVFA/SG-tulos} \times \text{Osakkeen nimellisarvo}}{\text{Merkitty osakepääoma}} \quad (2)$$

$$\text{Price-Earnings-Ratio} = \frac{\text{Osakkeen pörssikurssi}}{\text{Osakekohtainen DVFA/SG-tulos}} \quad (3)$$

Osakkeen hinnan arvioimisessa sekä osakkeen osto- tai myyntisuositusten perusteena on P/E-tunnusluvulla merkitystä perinteisenä tunnuslukuna. Osakekohtainen tulos (EPS) puolestaan on P/E-luvun nimittäjänä. Osakekohtaisen tuloksen ja P/E-tunnusluvun suuruuteen vaikuttaa olennaisesti tunnuslukujen perustana oleva voittokäsite.

DVFA/SG-tuloksesta osakekohtaiseen tulokseen

DVFA/SG-tulos jaetaan oikaistulla, keskimääräisellä osinkoihin oikeuttavien osakkeiden lukumäärällä, jotta saadaan osakekohtainen tulos –tunnusluku. Uusien osakeantien kohdalla käsittely poikkeaa tästä. (Busse v. Colbe et al. 1996, 115)

Jos osakkeita on laskettu liikkeelle erilaisilla nimellisarvoilla, käytetään osakekohtaisen tuloksen laskemisessa laskennallista osakkeiden lukumäärää. Laskennallinen lukumäärä lasketaan jakamalla koko osakepääoma pörssinoteerattujen osakkeiden luokkaan kuuluvalla nimellisarvolla. Sellaisissa harvinaisissa tapauksissa, joissa yrityksellä on useita pörssinoteerattujen osakkeiden eri nimellisarvoisia luokkia, lasketaan laskennallinen lukumäärä kaikkein likvideimmän luokan nimellisarvon mukaan. Edellä mainituissa tapauksissa suositellaan kuitenkin erikseen eri osakekohtaisten tulosten julkaisemista laskettuna eri nimellisarvojen mukaan. (Busse v. Colbe et al. 1996, 115)

”Täysin laimennettu” (*fully diluted*) osakekohtainen tulos –tunnusluku lasketaan vain silloin, kun markkinatilanteen perusteella on realistinen mahdollisuus, että käytetään joukkovelkakirjalainoja tai optio-oikeuksia eli voitto jaetaan useampien instrumenttien kesken kuin osakkeiden (Busse v. Colbe et al. 1996, 123). ”Täysin laimennettu” osakekohtainen tulos lasketaan seuraavasti:

1. Joukkovelkakirjalainat:			
EPS (<i>fully diluted</i>) =	DVFA/SG-tulos ilman vähemmistö- osuutta	+	Konvertointiin liittyvä korkosäästö
	Tilikauden lopussa liikkeellä olevien osakkeiden lkm	+	Konvertoinnissa liikkeelle laskettujen osakkeiden lkm

(4)

2. Optio-oikeudet:

$$\text{EPS (fully diluted)} = \frac{\text{DVFA/SG-tulos ilman vähemmistö-osuutta}}{\text{Tilikauden lopussa liikkeellä olevien osakkeiden lukumäärä} + \text{Option käytöstä syntyvien lisäosakkeiden lukumäärä (treasury stock -menetelmä)}} \quad (5)$$

$$\text{Treasury stock -menetelmän mukaiset lisäosakkeet} = \frac{\text{Osakkeen hinta} - \text{Option hinta}}{\text{Osakkeen hinta}} \times \text{Option käytöstä syntyvien osakkeiden kokonaismäärä} \quad (6)$$

4. EMPIIRINEN TUTKIMUS DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESTA JA OIKAISUJEN VAIKUTUKSISTA

4.1 ESIMERKKIYRITYS VIAG AG:N DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMINEN

4.1.1 Viag AG:n DVFA/SG-tuloksen laskemisen pääpiirteet

Esimerkkiyrityksen avulla tarkoituksena on ensinnäkin havainnollistaa DVFA/SG-tuloksen laskemista käytännössä, toisaalta tarkastella yrityksen julkaiseman informaation puitteissa saatavilla olevan informaation ja DVFA/SG-tuloksen laskemisessa tarvittavan informaation välistä kuilua. Mielenkiinnon kohteena on siis selvittää missä määrin esimerkkiyrityksen tapauksessa ulkopuolisen on mahdollista laskea DVFA/SG-tulos yrityksen julkaiseman informaation puitteissa.

Esimerkkiyrityksenä on Viag AG, jonka DVFA/SG-tulosta vuodelta 1997 tarkastellaan. Aineistona on yrityksen konsernitilinpäätöstiedot (liite 4.), Viag AG:n internet-kotisivuilla (<http://www.viag.de>, 21.1.1999) julkaistu laskelma DVFA/SG-tuloksen laatimiseksi, sekä muu kotisivuilla vapaaehtoisesti julkaistu informaatio. DVFA/SG-tuloksen laatimisen perustana olevaa laskelmaa ei minkään lain eikä säännöksen mukaan tarvitse julkaista, joten Viag AG on sen täysin vapaaehtoisesti julkaissut. Laskelma noudattaa DVFA/SG-tuloksen laskentakaavan päävaiheita, yksityiskohtaisempia erittelyjä erien sisällöstä ei ole julkaistu. Taulukossa 6. esitellään Viag AG:n julkaisema laskelma, erien numerointi vastaa DVFA/SG-tuloksen laskentakaavan mukaista numerointia (vrt. liite 2.). Liitteessä 3. esitetään laskelma siinä muodossa, jossa yritys on sen julkaissut.

TAULUKKO 6. VIAG AG:n DVFA/SG-tuloksen laskelma, vuosi 1997 (milj. DM)	
1. Tilikauden tulos	1216
3. Oikaistavat käyttöomaisuuden erät:	
3.1 Aineeton käyttöomaisuus	+80
3.2 Aineellinen käyttöomaisuus	
3.3 Käyttöomaisuusarvopaperit	-390
4. Oikaistavat vaihto-omaisuuden erät	-11
5. Oikaistavat taseen vastattavaa-puolen erät	
5.2 Verotekniset varaukset	+55
5.3 Varaukset	+472
6. Satunnaiset erät, joita ei selkeästi voida luokitella eriin 2-5 sekä ulkomaan rahan määräiset erät	
6.1 Satunnaiset erät, joita ei selkeästi voida luokitella eriin 2-5	+12
8. DVFA/SG-menetelmän mukaan oikaistu tulos koko konsernille	1434
8.1 Vähemmistöosuus tuloksesta	-338
9. DVFA/SG-tulos (vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen)	1096
10. Osakekohtainen DVFA/SG-tulos	41,20

4.1.2 Oikaistavat aineettoman käyttöomaisuuden erät

Toimiluvat, patentit ja vastaavat oikeudet

Viag AG:n konsernitilinpäätöksessä ilmoitetaan, että aineeton omaisuus arvostetaan hankintamenoon ja poistetaan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan (liite 4., liitetieto 2). Mainintaa ei ole suunnitelman ylittävistä poistoista eikä verotuksessa hyväksyttävistä erityispoistoista koskien aineetonta käyttöomaisuutta, joten konsernitilinpäätöstietojen perusteella ei toimilupiin, patentteihin tai vastaaviin oikeuksiin liittyvien poistojen osalta oikaisuja tarvitse tehdä.

Olennaiset aineettoman käyttöomaisuuden arvonkorotukset on eliminoitava tuloksesta (Küting & Weber 1999, 287). Viag AG ilmoittaa aineettoman käyttöomaisuuden arvonkorotuksia tehdyn kertyneiden arvon oikaisujen (*kumulierte Wertberichtigungen*) huomioon ottamisen jälkeen 65.000 (liite 4: käyttöomaisuuden muutokset). Erä on eliminoitava DVFA/SG-tuloksen laskelmassa vähentämällä se tilinpäätöstuloksesta, jos sitä voidaan pitää olennaisuuden kriteerit täyttävänä.

Hankinta- tai valmistuskust.	Kertynyt arvon oikaisu	Tilinpäätöksen arvo
10.000	- (-55.000)	= 65.000

Toimilupiin, patentteihin ja vastaaviin oikeuksiin liittyvistä poistoaikojen ja -menetelmien muutoksista ei anneta minkäänlaista informaatiota Viag AG:n konsernitilinpäätöksessä. Oletetaan siis, ettei niihin liity olennaista muutosta, joka olisi oikaistava.

Voitot tai tappiot luovutuksista tulee oikaista vain, jos ne liittyvät epätavanomaisiin tai tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtääviin eriin (Busse v. Colbe et al. 1996, 25). Viag AG ilmoittaa tilinpäätöksessään (liite 4., käyttöomaisuuden muutokset) toimilupiin, patentteihin ja vastaaviin oikeuksiin liittyviä luovutuksia olleen seuraavasti:

Hankinta- tai valmistuskust.	Kertynyt arvon oikaisu	Tilinpäätöksen arvo
40.421.000	- 30.889.000	= 9.532.000

Aineettoman omaisuuden luovutuksiin liittyviä myyntivoittoja tai -tappioita ei ilmoiteta tilinpäätöksessä eikä millaisiin eriin toimilupiin patentteihin ja vastaaviin oikeuksiin kuuluvat luovutukset kuuluvat. Sen sijaan liiketoiminnan muihin tuottoihin (*sonstige betriebliche Erträge*) (liite 4., liitetieto 20) ilmoitetaan sisältyvän käyttöomaisuuden luovutusvoittoja 292 milj. DM, josta tilikaudelle kuuluva osuus on 130 milj. DM ja liiketoiminnan muihin kuluihin (*sonstige betriebliche Aufwendungen*) (liite 4., liitetieto 24) ilmoitetaan sisältyvän käyttöomaisuuden luovutuksista johtuvia tappioita 105 milj. DM, josta tilikaudelle kuuluva osuus on 66 milj. DM. Tilinpäätöksessä ei ilmoiteta millaisista luovutuksista käyttöomaisuuden luovutusvoitot ja -tappiot muodostuvat, joten tilinpäätöksen perusteella ei voida tietää, liittyvätkö ne epätavanomaisiin tai tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtääviin eriin.

Liikearvo

Poistot liikearvosta on eliminointava tuloksesta (Busse v. Colbe et al. 1996, 21). Liikearvon käsittelystä Viag AG ilmoittaa aktivoivansa sen ja poistavan enintään 15 vuoden aikana, jos ei kirjaa sitä varauksia vastaan (liite 4., liitetieto 2). Liikearvon poistoja ilmoitetaan tilikaudella tehdyn 114 milj. DM (liite 4., liitetieto 23). Jos kyseessä ovat konserniliikearvosta tehtävät poistot, ne ovat vähennyskeltottomia verotuksessa, jolloin erä oikaistaan lisäämällä se tulokseen kokonaisuudessaan (Küting & Weber 1999, 286). Jos kyseessä on harvinaisempi tapaus, verotuksessa vähennyskelpoinen poisto liikearvosta, on verovaikutukset otettava huomioon. Viag AG:n konsernitalinpäätöksessä ei ole tietoa poistojen vähennyskelpoisuudesta verotuksessa. Myöskään mahdollisista liikearvon poistojen poistoaikojen ja -menetelmien muutoksista ei anneta tietoa.

4.1.3 Oikaistavat aineellisen käyttöomaisuuden erät

Viag AG ilmoittaa tehneensä suunnitelman mukaiset poistot ylittäviä poistoja 73 milj. DM (liite 4., liitetieto 23). Erän sisällöstä ei anneta tarkempaa tietoa, mutta summa viittaa ilmeisesti oikaisuja vaativaan erään. Erä oikaistaan lisäämällä se tulokseen verovaikutusten

huomioon ottamisen jälkeen. Mahdollisista poistoaikojen ja -menetelmien muutoksista ei anneta aineellisen käyttöomaisuuden kohdalla tietoa.

Aineellisen käyttöomaisuuden arvonorotukset on vähennettävä tuloksesta, jos ne ovat olennaiset (Busse v. Colbe et al. 1996, 25). Arvonorotuksia on tehty seuraavasti (liite 4., käyttöomaisuuden muutokset):

Hankinta- tai valmistuskust.	Kertynyt arvon oikaisu	Tilinpäätöksen arvo
70.102.000	- 54.199.000	= 15.903.000

Tuloksen oikaisuna on siis vähennettävä 15.903.000 laskennallisen veron vähentämisen jälkeen. Arvonorotusten suuruus on 13 prosenttia tilikauden tuloksesta, joten sitä voitaneen pitää olennaisena.

Satunnainen tulos (liite 4., liitetieto 27) sisältää Thyssengas GmbH:n lakkauttamisesta saadut tulot, pakkaamiseen kuuluvan Schmalbach-Lubeca -nimisen liiketoiminta-alueen myynnistä saadut tulot ja kemikaalien jakeluun lukeutuvan Klöckner & Co. -nimisen liiketoiminta-alueen myynnistä saadut tulot. Satunnainen tulos kuuluu kokonaan oikaistaviin eriin, mikäli se täyttää epätavanomaisuuden kriteerit (Busse v. Colbe et al. 1996, 17). Tässä tapauksessa satunnaista tulosta voidaan pitää todennäköisesti kokonaisuudessaan oikaistavina eli tuloksesta vähennettävinä. Erä on suuruudeltaan 160 milj. DM.

Mahdollisesta oikaisua vaativasta itse valmistettujen hyödykkeiden arvostuksen poikkeamisesta DVFA/SG-tuloksen mukaisesta normaaliarvostuksesta ei ole mainintaa yrityksen konsernitilinpäätöksessä. Mitään mainintaa ei myöskään ole itse valmistettujen hyödykkeiden myynnistä saaduista voitoista tai tappioista.

Veroteknisiin varauksiin on sisällytetty investointiavustuksia 62 milj. DM (liite 4., liitetieto 14). Erä verotekniset varaukset on DVFA/SG:n mukaan oikaistava kokonaan. Investointiavustuksia koskeva mahdollisesti tarpeellinen oikaisu tulee tehdä siis veroteknisten varausten oikaisun yhteydessä.

4.1.4 Oikaistavat käyttöomaisuusarvopapereihin kuuluvat erät

Käyttöomaisuusarvopapereiden arvonkorotukset on oikaistava vähentämällä ne tuloksesta (Busse von Colbe et al. 1996, 27). Niitä ilmoitetaan tehdyn seuraavasti (liite 4., käyttöomaisuuden muutokset):

Hankinta- tai valmistuskust.	Kertynyt arvon oikaisu	Tilinpäätöksen arvo
51.000	- (-1.674.000)	= 1.725.000

Käyttöomaisuusarvopapereiden oikaisua vaativista arvon alentamisista ei tilinpäätöksessä ole mainintaa. Oikaisua vaatisi esimerkiksi omaisuushyödykkeen väliaikaisen arvon alentumisen vuoksi tehty käyttöomaisuusarvopaperin arvon alentaminen (Busse v. Colbe et al. 1996, 27).

Tilinpäätöksessä ei ole eritelty myöskään käyttöomaisuusarvopapereiden luovutuksista peräisin olevia voittoja ja tappioita, jotka liittyisivät epätavanomaisiin tai tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtääviin eriin.

Erä *Beteiligungsergebnis* (liite 4., liitetieto 25) koostuu osakkuusyhtiöistä tms. peräisin olevista osingoista ja tuotoista. Erä on suuruudeltaan nettomääräisenä 107 milj. DM. Optimaaliseen verovaikutukseen tähtääviä osakkuusyritysten tappion siirtämisestä johtuvia kuluja ilmoitetaan sisältyvän erään 384,6 milj. DM, johon sisältyy myös osakkuusyrityksen toiminnan aloittamiseen liittyviä tappioita. Verovaikutusten minimoimiseen tähtäävä osa tästä summasta vaatii todennäköisesti oikaisua. Osakkuusyrityksiltä peräisin oleviin tuottoihin tai kuluihin liittyviä muita epätavanomaisia tai tilinpäätöksen järjestelyyn tähtääviä eriä ei tilinpäätöksen antamien tietojen perusteella voida päätellä. Tällaisia olisivat esimerkiksi varauksiin perustuvat osingot osakkuusyrityksistä (DVFA/SG 1998, 2538).

4.1.5 Oikaistavat vaihto-omaisuuden erät

Varastot ja keskeneräiset tuotteet

Varastot ilmoitetaan arvostettavan hankinta- tai valmistuskustannuksiin tai alempaan jälleenhankintahintaan (liite 4., liitetieto 2). Viag AG:n Tilinpäätöksen liitetiedoissa ei ole kuitenkaan erittelyä siitä, miten hankinta- tai valmistuskustannukset on laskettu. Normaalitapauksena DVFA/SG-tuloksen laskemissuosituksessa katsotaan varaston arvostaminen suoriin yksittäiskustannuksiin lisättynä osuudella materiaalihankinnan ja valmistuksen yleiskustannuksista sekä poistoista (Busse v. Colbe et al. 1996, 27). Viag AG:n konsernitilinpäätöstietojen perusteella ei siis voida päätellä, onko DVFA/SG-suosituksen mukaista arvostusmenetelmää noudatettu.

Mahdollisista oikaisua vaativista vaihto-omaisuuden arvostusmenetelmien muutoksista tai varaston käyttöjärjestyksen määrittämisessä tapahtuvista muutoksista ei ole tilinpäätöksessä raportoitu.

Saamiset ja kurssitappiot

Saamisiin liittyvistä arvonalentumispoistoista, luottotappiovarausprosentin muutoksista tai muista mahdollisista saamisiin tai kurssitappioihin liittyvistä oikaisua vaativasta eristä ei ole tilinpäätöksessä mainintaa.

Taseen vastattavaa-puolella oleviin siirtosaamisiin Viag AG on sisällyttänyt kurssitappioita (*Disagios*) 1,5 milj. DM (liite 4., liitetieto 9). Näistä aktivoituista kurssitappioista tehdyt poistot katsotaan normaalin liiketoiminnan piiriin kuuluviksi DVFA/SG-tuloksen laskemissuosituksessa, eikä oikaisuja niiden osalta tarvitse tehdä (Busse v. Colbe et al. 1996, 29).

4.1.6 Oikaistavat veroteknisiin varauksiin kuuluvat erät

Veroteknisiin varauksiin on tilikauden aikana aktivoitu 417 milj. DM ja purettu tulosvaikutteisesti 297 milj. DM (liite 4., liitetieto 14). Veroteknistien varausten purkaminen ja niihin aktivoiminen katsotaan kokonaisuudessaan oikaisua vaativaksi (Busse v. Colbe et al. 1996, 31). Viag AG:n verotekniset varaukset sisältävät mm. verotarkoituksia varten tehtyjä erityispoistoja (*steuerrechtliche Sonderabschreibungen*) (liite 4., liitetieto 2), jotka kuuluvat tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtääviin eriin. Tilinpäätöstulosta on oikaistava siis lisäämällä siihen veroteknisistä varauksista purettu määrä ja vähentämällä siitä aktivoitu määrä.

Investointiavustuksia ilmoitetaan sisältyvän aktivoituihin veroteknisiin varauksiin 62 milj. DM. Investointiavustuksia ei katsota oikaisua vaativiksi, jos ne on jaettu hyödykkeen pitoajalle tai viiden vuoden ajalle (Busse v. Colbe et al. 1996, 25). Mikäli tällaisista investointiavustuksista on kysymys, vähennetään investointiavustusten osuus veroteknisistä varauksista ennen oikaisua. Ilman verovaikutusten huomioimista muodostuu oikaistava erä seuraavasti (milj. DM):

$$+ 417 - 62 - 297 = + 58$$

DVFA/SG-tuloksen laskelmassaan Viag AG on ilmoittanut oikaisseensa veroteknisiä varauksia verovaikutusten huomioimisen jälkeen + 55 milj. DM, joka ei kovin paljon poikkea yllä olevalla tavalla lasketusta oikaistavan erän suuruudesta.

4.1.7 Oikaistavat muihin varauksiin kuuluvat erät

Varauksien luonteesta ei anneta Viag AG:n konsernitilinpäätöksessä kovin yksityiskohtaista tietoa. Liitetiedoissa (liite 4., liitetieto 16) ilmoitetaan muihin varauksiin liittyvän mm. uudelleenjärjestelytoimenpiteistä (*Umstrukturierungsmaßnahmen*) johtuvia varauksia. Ne saattavat kuulua DVFA/SG-tuloksen laskemissuosituksessa tarkoitettuihin oikaisua vaativiin

erityiseriin. Niiden osuutta muiden varausten kokonaismäärästä ei kuitenkaan raportoida. Muihin varauksiin sisältyviä konsernipassiivoita ei sen sijaan tule oikaista (Busse v. Colbe et al. 1996, 31). Varauksia on purettu tilikaudella tulosvaikutteisesti 141 milj. DM (liite 4., liitetieto 20). DVFA/SG-tuloksen laskelmassaan Viag AG on oikaissut muita varauksia 472 milj. DM.

Viag AG:n konsernitilinpäätöksen liitetiedossa numero 15 (liite 4.) eritellään verovarauksien (*Steuerrückstellungen*) sisältöä. Tähän erään ilmoitetaan kuuluvan lykättyjä verovelkoja ja -saamisia. Tällainen lykättyjen verovelkojen ja -saamisten aktivoiminen taseeseen kuuluu DVFA/SG-tuloksen laskemissuosituksen mukaiseen käytäntöön, joka ei vaadi oikaisutoimenpiteitä (Busse v. Colbe et al. 1996, 13), (DVFA/SG 1998, 2541).

Eläkevarausten laskemismenetelmistä eikä niiden mahdollisista muutoksista ole Viag AG:n konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa erittelyä. Tilinpäätöksessä ei anneta myöskään tietoa mahdollisista oikaisua vaativista eläkevarausten purkamisesta saaduista tuloista.

4.1.8 Satunnaiset erät, joita ei ole mahdollista luokitella muihin eriin

Tuloslaskelman liitetiedoissa (liite 4., liitetieto 29) ilmoitetaan verotarkoituksia varten tehtyjen arvonalentamisten pienentäneen tulosta yhdessä veroteknisten varausten kanssa noin kuusi prosenttia. Verotarkoituksia varten tehtyt arvonalentamiset vaikuttavat oikaisua vaativilta eriltä. Tilinpäätöksessä ei ilmoiteta kuitenkaan niiden sisällöstä eikä tarkemmasta määrästä.

4.1.9 Ulkomaan rahan määräiset erät

Tytäryrityksen yhdistelemisestä konsernitilinpäätökseen aiheutuvan muuntoeron käsittely tulosvaikutteisesti on DVFA/SG-tuloksen laskemisessa eliminointava (Busse v. Colbe et al. 1996, 35). Viag AG ilmoittaa sisällyttäneensä muuntoeroa muihin tuottoihin ja kuluihin (*sonstige betriebliche Erträge, sonstige betriebliche Aufwendungen*) (liite 4., liitetieto 4). Muihin tuottoihin ja kuluihin liittyvissä liitetiedoissa (liite 4., liitetiedot 20 ja 24) ei

kuitenkaan ole erikseen eritelty muuntoerojen osuuksia, joten oikaistavien erien suuruuksia ei voida tilinpäätöksen perusteella päätellä.

Viag AG ei DVFA/SG-tuloksen laskelmassaan ole kuitenkaan sisällyttänyt kohtaan ulkomaan rahan määräiset erät (liite 2., kohta 6.2) lainkaan oikaisua. Viag AG on ilmeisesti katsonut, ettei yhtiön konsernitilinpäätöksessä ulkomaan rahan määräisiin eriin liity DVFA/SG-suosituksen mukaista olennaista oikaisua vaativaa tapahtumaa.

4.1.10 Johtopäätökset Viag AG:n DVFA/SG-tuloksen laskemisesta

Pelkkien tilinpäätöstietojen perusteella ulkopuolisen on mahdotonta laskea DVFA/SG-tulosta tai tarkastaa yrityksen laskeman DVFA/SG-tuloksen oikeellisuutta. Tilinpäätöserien sisällöstä ei anneta tarpeeksi yksityiskohtaista erittelyä. Viag AG:n DVFA/SG-tuloksen laskelmassa esitettyjen oikaisuerien sisältöä on siis tilinpäätöstietojen perusteella mahdotonta selvittää. Jos ulkopuolinen laskisi Viag AG:n tilinpäätöstietojen perusteella DVFA/SG-tuloksen, sisältäisi se paljon epävarmoja oletuksia ja muodostuisi huomattavan erilaiseksi kuin yrityksen itsensä julkaisema DVFA/SG-tulos. Oikaistun informaation luotettavuus Samuelsin ym. (1995, 405-406) kriteereillä mitattuna ei muodostuisi siis kovin suureksi (ks. taulukko 5. s. 58). Koska yrityksen itsensä laskemaa DVFA/SG-tulosta ei voida julkaistun informaation perusteella tarkistaa, ei voida olla varmoja yrityksen julkaiseman DVFA/SG-tuloksen objektiivisuudesta ja näin ollen sen luotettavuudesta.

4.2 DVFA/SG-MENETELMÄN OIKAISUJEN VAIKUTUSTEN ANALYSOINTI TILASTOLLISIN MENETELMIN

4.2.1 Aineisto

Tarkoituksena on selvittää DVFA/SG-tuloksen oikaisujen vaikutuksia tunnuslukujen jakaumiin saksalaisissa otosyrityksissä analysoimalla oikaisemattomien tunnuslukujen jakaumien sekä DVFA/SG-oikaistujen tunnuslukujen jakaumien eroja. Seuraavia neljää tunnuslukua vertaillaan sekä oikaisemattomana että DVFA/SG-oikaistuna kuutena eri vuotena (1992-1997):

1. Osakekohtainen tulos (EPS)
2. P/E-tunnusluku
3. Oman pääoman tuotto (ROE)
4. Nettovoittoprosentti

Aineistona on Global Researcher tietokannasta 666 saksalaisen ja 133 suomalaisen yrityksen seuraavia tilinpäätöstietoja vuosilta 1992-1997:

- Osakekohtainen tulos, EPS (*Earning per Share - Fiscal Year End*)
- DVFA/SG-osakekohtainen tulos (*DVFA/SG Earnings per Share*)
- P/E-tunnusluku (*Price/Earnings Ratio - Close*)
- Nettovoitto (*Net Income Available to Common*)
- Oma pääoma (*Common Equity*)
- Osakkeiden lukumäärä (*Common Shares used to calculate EPS*)
- Liikevaihto (*Net Sales or Revenues*)

Sekä tilinpäätöstulosten että DVFA/SG-tulosten perusteella lasketut EPS-tunnusluvut saadaan valmiiksi laskettuina suoraan tietokannasta. Myös tilinpäätöstulokseen perustuva

P/E-tunnusluku saadaan valmiiksi laskettuna. Sen sijaan DVFA/SG-oikaistu P/E-tunnusluku on laskettava erikseen. Jotta sekä oikaistu että oikaisematon P/E-tunnusluku perustuisivat yhdenmukaiselle osakekurssille (*price*), on DVFA/SG-oikaistut P/E-tunnusluvut laskettu yritysten julkaisemien EPS-, EPS (DVFA/SG)- ja P/E-tunnuslukujen avulla seuraavasti:

$$P/E\text{-ratio} = \frac{\text{Price}}{\text{EPS}} \quad (7)$$

$$P/E\text{-ratio (DVFA/SG)} = \frac{P/E\text{-ratio} \times \text{EPS}}{\text{EPS (DVFA/SG)}} \quad (8)$$

Oikaisematon oman pääoman tuotto, ROE, lasketaan jakamalla nettotulos (*Net Income Available to Common*) keskimääräisen oman pääoman määrällä. Keskimääräinen oma pääoma lasketaan vuoden alun ja lopun oman pääoman (*Common Equity*) keskiarvona. Julkaistut oman pääoman määrät vastaavat vuoden lopun tilannetta, jonka vuoksi oman pääoman tuotto on laskettu vain vuosille 1993-1997.

Oikaistun oman pääoman tuoton, ROE (DVFA/SG), laskemiseksi on ensin laskettava DVFA/SG-tulos. Se lasketaan kertomalla EPS (DVFA/SG) osakkeiden lukumäärällä (*Common Shares used to calculate EPS*). Kun saatu DVFA/SG-tulos jaetaan keskimääräisellä oman pääoman määrällä, saadaan oikaistu oman pääoman tuotto. Sekä oikaistut että oikaisemattomat tunnusluvut pyritään laskemaan samoin periaattein, jotta ne olisivat keskenään mahdollisimman vertailukelpoisia, siksi yrityksen itsensä julkaisemaa oman pääoman tuottoa ei käytetä tutkimuksessa.

$$\text{Oman pääoman tuotto (ROE)} = \frac{\text{Nettotulos}}{\text{Oma pääoma keskimäärin tilikaudella}} \times 100 \quad (9)$$

$$DVFA/SG\text{-tulos} = \text{Osakkeiden lkm.} \times EPS (DVFA/SG) \quad (10)$$

Oikaisematon nettovoittoprosentti lasketaan jakamalla nettotulos (*Net Income Available to Common*) liikevaihdolla (*Net Sales or Revenues*). Oikaistu nettovoittoprosentti lasketaan jakamalla yllä selostetulla tavalla laskettu DVFA/SG-tulos liikevaihdolla.

$$\text{Nettovoittoprosentti} = \frac{\text{Nettotulos}}{\text{Liikevaihto}} \times 100 \quad (11)$$

4.2.2 Oikaisujen vaikutus tunnuslukujen jakaumiin

DVFA/SG-tuloksen tarkoituksena on oikaista tilinpäätöstulosta niin, että erityiserät ja harkinnanvaraisuudet eliminoidaan. Tarkoituksena on sellaisen tulossuureen esittäminen, joka kuvaa mahdollisimman hyvin yrityksen todellista tuloksellisuutta. Näiden tavoitteiden perusteella oikaisujen oletetaan pienentävän tunnuslukujen hajontaa, koska hajontaa lisäävät satunnaiset erät on eliminoitu ja satunnaisten erien voidaan olettaa lisäävän hajontaa. Toisaalta saksalaisten yritysten pyrkimystä verotussyistä näyttää mahdollisimman pientä tulosta tilinpäätöksen harkinnanvaraisuuksia, kuten varauksia ja poistoja, hyväksikäyttämällä pyritään oikaisemaan DVFA/SG-tulosta laskettaessa. Tällöin oletuksena on, että oikaistu tulos on keskimäärin suurempi kuin tilinpäätöstulos.

Muodostetaan parit oikaisemattomista ja oikaistuista tunnusluvuista erikseen jokaiselle vuodelle. Yritykset valitaan vuosi- ja tunnuslukukohtaisesti niin, että vain tietyinä vuotena sekä kyseessä olevan oikaistun että oikaisemattoman tunnusluvun laskemiseksi tarvittavat tiedot julkaisseet yritykset valitaan, muut karsitaan. Lopuksi havainnollisuuden lisäämiseksi lasketaan oikaistuille ja oikaisemattomille tunnusluvuille eri vuosien väliset keskiarvot. Saadaan seuraavat perustiedot otoksista:

TAULUKKO 7. OIKAISEMATON JA OIKAISTU OSAKEKOHTAINEN VOITTO 1997-1992

	N	Min.	Ala-kvartiili	Mediaani	Keski-arvo	Ylä-kvartiili	Max.	Vaihteluväli	Keskihajonta
EPS 97	199	-26.86	1.82	4.28	12.93	18.71	193.02	219.88	23.88
EPS (DVFA/SG) 97	199	-26.86	2.41	4.65	13.45	20.68	154.01	182.69	21.63
EPS 96	211	-79.52	1.66	3.76	9.04	15.12	118.92	198.44	20.03
EPS (DVFA/SG) 96	211	-38.00	2.00	4.40	12.17	18.15	140.00	178.00	19.89
EPS 95	210	-116.90	1.75	3.63	9.41	15.03	210.00	326.90	26.90
EPS (DVFA/SG) 95	210	-117.30	1.84	3.99	11.15	18.55	135.35	252.65	22.85
EPS 94	343	-335.04	1.20	4.47	8.50	16.37	437.05	772.09	36.68
EPS (DVFA/SG) 94	343	-160.00	1.60	5.20	9.85	17.00	120.00	280.00	21.74
EPS 93	345	-175.76	0.72	3.72	7.89	15.32	170.86	346.62	27.05
EPS (DVFA/SG) 93	345	-190.00	0.71	3.86	5.80	15.45	71.00	261.00	23.68
EPS 92	310	-277.97	1.36	4.29	6.53	14.90	111.50	389.47	25.63
EPS (DVFA/SG) 92	310	-89.30	1.66	5.40	9.63	18.13	104.89	194.19	18.64

TAULUKKO 8. OIKAISEMATON JA OIKAISTU P/E-TUNNUSLUKU 1997-1992

	N	Min.	Ala-kvartiili	Mediaani	Keski-arvo	Ylä-kvartiili	Max.	Vaihteluväli	Keskihajonta
P/E 97	189	-424.88	13.09	19.94	63.60	28.50	7821.55	8246.43	569.98
P/E (DVFA/SG) 97	189	-41.38	13.44	18.17	23.29	27.76	188.00	229.38	24.14
P/E 96	209	-156.48	12.74	19.15	28.49	27.34	1267.92	1424.40	93.44
P/E (DVFA/SG) 96	209	-93.71	11.87	17.25	20.27	23.04	275.97	369.67	30.45
P/E 95	201	-68.52	13.00	18.84	43.85	31.07	2092.54	2161.06	164.30
P/E (DVFA/SG) 95	201	-128.09	11.53	16.11	29.01	22.00	652.82	780.92	75.45
P/E 94	311	-3596.74	14.53	21.87	53.16	32.30	8548.09	12144.83	571.96
P/E (DVFA/SG) 94	311	-944.53	13.28	18.95	27.70	31.63	2013.93	2958.46	133.40
P/E 93	319	-1288.60	14.08	24.07	49.66	39.84	3402.48	4691.11	245.84
P/E (DVFA/SG) 93	319	-1030.90	12.83	20.10	28.81	32.28	2381.74	3412.64	173.40
P/E 92	279	-301.53	13.16	20.92	33.83	35.18	950.72	1252.25	76.24
P/E (DVFA/SG) 92	279	-648.96	10.62	15.09	22.65	26.11	475.36	1124.32	62.61

TAULUKKO 9. OIKAISEMATON JA OIKAISTU OMAN PÄÄOMAN TUOTTO 1997-1993

	N	Min.	Ala-kvartiili	Mediaani	Keski-arvo	Ylä-kvartiili	Max.	Vaihteluväli	Keskiahajonta
ROE 97	121	-141.90	7.46	12.22	11.50	17.99	84.93	226.84	19.88
ROE (DVFA/SG) 97	121	-46.89	8.04	12.25	13.86	19.44	85.38	132.27	14.82
ROE 96	128	-333.06	5.97	9.73	5.08	14.74	53.73	386.79	35.82
ROE (DVFA/SG) 96	128	-97.50	7.18	11.56	10.39	16.95	65.58	163.08	17.47
ROE 95	123	-94.50	5.61	9.05	9.04	15.53	56.64	151.14	17.21
ROE (DVFA/SG) 95	123	-40.22	5.87	10.76	10.63	17.24	57.24	97.46	13.41
ROE 94	200	-111.44	3.09	8.18	7.84	14.86	92.35	203.79	20.94
ROE (DVFA/SG) 94	200	-122.98	3.70	8.90	9.00	15.75	111.90	234.88	21.75
ROE 93	141	-100.72	2.57	6.67	6.55	13.42	137.12	237.85	22.14
ROE (DVFA/SG) 93	141	-107.67	3.54	9.14	6.95	15.37	63.37	171.04	19.58

TAULUKKO 10. OIKAISEMATON JA OIKAISTU NETTOVOITTOPROSENTTI 1997-1992

	N	Min.	Ala-kvartiili	Mediaani	Keski-arvo	Ylä-kvartiili	Max.	Vaihteluväli	Keskiahajonta
NV 97	122	-17.00	1.60	3.26	3.59	4.73	30.84	47.84	4.90
NV (DVFA/SG) 97	122	-5.62	1.96	3.36	4.04	4.61	27.82	33.44	4.74
NV 96	129	-15.22	1.25	2.18	2.89	3.97	34.99	50.21	5.37
NV (DVFA/SG) 96	129	-8.43	1.30	2.75	3.61	4.61	33.89	42.32	5.18
NV 95	124	-36.51	1.01	2.25	3.00	4.25	32.45	68.97	6.59
NV (DVFA/SG) 95	124	-9.03	1.24	2.69	3.35	5.02	32.77	41.80	5.01
NV 94	203	-37.93	0.50	1.62	6.02	3.59	675.53	713.47	47.84
NV (DVFA/SG) 94	203	-19.96	0.61	2.05	10.95	3.90	943.45	963.41	77.89
NV 93	152	-29.33	0.52	1.62	4.23	3.35	112.49	141.82	14.91
NV (DVFA/SG) 93	152	-86.82	0.60	2.07	2.85	3.73	98.15	184.97	14.37
NV 92	95	-16.61	0.86	1.75	4.02	3.39	55.32	71.93	10.88
NV (DVFA/SG) 92	95	-16.72	1.06	2.30	5.37	3.87	112.39	129.11	15.22

TAULUKKO 11. KESKIARVO: OIKAISEMATOMAT JA OIKAISTUT TUNNUSLUVUT 1997-1992

	N	Min.	Ala-kvartiili	Mediaani	Keski-arvo	Ylä-kvartiili	Max.	Vaihteluväli	Keskiahajonta
EPS	270	-168.68	1.42	4.03	9.21	15.91	206.89	375.57	26.69
EPS (DVFA)	270	-103.58	1.70	4.58	10.34	17.99	120.88	224.76	21.41
P/E	251	-972.80	13.43	20.80	45.43	32.37	4013.88	4986.68	286.96
P/E (DVFA)	251	-481.26	12.26	17.61	25.29	27.14	997.97	1479.23	83.24
ROE	148	-159.93	4.31	8.41	7.13	14.64	84.96	244.89	24.03
ROE (DVFA/SG)	148	-92.09	5.07	10.09	9.24	16.33	74.52	166.62	18.05
NV	143	-156.32	4.94	9.17	8.00	15.31	84.95	241.28	23.20
NV (DVFA/SG)	143	-83.05	5.67	10.52	10.17	16.95	76.69	159.75	17.41

Kun tarkastellaan yllä olevia tilastollisia tunnuslukuja, näyttäisi siltä, että oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen jakaumien välillä olisi eroa. Varsinkin vaihteluväli ja

keskihajonta vaikuttavat useimmissa tapauksissa olevan pienempiä DVFA/SG-oikaistuilla tunnusluvuilla. DVFA/SG-oikaisu näyttäivät siis vaikuttavan vakauttavasti tunnuslukujen arvoihin, mikä näyttää olevan yhdenmukainen DVFA/SG-oikaisujen tavoitteiden eli epätavanomaisten ja epäsäännöllisten erien eliminoinnin kanssa.

EPS-tunnusluvun, oman pääoman tuoton sekä nettovoittoprosentin kohdalla oikaistut tunnusluvut vaikuttavat olevan lähes joka vuosi sekä keskiarvoltaan että mediaaniltaan suurempia kuin oikaisemattomat tunnusluvut. Oikaistut P/E-tunnusluvut vaikuttavat keskiarvoiltaan ja mediaaneiltaan pienemmiltä kuin oikaisemattomat tunnusluvut, eli ovat nekin parempia kuin oikaisemattomat. Saksalaisille yrityksille tyypillinen pyrkimys näyttää verotussyistä pientä tulosta ja varovaisuuden periaatteen noudattaminen, jolloin tulosta joudutaan oikaisemaan usein ylöspäin, lienevät syinä tähän. Tilastoaineistosta saatu tulos näyttäisi tukevan väitettä, että sijoittajat, jotka tarkastelevat vain oikaisemattomia tunnuslukuja saattavat saada yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta liian huonon kuvan.

Nyt halutaan saada selville, onko oikaistujen tunnuslukujen jakaumissa tilastollisesti merkitsevää eroa oikaisemattomien tunnuslukujen jakaumiin. Halutaan myös tietää, millaisia johtopäätöksiä tämän otoksen avulla voidaan tehdä perusjoukosta eli ovatko tulokset yleistettävissä.

Kyseessä olevat oikaistut ja oikaisemattomat jakaumat ovat toisistaan riippuvia, koska mitataan eri muuttujien, oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen, arvoja samoista tilastoyksiköistä. Riippuvien otosten jakaumien vertailuun soveltuvat erotusjakaumat. Erotusjakauma lasketaan vähentämällä tietyssä vuotena jokaisen eri yrityksen oikaisemattomasta tunnusluvusta oikaistu tunnusluku. (Lehtonen, 1990, 73-76) Erotusjakaumien keskiarvoja tutkimalla pyritään siis saamaan selville, eroavatko oikaisemattomat ja oikaistut jakaumat toisistaan.

Alkuhypoteesina oletetaan, että oikaistuilla on vaikutusta jakaumiin, jolloin erotusjakauman odotusarvon oletetaan olevan erisuuri kuin nolla ($\mu_d \neq 0$), sillä jos oikaistut ja

oikaisemattomat jakaumat olisivat samoja, olisi erotusjakauman odotusarvon oltava nolla. Testattavaksi nollahypoteesiksi (H_0), joka pyritään kumoamaan, asetetaan $\mu_d = 0$.

Koska populaation varianssi on tuntematon, käytetään testisuurena t-testiä (Lapin 1987, 286). T-testi testaa valitun luottamusvälin puitteissa, eroaako erotusjakauman odotusarvo nolasta. Tässä tutkimuksessa valitaan 95 prosentin luottamusväli eli merkitsevyystaso 5 %, joka tarkoittaa, että tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä (Lehtonen 1990, 65). Luottamusvälin laskemista ei käsitellä. T-testi olettaa erotusjakauman olevan otos normaalijakaumasta $N(\mu, \sigma^2)$. Vaikka perusjoukon jakauma ei olisikaan normaalijakauma, t-testiä voidaan silti likimääräisesti käyttää, mikäli otoskoko on riittävän suuri (Lehtonen 1990, 76).

T-testi

(12)

$$t = \frac{\bar{d}}{\frac{s_d}{\sqrt{n}}} \sim t(n-1)$$

\bar{d} = erotusjakauman keskiarvo
 s_d = erotusjakauman keskihajonta
 n = tilastoyksikköjen lukumäärä

TAULUKKO 12. Oikaistun ja oikaisemattoman tunnusluvun eroavaisuus

Tunnus-luku	n	KA _o	KA _{dvfa}	KA _o - KA _{dvfa}	s _d	t-arvo	p
EPS 97	199	12.93	13.45	-0.52	13.85	-0.533	0.595
EPS 96	211	9.04	12.17	-3.12	9.30	-4.876	0.000*
EPS 95	210	9.41	11.15	-1.74	11.78	-2.145	0.033*
EPS 94	343	8.50	9.85	-1.35	30.73	-0.813	0.417
EPS 93	345	7.89	5.80	2.09	23.98	1.615	0.107
EPS 92	310	6.53	9.63	-3.09	18.11	-3.007	0.003*
P/E 97	189	63.60	23.29	40.31	568.96	0.974	0.331
P/E 96	209	28.49	20.27	8.23	96.88	1.228	0.221
P/E 95	201	43.85	29.01	14.85	145.50	1.446	0.150
P/E 94	311	53.16	27.70	25.46	588.17	0.763	0.446
P/E 93	319	49.66	28.81	20.85	132.47	2.812	0.005*
P/E 92	279	33.83	22.65	11.18	65.38	2.857	0.005*
ROE 97	121	11.50	13.86	-2.36	12.99	-1.996	0.048*
ROE 96	128	5.08	10.39	-5.31	32.10	-1.871	0.064
ROE 95	123	9.04	10.63	-1.59	11.69	-1.508	0.134
ROE 94	200	7.84	9.00	-1.15	23.50	-0.695	0.488
ROE 93	141	6.55	6.95	-0.40	16.28	-0.291	0.771
NV 97	122	3.59	4.04	-0.45	2.79	-1.766	0.080
NV 96	129	2.89	3.61	-0.72	2.37	-3.471	0.001*
NV 95	124	3.00	3.35	-0.34	3.66	-1.047	0.297
NV 94	203	6.02	10.95	-4.93	89.76	-0.782	0.435
NV 93	152	4.23	2.85	1.43	18.65	0.944	0.347
NV 92	95	4.02	5.37	-1.35	7.51	-1.753	0.083

* Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0.05$)

KA_o = oikaisemattoman tunnusluvun keskiarvo

KA_{dvfa} = DVFA/SG-oikaistun tunnusluvun keskiarvo

Tulokset viittaavat siihen, ettei nollahypoteesia saada selkeästi kumotuksi muiden kuin EPS-tunnusluvun kohdalla. Vaikuttaisi siis siltä, ettei oikaistujen ja oikaisemattomien jakaumien välillä olisi selvää eroa, sillä oikaistut ja oikaisemattomat jakaumat vaikuttavat kaikkien muiden tunnuslukujen kohdalla enemmän yhtäläisiltä kuin erilaisilta, paitsi EPS-tunnusluvun kohdalla. Taulukon 12. tulosten perusteella voidaan päätellä, että ainoastaan EPS-tunnusluvun tarkastelussa on merkitystä sillä, tarkastellaanko oikaisematonta vai oikaistua tunnuslukua. Muiden tunnuslukujen osalta sekä oikaisematon että oikaistu tunnusluku tuottavat keskimäärin samaa informaatiota. Taulukon 12. tulokset tukevat sitä seikkaa, että DVFA/SG-tuloksen laskeminen tähtää nimenomaan EPS-tunnusluvun laskemiseen. DVFA/SG-tulosta ei ole nimenomaan suunnattu käytettäväksi muiden tunnuslukujen laskemiseen.

T-Testin tuloksia vääristävästi on saattanut vaikuttaa jotkin ulkoiset tekijät, kuten toimiala tai yrityksen koko, joita ei ole huomioitu. Erisuuntaiset eroavaisuudet voivat johtua tällaisista ulkoisista tekijöistä, jolloin yllä olevassa analyysissä ne sulkevat toisensa pois ja tuloksena on vähäinen ero jakaumien välillä. Tietyillä toimialoilla voi esimerkiksi olla yleistä, että tulosta joudutaan oikaisemaan alaspäin, kun taas toisella toimialalla yleensä joudutaan tulosta oikaisemaan ylöspäin. Ratkaisuna ongelmaan voi olla yritysten ryhmitteleminen tietyn kriteerin mukaan ryhmiin ja analyysin tekeminen ryhmäkohtaisesti. Ryhmittelykriteerin olisi oltava sellainen, joka selittäisi yritysten tuloksenjärjestelykäyttäytymistä. Yllä olevia tuloksia voitaneen kuitenkin pitää suuntaa antavana, koska saksalaisille yrityksille tyypillistä on yleensä pyrkiä näyttämään alhaista tulosta, jolloin tulosta joudutaan usein oikaisemaan ylöspäin.

On muistettava kuitenkin, että t-testi testaa nimenomaan erotusjakaumien keskiarvojen eroamista nolasta eikä mittaa tunnuslukujen lineaarista riippuvuutta. T-testin antama informaatio saattaa siis olla harhaanjohtavaa. Korrelaatiokerroin mittaa nimenomaan tunnuslukujen välistä lineaarista riippuvuutta. Toisin sanoen korrelaatiokerroin mittaa, muuttuvatko oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut samaan suuntaan lineaarisesti eri yritysten välillä. Korrelaatiokerroin vaihtelee -1 ja +1 välillä. Jos korrelaatiokerroin saa arvon +1, ovat jakaumat keskenään täysin korreloituneita.

TAULUKKO 13. Oikaistun ja oikaisemattoman tunnusluvun välinen korrelaatio

Oikaistu ja oikaisematon tunnusluku	N	Korrelaatio-kerroin	Luottamusväli ($\alpha = 0,05$)	
			Alaraja	Yläraja
EPS 97	199	0,819	0,773	0,865
EPS 96	211	0,892	0,864	0,920
EPS 95	210	0,869	0,836	0,902
EPS 94	343	0,548	0,474	0,622
EPS 93	345	0,560	0,488	0,642
EPS 92	310	0,708	0,653	0,764
P/E 97	189	0,063	-0,079	0,205
P/E 96	209	0,048	-0,087	0,183
P/E 95	201	0,465	0,357	0,573
P/E 94	311	-0,007	-0,112	0,110
P/E 93	319	0,856	0,827	0,885
P/E 92	279	0,572	0,493	0,651
ROE 97	121	0,757	0,681	0,833
ROE 96	128	0,446	0,307	0,585
ROE 95	123	0,735	0,654	0,816
ROE 94	200	0,394	0,277	0,511
ROE 93	141	0,702	0,618	0,786
NV 97	122	0,833	0,779	0,887
NV 96	129	0,900	0,866	0,934
NV 95	124	0,835	0,782	0,888
NV 94	203	0,040	-0,100	0,178
NV 93	152	0,189	0,036	0,342
NV 92	95	0,886	0,843	0,930

Korrelaatiokertoimen luottamusväli kertoo, että perusjoukon korrelaatiokertoimen arvo sijoittuu 95 %:n todennäköisyydellä välille. Mitä laajempi luottamusväli, sitä epätarkemmin on korrelaatiokertoimen arvo arvioitavissa. Perusjoukon korrelaatiokerroin voi yhtä hyvin olla luottamusvälin alarajan saaman arvon suuruinen kuin otoksesta lasketun korrelaatiokertoimen suuruinen. Luottamusvälin alarajaa tarkastelemalla saadaan informaatiota perusjoukon korrelaation alhaisimmasta mahdollisesta tasosta.

Luottamusvälin alarajaa tarkastelemalla taulukosta 13. nähdään, että alarajan arvo on 15 tapauksessa 23:sta pienempi kuin 0,75 ja vain 8 tapauksessa suurempi. Oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut ovat siis keskenään positiivisesti riippuvaisia, mutta eivät ole useimmiten voimakkaasti korreloituneita keskenään. Tämä tulos tukee hypoteesia

tunnuslukujen eroavaisuudesta eli toisin sanoen oikaistujen selvästä vaikutuksesta tunnuslukujen arvoon. Varsinkin oikaistun ja oikaisemattoman P/E-tunnusluvun välinen korrelaatio on vaihtelevaa, usein pientä ja jopa yhtenä vuotena negatiivista. T-testin tulokset ja korrelaatiokertoimen arvot vaikuttavat jossain määrin ristiriitaisilta. T-testin mukaan esimerkiksi oikaistujen ja oikaisemattomien P/E-tunnuslukujen keskiarvoissa ei olisi suurta eroa, mutta korrelaatiokerroin viittaa päinvastaiseen. Tämän aineiston puitteissa ja tämän tyyppisessä tilastollisessa analyysissä voidaan korrelaatiokerrointa kuitenkin pitää soveltuvampana ja luotettavampana mittarina t-testiin nähden, koska kiinnostuksen kohteena on nimenomaan oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen välisen lineaarisen riippuvuuden selville saaminen.

Taulukosta 13. nähdään, että erityisesti vuotena 1992 oikaistut tunnusluvut ovat eronneet oikaisemattomista tunnusluvuista voimakkaasti, kun taas myöhempinä vuosina tunnuslukujen kohdalla ei usein ole oikaisemattoman ja oikaistun tunnusluvun välillä tilastollisesti merkitsevää eroa. Syynä voi olla pelkkä tilastollinen sattuma tai jokin muu tekijä. Kiinnostavaa on huomata myös, että vuodesta 1992 vuoteen 1997 on lisäksi yritysten into julkaista osakekohtainen DVFA/SG-tulos selvästi hiipunut. Eniten yrityksiä julkaisi osakekohtaisen DVFA/SG-tuloksen vuonna 1993. Syynä saattaa olla vuonna 1992 julkaistu uudistettu DVFA/SG-tuloksen laskentasuositus. Myös vuonna 1996 uudistettiin laskentasuositusta, kuitenkin sillä ei näyttäisi olevan lisäävää vaikutusta vuonna 1997 julkaisseiden yritysten lukumäärään. Osakekohtaisen DVFA/SG-tuloksen julkaisemisen suosion vähenemisen voi havaita taulukosta 14.

TAULUKKO 14. Osakekohtaisen DVFA/SG-tuloksen julkaisseiden yritysten lukumäärä (kaikkien yritysten lkm. yht. 666)	
Vuosi	Yritysten lkm.
1997	199
1996	211
1995	210
1994	345
1993	349
1992	313

Yhteenvetona voidaan todeta, että otosyritysten tunnuslukujen jakaumissa oikaisut keskimäärin alentavat tunnuslukujen keskihajontaa ja suurentavat keskiarvoa. Tämä tulos on yhdenmukainen DVFA/SG-menetelmän tavoitteiden kanssa. T-testin ja korrelaatiokertoimen antamien tulosten mukaan DVFA/SG-oikaisuilla voidaan olettaa olevan vaikutusta tunnuslukujen jakaumiin, mutta on otettava huomioon, että otoskoko ja sattumanvaraiset tekijät voivat vaikuttaa tuloksiin vääristävästi. Oikaisematon ja oikaistu EPS ja P/E-tunnusluku eroavat eniten toisistaan.

4.2.3 Oikaisujen vaikutus yritysten väliseen vertailuun

Mielenkiinnon kohteena on nyt selvittää, muuttuuko yritysten oikaisemattomalla tunnusluvulla mitattu paremmuusjärjestys, kun yritykset järjestetään DVFA/SG-oikaistun tunnusluvun perusteella paremmuusjärjestykseen. Halutaan selvittää myös mihin suuntaan ja kuinka voimakkaasti järjestys muuttuu. Paremmuusjärjestyksiä tarkastellaan ensin vain saksalaisten yritysten kesken ja myöhemmin saksalaisten ja suomalaisten yritysten välillä. Suomalaisista yrityksistä tunnusluvut on laskettu ainoastaan tilinpäätöstuloksen perusteella. Kiinnostavaa on selvittää, onko saksalaisten ja suomalaisten yritysten välisessä paremmuusjärjestyksessä eroja kun saksalaisten yritysten paremmuusjärjestys perustuu oikaisemattomaan tunnuslukuun verrattuna tilanteeseen, jossa saksalaisten yritysten paremmuusjärjestys perustuu oikaistuun tunnuslukuun.

Yritysten välistä paremmuusjärjestyksen vertailua voidaan tarkastella järjestyskorrelaatiokertoimien avulla. *Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin* mittaa muuttujien järjestyslukujen välistä korrelaatiota. Siihen ei liity minkäänlaisia oletuksia jakauman muodosta (Liski & Puntanen 1984, 271). Järjestetään yritykset ensin oikaisemattomien tunnuslukujen perusteella ja sitten oikaistujen tunnuslukujen perusteella paremmuusjärjestykseen. Kaikki saman tunnusluvun arvon omaavat yritykset karsitaan niin, että vain yksi yritys voi saada tietyn järjestysluvun arvon. Tämän jälkeen tutkitaan oikaisemattomien ja oikaistujen tunnuslukujen paremmuusjärjestyksien korrelaatiota.

Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin

(13)

$$\rho = 1 - \frac{6 \cdot \sum_{i=1}^n d_i^2}{n(n^2 - 1)}$$

 d = järjestyslukujen erotus n = havaintoparien lukumäärä

Järjestyskorrelaatiokerroin on suuruudeltaan -1 ja +1 välillä, sen merkki ilmoittaa riippuvuuden luonteen ja sen itseisarvon suuruus riippuvuuden voimakkuuden. (Niemi 1992, 59-60)

TAULUKKO 15. SPEARMANIN JÄRJESTYSKORRELAATIO-
KERROIN ρ

Saksalaiset yritykset
Oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut

Vuosi	n	EPS	n	P/E	n	ROE	n	NV
1997	199	0.86	181	0.68	119	0.78	122	0.88
1996	191	0.92	205	0.60	124	0.91	129	0.94
1995	184	0.92	197	0.73	116	0.85	124	0.91
1994	257	0.86	300	0.56	189	0.78	203	0.82
1993	283	0.86	309	0.69	131	0.82	152	0.71
1992	243	0.92	258	0.76	-		95	0.82

Tutkittavien saksalaisten otosyritysten oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen paremmuusjärjestykset korreloivat voimakkaasti toisiaan positiivisesti. Järjestyskorrelaatiokertoimen arvo on lähempänä +1 kuin nollaa kaikilla tunnusluvuilla kaikkina vuosina. Eniten DVFA/SG-oikaisu vaikuttavat P/E-tunnuslukuun perustuvaan paremmuusjärjestykseen. P/E-tunnusluvun kohdalla järjestyskorrelaation arvo on keskimäärin pienempi kuin muilla tunnusluvuilla. Kiinnostavaa on havaita, että Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen arvot P/E-tunnusluvulle ovat kuitenkin huomattavasti suurempia kuin korrelaatiokertoimen arvot. Syynä saattaa olla korrelaatiokertoimen

herkkyys poikkeavan suurille tai pienille arvoille, joita P/E-tunnusluvun kohdalla on erittäin paljon. P/E-tunnusluvun osalta Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen arvojen antamien tulosten voidaan siis olettaa antavan luotettavampaa informaatiota. Otoksen perusteella voidaan siis päätellä, että oikaistuilla on lievää vaikutusta saksalaisten yritysten tunnuslukujen paremmuusjärjestykseen.

TAULUKKO 16. SPEARMANIN JÄRJESTYSKORRELAATIO- KERROIN ρ								
Saksalaiset ja suomalaiset yritykset								
Oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut								
Vuosi	n	EPS	n	P/E	n	ROE	n	NV
1997	268	0.87	263	0.78	215	0.89	218	0.95
1996	271	0.95	294	0.72	226	0.95	231	0.97
1995	274	0.95	290	0.84	218	0.93	231	0.96
1994	343	0.90	386	0.68	294	0.87	309	0.89
1993	380	0.90	392	0.76	234	0.91	265	0.85
1992	287	0.94	340	0.85			201	0.95

Suomalaisten yritysten mukaan ottaminen ei taulukoita 15. ja 16. tutkittaessa näytä vaikuttavan Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien suuruuteen kovin voimakkaasti. Taulukoista voidaan nähdä, että järjestyskorrelaatiokertoimien arvot ovat keskimäärin suurempia, kun otetaan suomalaiset yritykset mukaan tutkimukseen. Tämä johtunee siitä, että suomalaisten yritysten keskinäinen järjestys on sama tutkittaessa saksalaisten yritysten oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen järjestyksiä.

Yhteenvedona voidaan todeta, että tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella saadut tulokset viittaavat yritysten välisen paremmuusjärjestyksen muuttuvan suhteellisen lievästi käytettäessä DVFA/SG-oikaistuja tunnuslukuja oikaisemattomien tunnuslukujen sijaan. Eniten vaikutusta oikaistuilla on P/E-tunnuslukuun. Suomalaisten ja saksalaisten yritysten väliseen paremmuusjärjestykseen ei vaikuta kovin merkittävästi käytetäänkö saksalaisista yrityksistä vertailuperustana oikaistua vai oikaisematonta tunnuslukua.

5. YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT

5.1 KANSAINVÄLISEEN TILINPÄÄTÖSVERTAILUUN JA EU:N HARMONISOINTIPYRKIMYKSIIN LIITTYVÄT JOHTOPÄÄTÖKSET

Eri maiden tilinpäätöskäytäntöjen välillä on eroa etenkin tilinpäätösinformaation peruseriaa- teissa ja tavoitteissa, jotka johtavat eroihin tilinpäätöserien sisällössä sekä niiden tulkinnassa ja painotuksessa. Myös raportoitavan informaation määrä, tilintarkastuksen muoto ja laatu vaihtelevat. Tilinpäätöskäytäntöjen eroja selittävät osaltaan sosiaaliset ja taloudelliset kulttuurierot maiden välillä, joiden vuoksi myös tuloskäsitteellä on erilainen merkitys eri maissa. Erot vaikuttavat tilinpäätöserien ja niistä laskettujen tunnuslukujen vertailukelpoisuuteen. Erimaalaisten yritysten tulokset eivät näin ollen ole suoraan vertailukelpoisia keskenään, vaan tarvitaan oikaisutoimenpiteitä.

EU:n harmonisointityöstä huolimatta esiintyy vielä paljon epäyhtenäisyyttä tilinpäätöskäytäntöjen välillä. Pelkkä normistojen yhtenäistäminen ei vielä takaa säädösten tulkinnan ja soveltamisen yhtenäisyyttä, sillä kirjanpitokulttuurien periaatteellisilla eroavaisuuksilla on vaikutusta säädösten tulkintaan ja soveltamiseen. Direktiivit mahdollistavat lisäksi monien vaihtoehtoisten menettelytapojen käytön, eikä monia riidanalaisia asioita säädellä lainkaan.

5.2 SAKSALAISEEN TILINPÄÄTÖSKÄYTÄNTÖÖN LIITTYVÄT JOHTOPÄÄTÖKSET

Saksalainen tilinpäätösinformaatio on perinteisesti suunnattu ennen kaikkea vieraan pääoman rahoittajille sekä verottajalle veronkantotarkoituksia varten. Vieraan pääoman merkitys saksalaisten yritysten rahoitusmuotona näkyy tilinpäätöskäytännössä velkojen suojan korostamisena. Pyrkimyksestä velkojen suojaamiseen juontuu mm. tarkoin noudatettu varovaisuuden periaate. Omaisuuserät on arvostettava alkuperäiseen hankintamenoonsa, arvonnkorotuksia ei sallita.

Verotuksen ja kirjanpidon läheisen yhteyden vuoksi vaikuttaa verotus huomattavasti saksalaisten yritysten tilinpäätösarvoihin. Laajat tilinpäätöksen järjestelymahdollisuudet edesauttavat pyrkimystä mahdollisimman edulliseen verovaikutukseen. Erityisesti piilovarausten muodostamiseen ja purkamiseen tarjoutuu lainsäädännön puitteissa monia mahdollisuuksia.

Saksalaisesta tilinpäätöksestä saatu kuva yrityksen taloudellisesta asemasta muodostuu varovaisuuden periaatteen ja alhaiseen verovaikutukseen tähtäävän politiikan vuoksi usein alakanttiin ja sijoittajan kannalta jopa vääristyneeksi. Sijoittajan informaatiotarpeet jäävät saksalaisessa tilinpäätöskäytännössä taka-alalle. Verottajan ja luotonantajan tarpeet ovat etusijalla. Tästä osoituksena ovat myös tilinpäätösinformaation julkaisemisvaatimusten niukkuus sekä laskentatoimen ammattikunnan heikkous.

5.3 YHTEENVETO DVFA/SG-TULOKSESTA

DVFA/SG-tuloksen laskentasuositus pyrkii oikaisemaan edellä mainittuja sijoittajien informaatiotarpeisiin liittyviä saksalaisen tilinpäätöskäytännön puutteita. Tilikauden tuloksen oikaiseminen satunnaisista ja tilikauden järjestelemiseen tähtäävistä eristä antaa yrityksen taloudellisesta asemasta luotettavamman kuvan kuin oikaisematon tilinpäätöstulos ja parantaa vertailukelpoisuutta muihin yrityksiin nähden. Myös saksalaiseen tilinpäätöskäytäntöön perehtymätön ulkomaalainen sijoittaja saa todenmukaisemman kuvan yrityksen tuloksellisuudesta tarkastelemalla tilinpäätöstuloksen sijaan DVFA/SG-tulosta.

Empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että DVFA/SG-tuloksen yhteys osakekurssimuutoksien kanssa on suurempi kuin tilinpäätöstuloksen yhteys osakekurssimuutoksien kanssa. Myös DVFA/SG-tuloksen osakekurssimuutosten ennustuskkyky on todettu paremmaksi kuin tilinpäätöstuloksen. Saksassa osakekohtainen tulos -tunnusluvun laskeminen perustuukin suuressa osassa pörssinoteerattuja yrityksiä DVFA/SG-tulokseen.

DVFA/SG-tuloksen laskentasuositus on kompromissi teoreettisesti ihanteellisen ja käytännössä toteutettavissa olevien menettelytapojen välillä, siksi siihen liittyy ongelmia. DVFA/SG-tulos on periaatteessa suunnattu laskettavaksi sekä yrityksen sisällä että sen ulkopuolella. Käytännössä DVFA/SG-tuloksen laskeminen lain määräämän julkaistavan informaation puitteissa on kuitenkin mahdotonta. Sen vuoksi myös DVFA/SG-tuloksen laskemisen oikeellisuutta on ulkopuolisen mahdotonta tarkistaa. Vaarana on, että yritys pyrkii tietoisesti manipuloimaan DVFA/SG-tuloksen suuruutta. Yrityksen itsensä laskemiin ja julkaisemiin DVFA/SG-tuloksiin tulee siis suhtautua varauksella.

Oikaistavien erien sekä niiden olennaisuuden määrittelyyn liittyy myös subjektiivisuutta. Eri tahot voivat laskea saman informaation perusteella erilaisen DVFA/SG-tuloksen. Tämä DVFA/SG-tulokseen liittyvä subjektiivisuus vähentää oleellisesti tunnusluvun luotettavuutta. Lisäksi muusta tilinpäätösinformaatiosta irrallaan tarkasteltuna on yksittäisen tunnusluvun antama informaatio vähäistä ja saattaa jopa vääristää yritysten välistä vertailua (Coenenberg 1991, 692). Sen vuoksi yrityksen tuloksellisuuden arvioimisessa lienee tarpeen DVFA/SG-tuloksen rinnalla tarkastella myös muita tuloksellisuuden mittareita, kuten kassavirtalaskelmaa.

Monia vuoden 1996 oikaistun tuloksen laskentasuosituksessa ilmenneitä puutteita pyritään korjaamaan vuoden 1999 puolivälissä ilmestyvässä uudistettavassa suosituksessa. Subjektiivisuutta pyritään vähentämään määrittelemällä oikaistavat erät tarkemmin. Tämä tulee varmasti vaikeuttamaan yritysten yksilöllisten tekijöiden huomioon ottamista oikaistun tuloksen laskemisessa, mikä on yksi DVFA/SG-tuloksen tavoitteista. Subjektiivisuuden vähentäminen vähentää siis puolestaan DVFA/SG-laskentasuosituksen joustavuutta. Ilman joustavuutta yrityskohtaisten tekijöiden huomioimisessa voidaan tuskin osakeanalyysin tarpeet täyttävää tuloksellisuuden mittaria määritellä. Kuitenkaan eriä ei varmaankaan voida koskaan määrittää niin tarkasti, että DVFA/SG-tulokseen liittyvä subjektiivisuus voitaisiin kokonaan poistaa.

5.4 JOHTOPÄÄTÖKSET DVFA/SG-TULOKSEN LASKEMISESTA ESIMERKKIYRITYKSEN AVULLA

Pelkkien tilinpäätöstietojen perusteella ulkopuolisen on mahdotonta laskea DVFA/SG-tulosta tai tarkastaa yrityksen laskeman DVFA/SG-tuloksen oikeellisuutta. Yrityksen laskeman DVFA/SG-tuloksen luotettavuus kärsii, kun sen objektiivisuutta ei pystytä tarkistamaan. Saksassa on yleinen käytäntö, että myös pankkien ja muiden rahoituslaitosten analyytikot laskevat yrityksiensä DVFA/SG-tuloksia yrityksiltä saamiensa laajojen lisätietojen avulla. Tällaisten ulkopuolisten analyytikoiden laskemien DVFA/SG-tulosten voidaan olettaa olevan objektiivisempia ja näin ollen luotettavampia kuin yritysten itsensä julkaisemat DVFA/SG-tulokset.

5.5 KESKEISET TULOKSET DVFA/SG-TULOKSEN OIKAISUJEN VAIKUTUKSISTA TUNNUSLUKUJEN JAKAUMIIN JA YRITYSTEN VÄLISEEN VERTAILUUN

Tilastoaineistossa DVFA/SG-menetelmällä oikaisut tunnusluvut ovat keskimäärin keskiarvoltaan suurempia kuin vastaavat oikaisemattomat tunnusluvut. Tilastoaineiston perusteella saatujen tulosten voidaan katsoa tukevan tutkielman teoriaosassa tehtyjä johtopäätöksiä saksalaisten yritysten tilinpäätösten antamasta varovaisesta kuvasta yrityksen tuloksellisuudesta ja taloudellisesta asemasta. Verovaikutusten minimoimisen ja tarkkaan noudatetun varovaisuuden periaatteen vuoksi saksalaisten yritysten tilinpäätöstulos muodostuu alakanttiin ja sitä joudutaan usein oikaisemaan suuremmaksi. Sijoittajat, jotka tarkastelevat vain oikaisematonta tilinpäätöstulosta, voivat siis saada yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta liian huonon kuvan.

Tilastoaineistossa DVFA/SG-oikaistujen tunnuslukujen keskihajonta on useimmiten pienempi kuin vastaavien oikaisemattomien tunnuslukujen keskihajonta. Tämä tulos on yhdenmukainen DVFA/SG-oikaisujen tavoitteiden kanssa, sillä satunnaisten, epätavanomaisten ja tilinpäätöksen järjestelemiseen tähtäävien erien eliminoimisen voidaan olettaakin vähentävän tunnusluvun keskihajontaa.

T-testillä pyrittiin selvittämään, eroavatko oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Tulokset eivät selkeästi osoittaneet, että keskiarvojen välillä olisi merkitsevää eroa. T-testiin liittyy kuitenkin tietyt rajoituksensa, siksi tarkasteltiin myös korrelaatiokerrointa luottamusvälin avulla. Korrelaatiokertoimen antamat tulokset osoittivat, että oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut ovat keskenään positiivisesti korreloituneita, mutta eivät useimmiten ole kovin voimakkaasti keskenään korreloituneita. Sen vuoksi voidaan olettaa, että oikaistujen ja oikaisemattomien tunnuslukujen välillä on eroa. Eniten erosivat oikaistu ja oikaisematon P/E-tunnusluku toisistaan.

Johtopäätöksenä saatiin siis, että oikaistut ja oikaisemattomat tunnusluvut eroavat toisistaan. Tämän voidaan katsoa tukevan seikkaa, että saksalainen tilinpäätöskäytäntö vaikuttaa vääristävästi yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta saatuun kuvaan, jolloin tilinpäätöstulosta on tarpeen oikaista tuntuvasti.

Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen avulla tutkittiin oikaisujen vaikutusta yritysten väliseen vertailuun. Spearmanin korrelaatiokerroin antaa periaatteessa samaa informaatiota kuin korrelaatiokerroinkin. Se ei ole kuitenkaan niin herkkä ääriarvoille kuin korrelaatiokerroin. Tuloksena saatiin, että DVFA/SG-oikaistujen tunnuslukujen perusteella tehty paremmuusjärjestys eroaa jonkin verran oikaisemattomien tunnuslukujen perusteella tehdystä paremmuusjärjestyksestä. Eniten eroa on oikaisemattoman ja oikaistun P/E-tunnusluvun perusteella tehdyssä paremmuusjärjestyksessä. Suomalaisten ja saksalaisten yritysten välisessä vertailussa kävi ilmi, ettei yritysten väliseen paremmuusjärjestykseen vaikuta kovin merkittävästi, käytetäänkö saksalaisista yrityksistä vertailuperustana oikaistua vai oikaisematonta tunnuslukua.

5.6 LOPPUPÄÄTELMÄT

Ulkomaisten sijoittajan näkökulmasta katsottuna antaa DVFA/SG-tulos saksalaisen yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta luotettavamman kuvan kuin saksalainen tilinpäätöstulos ja on myös parempi lähtökohta eri yritysten väliselle tulosvertailulle. Vaikka DVFA/SG-tulos eliminoikin suuren osan saksalaisen tilinpäätöskäytännön vääristävistä vaikutuksista tilinpäätöstulokseen, on eri maalaisten yritysten välisessä tulosvertailussa otettava huomioon myös eri maiden laskentakäytäntöjen eroavaisuuksien vaikutukset tulokseen, joita DVFA/SG-tuloksen laskemisessa ei oteta huomioon. Tällöin suositeltavaa on vertailla lisäksi kassavirtalaskelmia keskenään. Käytettäessä DVFA/SG-tulosta yrityksen tuloksellisuuden mittarina on muistettava siihen liittyvät huonot puolet, erityisesti DVFA/SG-tulokseen liittyvä subjektiivisuus. DVFA/SG-tulos ei saisi siis olla ainoa kriteeri, jolla yritysten taloudellista asemaa mitataan ja vertaillaan.

LÄHDELUETTELO

ALEXANDER, David, NOBES, Christopher, A European Introduction to Financial Accounting, first edition, Prentice Hall, New York, 1994.

BENDER, Jürgen, Grundsatzfragen der Ergebnisbereinigung nach DVFA/SG. Möglichkeiten und Grenzen der Ermittlung einer aktienanalytischen Erfolgsgröße, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1996.

BIENER, Herbert, "Tilinpäätösstandardien kansainvälinen harmonisointi ja standardoinnin vaikutus EU:n 4. ja 7. Direktiiviin", Tilisanomat, 1997:4, s. 12-19.

BOOTH, G., BROUSSARD, J. P., LOISTL, O., German Stock Returns and the Information Content of DVFA Earnings, 2. Auflage, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1996.

BUSSE V. COLBE, BECKER, BERNDT, GEIGER, HAASE, SCHMITT, SEEBERG, Ergebnis nach DVFA/SG, DVFA/SG Earnings, 2. erweiterte Auflage, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1996.

BUSSE V. COLBE, W., "Ergebnis je Aktie zu den Empfehlungen eines Arbeitskreises der Schmalenbach-Gesellschaft-DGfB", in Bilanzanalyse nach neuem Recht, Adolf G. Coenenberg (Hrsg.), Verlag moderne Industrie, Landsberg am Lech, 1989, s. 209-221.

CHOI, Frederick D. S., LEVICH, Richard M., "Behavioral Effects of International Accounting Diversity", Accounting Horizons, June 1991, s. 1-13.

COENENBERG, Adolf G., Jahresabschluß und Jahresabschlußanalyse, 13. Auflage, Verlag moderne Industrie, Landsberg am Lech, 1991.

DISCLOSURE: GLOBAL RESEARCHER, CD-Rom tietokanta, September 1998.

DVFA, Pressemitteilung vom 18.12.1998, http://www.dvfa.de/pr_98_12.htm, 18.12.1998.

DVFA/SG (Gemeinsame Arbeitsgruppe der DVFA und Schmalenbach-Gesellschaft), "Fortentwicklung des Ergebnisses nach DVFA/SG", Der Betrieb, Heft 51/52, 18.12.1998, s. 2537-2542.

GEIGER, Klaus M., "Ergebnis je Aktie nach der DVFA-Formel" in Bilanzanalyse nach neuem Recht, Adolf G. Coenenberg (Hrsg.), Verlag moderne Industrie, Landsberg am Lech, 1989, s. 224-231.

GOCKEN, Ursula, "DVFA/SG-Formel: Nur bei wenigen Unternehmen fallen die Gewinne jetzt anders aus", Das Wertpapier, 1990, s. 1468.

GRAHAM, C. M., POPE, P. F., REES, W. P.: The Information Content of German Analysts' Adjustments to Published Earnings. Working Paper, University of Statchlyde, Glasgow, 1992.

HARRIS, Trevor S., LANG, Mark, MÖLLER, Hans Peter, "The value relevance of German accounting measures: an empirical analysis", Journal of Accounting Research, Autumn 1994, s. 187-209.

HIGGINS, Huong Ngo, "Analyst Forecasting Performance in Seven Countries", Financial Analysts Journal, May/June 1998, s. 58-62.

IMMERTHAL, Birgitta, "Yhtiömuodot ja laskentatoimi Saksassa", Tilintarkastus, 1993:3, s. 255-262.

KALLUNKI, Juha-Pekka, KYTÖNEN, Erkki, MARTIKAINEN, Teppo, Uusi tilinpäätösanalyysi, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1998.

KOKKONEN, Sampsa, Tilinpäätösanalyysi ja tilintarkastus, 3. Painos, Weilin+Göös, Espoo, 1987.

KÜTING, Karlheinz, WEBER, Claus-Peter, Die Bilanzanalyse. Lehrbuch zur beurteilung von Einzel- und Konzernabschlüssen, 4. Auflage, Schäffer-Poeschel Verlag, Stuttgart, 1999.

KÜTING, Karlheinz, „Der Wahrheitsgehalt deutscher Bilanzen“, Deutsches Steuerrecht, 1997:3, s. 84-91.

KÜTING, Karlheinz, EIDEL, Ulrike, „Problematik der internationalen Bilanzanalyse. Dargestellt am Beispiel eines US-GAAP- und HGB-Abschlusses“, Recht der Internationalen Wirtschaft 1996:10, s. 836-854.

KÜTING, Karlheinz, HAYN, Sven, „Der internationale Konzernabschluss als Eintrittskarte zum weltweiten Kapitalmarkt. Überlegungen zur Harmonisierung der Rechnungslegung in Deutschland“ Betriebs-Berater, 1995:13, s. 662-672.

KÜTING, Karlheinz, BENDER, Jürgen, „Das Ergebnis je Aktie nach DVFA/SG. Analyse und kritische Würdigung einer wichtigen Kennzahl zur Unternehmens- und Aktienkursbeurteilung“, Betriebs-Berater, 1992, Beilage 16 zu Heft 30, s. 1-16.

LAPIN, Lawrence L., Statistics for Modern Business Decisions, Harcourt Brace Jovanovich Inc., fourth edition, Orlando, 1987.

LEHTONEN, Tapani, Tilastotieteen jatkokurssi, Helsingin kauppakorkeakoulun kuvalaitos, 1990.

LEPPINIEMI, Jarmo, Hyvä kirjanpitolaita, 7. uudistettu painos, WSOY, Porvoo, 1998.

LEPPINIEMI, Jarmo, LEPPINIEMI, Raili, Tilinpäätöksen tulkinta, WSOY, Porvoo, 1997.
 LISKI, Erkki, PUNTANEN, Simo, Tilastotieteen peruskurssi II, 4. painos, Tampereen yliopisto Matemaattisten tieteiden laitos moniste B 29, Tampere, 1984.

MAJALA, Reino, "Kulttuurierot tilinpäätöskäytäntöjen yhtenäistymisen esteenä", Tilintarkastus 1991:3, s. 183-189.

MARTIN, Peter, „Das Ergebnis nach DVFA in der Kritik“ in Aktienanalyse und neues Bilanzrecht, Karl-Werner Schulte (Hrsg.), 2. Auflage, Verlag Josef Eul, Köln, 1989, s. 91-96.

NIEMI, Eero, Tilastotieteen perusteet, Yliopistopaino, Helsinki, 1992.

NOBES, Christopher, PARKER, Robert, Comparative International Accounting, 4. edition, Prentice Hall, New York, 1995.

NOBES, Christopher, International Guide to Interpreting Company Accounts. Overcoming disparities in national accounting procedures, Financial Times Business Information, London, 1994.

OESTTREICHER, A., SPENGEL, C., „Rechnungslegungspolitik, Besteuerung und Analyse von Jahresabschlüssen im internationalen Vergleich“, Zeitschrift für Betriebswirtschaft, 1997:10, s.1027-1055.

ORDELHEIDE, Dieter, PFAFF, Dieter, European Financial Reporting: Germany, first edition, Routledge, London, 1994.

REHKUGLER, Heinz, PODDING, Thorsten, Bilanzanalyse, 4. Auflage, Oldenbourg Verlag, München, 1998.

RIISTAMA, Veijo, PREPULA, Eero, TUOKKO, Yrjö, JÄRVINEN, Risto, Konsernitilinpäätös, WSOY, Juva, 1995.

RÄTY, Päivi, VIRKKUNEN, Virpi, Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö, 1. Painos, Weilin+Göös, Juva, 1996.

SAMUELS, J. M., BRAYSHAW, R. E., CRANER, J. M., Financial Statement Analysis in Europe, first edition, Chapman & Hall, London, 1995.

SCHELLMOSER, Friedric, "Höhere DVFA-Ergebnisse dank niedrigerer Steuern", Das Wertpapier, 1989, s. 494-495.

VIAG AG, Geschäftsbericht 1997, <http://www.viag.de>, 21.1.1999.

WEETMAN, Pauline, GRAY, Sidney, J., "A comparative international analysis of the impact of accounting principles on profits: the USA versus the UK, Sweden and the Netherlands", Accounting and Business Research, Autumn 1991, s. 363-379.

YRITYSTUTKIMUSNEUVOTTELUKUNTA, Ulkomainen tilinpäätöskäytäntö, Ruotsi, Iso-Britannia, Kanada, Yhdysvallat, Saksan liittotasavalta, Ranska ja Espanja, Gaudeamus, Helsinki, 1985.

LIITE 1. DVFA/SG-TULOSEEN LASKENTAKAAVA
(Busse v. Colbe et al. 1996, 36)

1. Jahresüberschuß/-fehlbetrag
2. Ingangsetzung- und Erweiterungsaufwendungen
3. Bereinigungspositionen im Anlagevermögen
4. Bereinigungspositionen im Umlaufvermögen
5. Bereinigungspositionen in den Passiva
6. Den Positionen 2 bis 5 nicht eindeutig zuordenbare Sondereinflüsse sowie Fremdwährungseinflüsse
7. Summe der zu berücksichtigenden Korrekturen (Pos. 2 + 3.4 + 4.3 + 5.4 + 6.3)
8. Ergebnis nach DVFA/SG (Gesamtunternehmen) (Pos. 1 + Pos. 7)
9. Ergebnis nach DVFA/SG (ohne Anteile Dritter)
10. Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie
11. Adjustiertes Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie aus Anlaß von Veränderungen des Gezeichneten Kapitals
12. Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie „voll verwässert“

LIITE 2. DVFA/SG-TULOKSEN KOMPONENTIT

(Busse v. Colbe et al. 1996, 38-45)

A Järjestysnumero

B Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.

C Kyseinen tulo- tai menoerä merkitään tähän sarakkeeseen bruttona, eli ennen vero vaikutusten huomioon ottamista. Verovapaat tulot ja verotuksessa vähennyskeltottomat menot voidaan merkitä suoraan sarakkeeseen D.

D Tähän sarakkeeseen merkitään erät verojen vähentämisen jälkeen.

A		B	C		D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.		DM milj. / DM '000		
			brutto		netto
1.	Jahresüberschuß/-fehlbetrag (gegebenenfalls vor Ergebnisabführung abzüglich darauf anzusetzender Steuern)	1. Tilikauden tulos/tappio (Ennen voitonsiirtoja vähennettynä verot)
2.	Ingangsetzung- und Erweiterungsaufwendungen	2. Perustamis- ja laajennusmenot
3.	Bereinigungspositionen im Anlagevermögen	3. Oikaistavat käyttöomaisuuden erät			
3.1	Immaterielle Vermögensgegenstände	3.1 Aineeton käyttöomaisuus			
3.1.1	Konzessionen, gewerbliche Schutzrechte u.ä.	3.1.1 Toimiluvat, patentit ja vastaavat oikeudet			
	- Abschreibungen	- Poistot
	- Zuschreibungen	- Arvonkorotukset
	- Änderungen von Abschreibungsdauern/ methoden	- Poistoaikojen ja -menetelmien muutokset
	- Gewinne/Verluste aus Abgängen	- Voitot/tappiot luovutuksista
	-	-

A	B	C	D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.	DM milj. / DM '000 brutto netto	
3.1.2	Geschäfts- oder Firmenwert (Goodwill)	3.1.2	Liikearvo
	<ul style="list-style-type: none"> - Abschreibungen - Änderungen von Abschreibungsdauern/-methoden - 		<ul style="list-style-type: none"> - Poistot - Poistoaikojen ja –menetelmien muutokset -
3.2	Sachanlagen	3.2	Aineellinen käyttöomaisuus
	<ul style="list-style-type: none"> - Abschreibungen - Zuschreibungen - Änderungen von Abschreibungsdauern/-methoden - Gewinne/Verluste aus Abgängen - Bewertung von selbsterstellten Anlagen - Investitionszulagen und –zuschüsse - 		<ul style="list-style-type: none"> - Poistot - Arvonkorotukset - Poistoaikojen ja –menetelmien muutokset - Voitot/tappiot luovutuksista - Itsevalmistettujen hyödykkeiden arvostus - Investointiavustukset -
3.3	Finanzanlagen	3.3	Käyttöomaisuusarvopaperit
	<ul style="list-style-type: none"> - Abschreibungen - Zuschreibungen - Gewinne/Verluste aus abgängen - Bereinigungswürdige Sachverhalte in Ausschüttungen der übernommenen Ergebnissen von Beteiligungen - 		<ul style="list-style-type: none"> - Arvonlennukset - Arvonkorotukset - Voitot/tappiot luovutuksista - Osakkuusyryksistä peräisin olevissa osingoissa tai tuloissa olevat oikaisua vaativat tekijät -
3.4	Zwischensumme 3.1 bis 3.3	3.4	Välitullos 3.1 – 3.3

A	B	C	D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.	DM milj. / DM '000	
		brutto	netto
4. Bereinigungspositionen im Umlaufvermögen	4. Oikaistavat vaihto-omaisuuden erät		
4.1 Vorräte und noch nicht abgerechenete Leistungen	4.1 Varastot ja keskeneräiset tuotteet		
<ul style="list-style-type: none"> - Abschreibungen - Bildung von Bewertungsreserven - Auflösung von Bewertungsreserven - Veränderung des Importwarenabschlags - Wechsel der Bewertungsmethode und/oder der Verbrauchsfolgeverfahrens - 	<ul style="list-style-type: none"> - Poistot - Arvostusvarauksiin siirretyt erät - Arvostusvarauksista vapautetut erät - Tuontihyödykkeisiin kohdistettujen avustusten muutokset - Arvonmääritysmenetelmän muutokset ja/tai muutokset varaston käyttöjärjestyksen määrittämisessä - 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">
4.2 Forderungen und Disagio	4.2 Saamiset ja kurssitappiot		
4.2.1 Forderungen <ul style="list-style-type: none"> - Abschreibungen - Bildung von Bewertungsreserven - Auflösung von Bewertungsreserven - Einmaleffekte aus der Veränderung des Pauschalwertberichtigungs-satzes - 	4.2.1 Saamiset <ul style="list-style-type: none"> - Arvonlennukset - Arvostusvarauksiin siirretyt erät - Arvostusvarausten purkaminen - Ei-toistuvat summittaisen luottotappiovarausprosentin muutosten vaikutukset - 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">
4.2.2 Disagio	4.2.2 Kurssitappiot
4.3 Zwischensumme 4.1 und 4.2	4.3 Välitulos 4.1 ja 4.2

A	B	C	D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.	DM milj. / DM '000 brutto netto	
5.	Bereinigungspositionen in den Passiva	5.	Oikaistavat taseen vastattavaa puolen erät
5.1	Passivischer Unterschiedsbetrag aus der Kapitalkonsolidierung	5.1	Vastattavaa-puolella olevat konsernitilinpäätöksen yhdistelyerot
	<ul style="list-style-type: none"> - Erträge aus der Auflösung im Falle eines „Lucky Buy“ - Bereinigungswürdige übrige Erträge aus der Auflösung - 		<ul style="list-style-type: none"> - Voitot yhdistelyerojen purkamisesta ns. ”lucky buy”-tapauksessa - Muut oikaisuja vaativat tulot yhdistelyerojen purkamisesta -
5.2	Sonderposten mit Rücklageanteil	5.2	Verotekniset varaukset
	<ul style="list-style-type: none"> - Zuführung - Auflösung - 		<ul style="list-style-type: none"> - Eriin kohdistettu määrä - Eristä purettu määrä -
5.3	Rückstellungen	5.3	Varaukset
5.3.1	Pensionsrückstellungen	5.3.1	Eläkevaraukset
	<ul style="list-style-type: none"> - Methodenwechsel/Änderungen von Rechnungsparametern - Nachholungen - Unterlassene Dotierungen - Abweichungen von den üblichen Ermittlungs-methoden - Erträge aus der Auflösung - 		<ul style="list-style-type: none"> - Laskentamenetelmän muutos/laskentaparametrien muutokset - Aikaisempien vajausten kattaminen - Nykyisen tilikauden vajaukset - Erot normaalista laskentamenetelmästä - Tulot varausten purkamisesta -

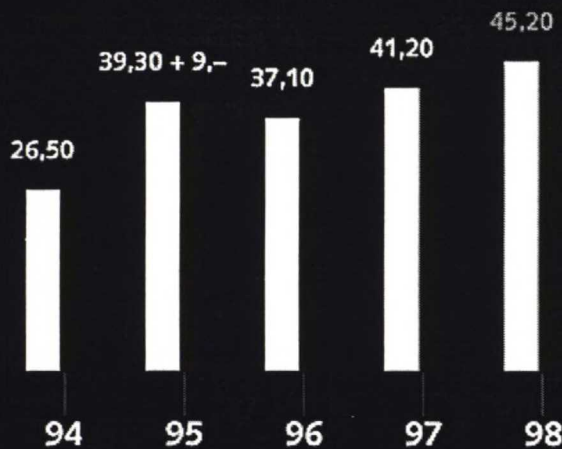
A		B		C	D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.			DM milj. / DM '000 brutto	netto
5.3.2	Sonstige Rückstellungen	5.3.2	Muut varaukset		
	- Nettoveränderung versteuerter Rückstellungen		- Verotuksessa vähennyskeltottomien varausten muutos
	- Bereinigungswürdige Teile der übrigen „sonstigen Rückstellungen“		- Muut oikaisua vaativat erät liittyen muihin varauksiin
	- Erträge aus der Auflösung		- Tulot varausten purkamisesta
	-		-
5.4	Zwischensumme 5.1 bis 5.3	5.4	Välitulos 5.1 – 5.3
6.	Den Positionen 2 bis 5 nicht eindeutig zuordenbare Sondereinflüsse sowie Fremdwährungseinflüsse	6.	Satunnaiset erät, joita ei selkeästi voida luokitella eriin 2-5 sekä ulkomaan rahan määräiset erät		
6.1	Nicht eindeutig zuordenbare Sondereinflüsse, z. B.	6.1	Satunnaiset erät, joita ei selkeästi voida luokitella, esim.		
	- Aufwendungen für Firmenjubiläen		- Menot yrityksen vuosijuhliin
	- Erträge aus Sanierungsmaßnahmen		- Tulot saneeraustoimenpiteistä
	- Aufwendungen aus der erstmaligen Börsen-einführung		- Ensimmäisestä pörssilistautumisesta aiheutuneet menot
	- Steuererstattungen oder nachzahlungen		- Veronpalautukset tai lisäverot
	- Aufwendungen für außergewöhnliche Schadensfälle		- Poikkeuksellisista vahingoista aiheutuneet menot
	-		-
6.2	Fremdwährungseinflüsse	6.2	Ulkomaan rahan määräiset erät		
	- Umrechnungsdifferenz aus der Bilanz		- Muuntoerot taseesta
	- Umrechnungsdifferenz aus der GuV		- Muuntoerot tuloslaskelmasta

A		B	C	D
Nro	Tilinpäätöksestä tai muista lähteistä peräisin olevat erät, joihin voi liittyä tarpeellinen oikaisutoimenpide.		DM milj. / DM '000	
			brutto	netto
6.3	Zwischensumme 6.1 und 6.2	6.3	Välitulos 6.1 ja 6.2
7.	Summe der zu berücksichtigenden Korrekturen (Pos. 2 + 3.4 + 4.3 + 5.4 + 6.3)	7.	Oikaisujen summa (2 + 3.4 + 4.3 + 5.4 + 6.3)
8.	Ergebnis nach DVFA/SG (Gesamtunternehmen) (Pos. 1 + Pos. 7)	8.	DVFA/SG –menetelmän mukaan oikaistu tulos koko konsernille (1+7)
8.1	Ergebnisanteile Dritter	8.1	Vähemmistöosuus tuloksesta
9.	Ergebnis nach DVFA/SG (ohne Anteile Dritter)	9.	DVFA/SG-tulos (vähemmistöosuuden vähentämisen jälkeen)
9.1	Anzahl der für das Geschäftsjahr adjustierten durchschnittlich dividendenberechtigten Aktien	9.1	Tilikaudelle oikaistujen keskimääräisten osinkoihin oikeuttavien osakkeiden lukumäärä
10.	Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie	10.	Osakekohtainen DVFA/SG-tulos
11.	Adjustiertes Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie aus Anlaß von Veränderungen des Gezeichneten Kapitals	11.	Osakekohtainen DVFA/SG-tulos oikaistuna osakepääoman muutoksiin (jos osakepääoma on muuttunut taseen laatimispäivän jälkeen)
12.	Ergebnis nach DVFA/SG je Aktie „voll verwässert“	12.	”Täysin laimennettu“ osakekohtainen DVFA/SG –tulos

ERGEBNIS JE AKTIE
HERLEITUNGSRECHNUNG Mio DM

Jahresüberschuß	1.216	1.508
Bereinigung Sachanlagen und immaterielle Vermögensgegenstände	+ 80	+ 120
Bereinigung Finanzanlagen	- 390	- 432
Bereinigung Umlaufvermögen	- 11	- 44
Veränderung Sonderposten	+ 55	+ 5
Veränderung Rückstellungen	+ 472	+ 476
Sonstige Einflüsse	+ 12	- 50
Fremdanteile	- 338	- 380
DVFA-Ergebnis (absolut)	1.096	1.203
Ergebnis je Aktie (DM)	41,20	45,20
	97	98

ERGEBNIS JE AKTIE DM^{1) 2)}

¹⁾ Veröffentlichte Ergebnisse, ermittelt nach dem Schema der DVFA/SG, nicht adjustiert um Kapitalerhöhungen

²⁾ Das Ergebnis je Aktie spaltet sich 1995 in ein laufendes Ergebnis von 39,30 DM/Aktie und einen einmaligen Steueroptimierungseffekt von 9,- DM/Aktie auf

LIITE 4. VIAG AG:N KONSERNITILINPÄÄTÖS 1997**VIAG-KONZERN JAHRESABSCHLUß 1997**

Bilanz (Tase)	66
Gewinn- und Verlustrechnung (Tuloslaskelma)	67
Entwicklung des Anlagevermögens (Käyttöomaisuuden muutokset)	68
Konzernanhang (Liitetiedot)	70

VIAG-Konzern

Bilanz zum 31. Dezember 1997

Aktiva	Anhang	31. 12. 1997	31. 12. 1996
		TDM	Mio DM
Anlagevermögen	(5)		
Immaterielle Vermögensgegenstände		6.132.237	4.085
Sachanlagen		19.664.887	16.552
Finanzanlagen		9.154.914	4.760
		<u>34.952.038</u>	<u>25.397</u>
Umlaufvermögen			
Vorräte	(6)	5.501.354	5.015
Forderungen und sonstige Vermögensgegenstände	(7)	10.331.593	9.593
Wertpapiere		6.257.579	6.054
Flüssige Mittel	(8)	986.008	1.970
		<u>23.076.534</u>	<u>22.632</u>
Rechnungsabgrenzungsposten	(9)	478.927	462
		<u>58.507.499</u>	<u>48.491</u>
Passiva	Anhang	31. 12. 1997	31. 12. 1996
		TDM	Mio DM
Eigenkapital			
Gezeichnetes Kapital	(10)	1.330.734	1.328
Kapitalrücklage	(10)	5.106.684	5.102
Gewinnrücklagen	(11)	1.254.735	1.466
Anteile anderer Gesellschafter	(12)	1.285.843	1.001
Konzernbilanzgewinn	(13)	372.606	319
		<u>9.350.602</u>	<u>9.216</u>
Sonderposten mit Rücklageanteil	(14)	3.611.277	3.174
Erhaltene Baukostenzuschüsse		2.717.838	1.833
Rückstellungen			
Rückstellungen für Pensionen und ähnliche Verpflichtungen		5.324.561	4.484
Steuerrückstellungen	(15)	2.544.973	2.272
Sonstige Rückstellungen	(16)	18.471.336	14.288
		<u>26.340.870</u>	<u>21.044</u>
Verbindlichkeiten	(17)	16.374.102	13.100
Rechnungsabgrenzungsposten		112.810	124
		<u>58.507.499</u>	<u>48.491</u>

VIAG-Konzern

Gewinn- und Verlustrechnung für die Zeit vom 1. Januar 1997 bis 31. Dezember 1997

		1997	1996
	Anhang	TDM	Mio DM
Umsatzerlöse	(18)	49.545.242	41.055
Bestandsveränderungen der Erzeugnisse und andere aktivierte Eigenleistungen	(19)	189.924	94
Gesamtleistung		49.735.166	41.149
Sonstige betriebliche Erträge	(20)	2.232.769	1.741
Materialaufwand	(21)	32.587.113	27.102
Personalaufwand	(22)	7.317.434	6.188
Abschreibungen	(23)	2.630.588	2.233
Sonstige betriebliche Aufwendungen	(24)	6.405.441	4.961
Beteiligungsergebnis	(25)	- 107.099	- 85
Finanzergebnis	(26)	- 145.535	- 61
Ergebnis der gewöhnlichen Geschäftstätigkeit		2.774.725	2.260
Außerordentliches Ergebnis	(27)	160.151	90
Steuern vom Einkommen und vom Ertrag	(28)	1.718.774	1.290
Konzernjahresüberschuß	(29)	1.216.102	1.060

Entwicklung des Anlagevermögens

	Anschaffungs- bzw. Herstellungskosten							Stand 31. 12. 1997
	Stand 1. 1. 1997	Zugänge	Abgänge	Um- buchungen	Zuschrei- bungen	Veränderung des Konsoli- dierungskreises	Währungs- differenz	
	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM
Konzessionen, gewerbliche Schutzrechte und ähnliche Rechte und Werte sowie Lizenzen an solchen Rechten und Werten	1.949.525	113.516	40.421	3.365	10	12.076	3.065	2.041.136
Geschäftswert	2.939.120	646	74	0	0	1.968.683	385	4.908.760
Geleistete Anzahlungen	1.521	2.067	2	- 843	0	- 402	1	2.342
Immaterielle Vermögensgegenstände	4.890.166	116.229	40.497	2.522	10	1.980.357	3.451	6.952.238
Grundstücke, grundstücks- gleiche Rechte und Bauten einschließlich Bauten auf fremden Grundstücken	7.566.163	263.663	333.113	242.447	733	1.822.374	94.390	9.656.657
Technische Anlagen und Maschinen	36.028.288	1.032.291	1.156.369	682.227	66.898	6.898.572	365.200	43.917.107
Andere Anlagen, Betriebs- und Geschäftsausstattung	2.700.540	265.958	324.007	- 15.511	2.420	320.876	47.906	2.998.182
Geleistete Anzahlungen und Anlagen im Bau	1.358.117	1.049.631	131.322	- 911.412	51	260.880	27.551	1.653.496
Sachanlagen	47.653.108	2.611.543	1.944.811	- 2.249	70.102	9.302.702	535.047	58.225.442
Anteile an verbundenen Unternehmen	571.075	5.446.279	113.672	770.124	32	- 4.744.839	620	1.929.619
Ausleihungen an verbundene Unternehmen	45.493	383	43.660	- 370	0	42.993	8	44.847
Anteile an assoziierten Unternehmen	1.728.517	1.175.684	57.394	118.750	0	10.678	- 1.727	2.974.508
Übrige Beteiligungen	2.237.060	211.711	251.883	- 44.327	0	810.595	640	2.963.796
Ausleihungen an Unter- nehmen, mit denen ein Betei- ligungsverhältnis besteht	18.923	70.238	6.824	- 715	0	55.895	463	137.980
Wertpapiere des Anlagevermögens	264.267	62.506	80.400	- 354	0	833.653	235	1.079.907
Sonstige Ausleihungen	140.881	19.751	31.638	1.395	19	27.100	3.631	161.139
Finanzanlagen	5.006.216	6.986.552	585.471	844.503	51	- 2.963.925	3.870	9.291.796
Summe Anlagevermögen	57.549.490	9.714.324	2.570.779	844.776	70.163	8.319.134	542.368	74.469.476

Kumulierte Wertberichtigungen							Netto-Buchwert		
Stand 1. 1. 1997	Zugänge	Abgänge	Um- buchungen	Zuschrei- bungen	Veränderung des Konsoli- dierungskreises	Währungs- differenz	Stand 31. 12. 1997	31. 12. 1997	31. 12. 1996
TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	TDM	Mio DM
273.412	65.317	30.889	101	- 55	16.667	2.216	326.769	1.714.367	1.676
531.878	113.898	74	557	0	- 153.348	286	493.197	4.415.563	2.407
20	14	0	0	0	0	1	35	2.307	2
805.310	179.229	30.963	658	- 55	- 136.681	2.503	820.001	6.132.237	4.085
3.092.297	276.901	229.736	68.611	- 1.173	455.274	28.155	3.690.329	5.966.328	4.474
25.838.682	1.884.991	933.595	- 9.989	54.686	5.408.348	208.926	32.452.049	11.465.058	10.190
2.060.100	289.051	273.803	- 60.899	1.060	256.991	31.292	2.303.792	694.390	640
109.634	3.443	210	2.450	- 374	- 696	138	114.385	1.539.111	1.248
31.100.713	2.454.386	1.437.344	173	54.199	6.119.917	268.511	38.560.555	19.664.887	16.552
68.373	1.111	26.568	0	- 564	1.240	55	43.647	1.885.972	503
0	146	4	0	- 580	3.964	0	3.526	41.321	45
30.051	7.600	1.254	- 557	0	5.977	246	42.063	2.932.445	1.698
131.870	8.889	108.775	0	- 500	229	- 1	31.712	2.932.084	2.105
388	18	582	- 125	0	550	0	249	137.731	19
4.499	140	240	0	- 6	610	1	5.004	1.074.903	260
11.290	702	1.591	125	- 24	145	34	10.681	150.458	130
246.471	18.606	139.014	- 557	- 1.674	12.715	335	136.882	9.154.914	4.760
32.152.494	2.652.221	1.607.321	274	52.470	5.995.951	271.349	39.517.438	34.952.038	25.397

Grundzüge der Konsolidierungs-, Bilanzierungs- und Bewertungsmethoden

(1) Konsolidierungskreis

In den Konzernabschluß der VIAG AG sind neben einigen kleineren Gesellschaften die Bayernwerk AG, die SKW Trostberg AG, die Th. Goldschmidt AG, die VAW aluminium AG, die Gerresheimer Glas AG, die Schmalbach-Lubeca AG sowie die Klöckner & Co AG (inklusive der Computer 2000 AG) einschließlich ihrer Tochtergesellschaften einbezogen. Zugrundegelegt wurden jeweils die Konzernabschlüsse.

Wesentliche Änderungen des Konsolidierungskreises betrafen 1997 insbesondere die erstmalige Einbeziehung der Th. Goldschmidt AG, der Isar-Amperwerke AG (mit dem Rumpfgeschäftsjahr 1. 7. bis 31. 12. 1997), der ungarischen Dédász, der von Johnson Controls zum 1. 3. 1997 übernommenen PET-Verpackungsaktivitäten und des spanischen Stahlhändlers Comercial de Laminados. Ausgeschieden sind neben der Thyssengas GmbH (zum 30. 6. 1997) insbesondere die Bereiche Metall- (zum 28. 5. 1997) und Kunststoffverpackungen bei Schmalbach-Lubeca und der Chemiehandel (zum 31. 12. 1997) bei Klöckner & Co. Darüber hinaus wurde bei Klöckner & Co der Bereich Textilien zum Jahresende endkonsolidiert, da er nicht mehr zum künftigen Kerngeschäft gehört. Der Abschluß der Th. Goldschmidt ist zwar zum 1. 1. 1997 erstkonsolidiert; das Ergebnis wurde jedoch nur zu 2/3 einbezogen, da der Mehrheitserwerb zum 1. 5. 1997 umgesetzt wurde. Insgesamt haben die Veränderungen des Konsolidierungskreises einen nicht unwesentlichen Einfluß auf die Vermögens-, Finanz- und Ertragslage, so daß die Zahlen für die Jahre 1996 und 1997 nur bedingt vergleichbar sind.

Unberücksichtigt blieben Tochtergesellschaften, die auch in zusammengefaßter Betrachtung für die Vermittlung eines den tatsächlichen Verhältnissen entsprechenden Bildes von untergeordneter Bedeutung sind.

Gemeinschaftsunternehmen wurden teilweise anteilmäßig in den Konzernabschluß einbezogen. Zu diesen Gesellschaften, die keine verbundenen Unternehmen zur VIAG i. S. d. § 271 Abs. 2 HGB sind, gehören die Thyssengas GmbH (bis 30. 6. 1997) sowie die Kühne & Nagel International AG. Assoziierte Gesellschaften wurden nach der Equity-Methode bewertet. Für die Darstellung des Konzerns unbedeutende assoziierte Unternehmen wurden zum Buchwert angesetzt.

Gesellschaften, deren Geschäftsjahr zum 30. September bzw. 30. November endet, werden auf der Basis ihres auf diesen Stichtag aufgestellten Abschlusses einbezogen.

(2) Bilanzierungs- und Bewertungsmethoden

Gliederung, Ansatz und Bewertung folgen im Konsolidierungskreis einer einheitlichen Bilanzierungsrichtlinie. Bei assoziierten Unternehmen wurde auf eine Anpassung verzichtet.

Aktiva

Erworbene immaterielle Vermögensgegenstände werden zu Anschaffungskosten, vermindert um planmäßige Abschreibungen, angesetzt. Aktivische Unterschiedsbeträge aus der Erstkonsolidierung werden, soweit vorhanden, um anteilige stille Reserven gekürzt. Die danach verbleibenden **Geschäftswerte** werden, soweit sie nicht offen von den Rücklagen abgesetzt sind, aktiviert. Sie werden entsprechend der Nutzungsdauer über längstens 15 Jahre, bei Gas- bzw. Elektrizitätsversorgungsunternehmen bis zu 30 bzw. 40 Jahren abgeschrieben. Die **Sachanlagen** sind zu Anschaffungs- oder steuerlich aktivierungspflichtigen Herstellungskosten bewertet und um Abschreibungen vermindert. Die Abschreibungen erfolgen bei den Gebäuden entsprechend den steuerlichen Vorschriften. Das bewegliche Anlagevermögen wird linear – überwiegend im Verpackungs- und Handelsbereich sowie bei ausländischen Konzerngesellschaften – oder mit den steuerlich höchstzulässigen Sätzen zunächst degressiv und später linear abgeschrieben.

Geringwertige Wirtschaftsgüter werden im Zugangsjahr voll abgeschrieben und sind im Anlagespiegel als Zugang und Abgang ausgewiesen.

Einige kleinere Unternehmen aktivieren Fremdkapitalzinsen.

Die **Beteiligungen** werden zu Anschaffungskosten, ggf. vermindert um Abschreibungen, angesetzt. Die nach der Equity-Methode bewerteten Unternehmen werden zum Buchwert angesetzt, erhöht oder vermindert um die anteiligen Ergebnisse und die Gewinnausschüttungen wie im jeweils letzten verfügbaren Jahresabschluß ausgewiesen. Für negative Eigenkapitalanteile werden Rückstellungen gebildet. Im Equitywertansatz sind aus erstmaliger Anwendung im abgelaufenen Geschäftsjahr aktive Unterschiedsbeträge in Höhe von 605 Mio DM enthalten. Zinslose oder zinsverbilligte **Ausleihungen** sind zum Barwert angesetzt.

Die **Vorräte** sind bewertet zu Anschaffungs- oder steuerlich aktivierungspflichtigen Herstellungskosten bzw. zu niedrigeren Wiederbeschaffungskosten oder Nettoverkaufserlösen. In Teilbereichen – i.w. bei ausgewählten Produktgruppen im Verpackungsbereich – wurde in Anlehnung an die steuerlichen Vorschriften nach der LIFO-Methode bewertet, sonst nach der üblichen Durchschnittsmethode.

Die **Kernbrennelemente**, die innerhalb der Vorräte ausgewiesen werden, werden mit den bis zum jeweiligen Anreicherungsgrad bzw. Fertigungsstand angefallenen Kosten bewertet, sofern nicht aufgrund der Marktentwicklung ein niedrigerer Wert anzusetzen ist. Die Abschreibungen werden arbeitsabhängig nach Maßgabe des Verbrauchs und leistungsabhängig nach Maßgabe der Nutzungsdauer des Reaktors vorgenommen.

Forderungen und **sonstige Vermögensgegenstände** sind mit dem Nominalbetrag bewertet. Zweifelhafte Forderungen sind mit dem wahrscheinlichen Wert, zinslose oder unterverzinsliche mit dem Barwert angesetzt. Uneinbringliche Forderungen sind abgeschrieben. Zur Abdeckung des allgemeinen Kreditrisikos wurde eine Pauschalwert-

berichtigung bei den Forderungen aus Lieferungen und Leistungen in ausreichender Höhe vorgenommen.

Passiva

Die **Eigenkapitalpositionen** sind zum Nennbetrag angesetzt.

Zur Erhöhung der Aussagefähigkeit werden steuerrechtliche Sonderabschreibungen (Unterschiedsbetrag zwischen der nach § 253 HGB in Verbindung mit § 279 HGB und der nach § 254 HGB zulässigen Bewertung) in **Sonderposten mit Rücklageanteil** eingestellt.

Direkte und über Unterstützungskassen gewährte **Pensionszusagen** werden mindestens nach dem Teilwertverfahren gemäß § 6a EStG mit einem Zinssatz von 6 % errechnet. Bei ausländischen Gesellschaften werden den inländischen Zusagen vergleichbare Verpflichtungen ebenfalls nach dem Teilwertverfahren (mit landestypischen Zinssätzen), andere Zusagen entsprechend den landesrechtlichen Vorschriften ermittelt. Die **sonstigen Rückstellungen** berücksichtigen alle erkennbaren Risiken in ausreichendem Umfang.

Verbindlichkeiten sind mit dem Rückzahlungsbetrag bewertet.

(3) Konsolidierungsmethoden

Die Kapitalkonsolidierung für die Gesellschaften, die erstmals in den Konsolidierungskreis einbezogen werden, wird nach der Buchwertmethode grundsätzlich auf den Zeitpunkt der Erlangung der unternehmerischen Führung durchgeführt. Bei Gesellschaften, die aus dem Konsolidierungskreis ausscheiden, wird die Endkonsolidierung prinzipiell erfolgswirksam durchgeführt. Die im Zeitpunkt der Erstkonsolidierung vorgenommenen erfolgsneutralen Firmenwertverrechnungen werden beibehalten. Forderungen und Verbindlichkeiten zwischen den konsolidierten Gesellschaften werden aufgerechnet. Zwischen- und -verluste im Anlagevermögen und bei den Vorräten sind eliminiert, konzerninterne Wertberichtigungen und Rückstellungen aufgelöst.

Konzerninterne Umsatzerlöse und andere konzerninterne Erträge werden mit den entsprechenden Aufwendungen verrechnet.

Durch erfolgswirksame Konsolidierungsmaßnahmen entstehende latente Steuerbelastungen oder -entlastungen werden mit einem für die jeweiligen Gesellschaften zu erwartenden Steuersatz berücksichtigt.

4) Währungsumrechnung

In den Einzelabschlüssen werden Forderungen und Verbindlichkeiten mit dem Kurs des Buchungstages bzw. des Zahlungstages unter Berücksichtigung von Verlusten aus Währungsänderungen bewertet, bei Deckung durch Kursicherungsgeschäften mit dem gesicherten Kurs.

Im Konzernabschluß werden die Bilanzen der einbezogenen Unternehmen mit dem Stichtagskurs erfolgswirksam umgerechnet. Die Unterschiedsbeträge aus der Umrechnung des Eigenkapitals mit veränderten Kursen werden unter den Gewinnrücklagen bzw. den Anteilen anderer Gesellschafter ausgewiesen. In der Gewinn- und Verlustrechnung werden die Erträge und Aufwendungen mit den Jahresdurchschnittskursen, die Jahresergebnisse und die Ergebnisverwendung mit Stichtagskursen umgerechnet. Der Unterschiedsbetrag aus der Währungsumrechnung wird unter den sonstigen betrieblichen Aufwendungen bzw. sonstigen betrieblichen Erträgen erfaßt.

Die wesentlichen angewendeten Umrechnungskurse zum Jahresende lauten:

	1997 DM	1996 DM
1 USD	1,7921	1,5548
1 GBP	2,9820	2,6267
1 CAD	1,2445	1,1356
100 CHF	123,25	115,00
100 NLG	88,739	89,086
100 FRF	29,883	29,638
100 JPY	1,3838	1,3408

Erläuterungen zur Bilanz

(5) Anlagevermögen

Die Entwicklung ist auf den Seiten 68 und 69 dargestellt. Der Einfluß aus der Veränderung des Konsolidierungskreises ist gesondert ausgewiesen.

Die Aufstellung des Anteilsbesitzes des Konzerns wird gemäß § 313 Abs. 4 HGB beim Handelsregister des Amtsgerichts München (HRB 105164) hinterlegt.

(6) Vorräte

Von den Beständen aus konzerninternen Lieferungen sind Zwischenergebnisse von 11 Mio DM (Vorjahr: 2 Mio DM) und erhaltene Anzahlungen auf Bestellungen von 102 Mio DM (Vorjahr: 33 Mio DM) abgesetzt.

(7) Forderungen und sonstige Vermögensgegenstände

	1997 TDM	1996 Mio DM
Zusammensetzung:		
Forderungen aus Lieferungen und Leistungen	6.171.311	5.387
(davon Restlaufzeit von mehr als einem Jahr)	(227.796)	(219)
Forderungen gegen verbundene Unternehmen	614.812	180
(davon Restlaufzeit von mehr als einem Jahr)	(-)	(3)
Forderungen gegen Unternehmen, mit denen ein Beteiligungsverhältnis besteht	520.326	772
(davon Restlaufzeit von mehr als einem Jahr)	(15.138)	(3)
Sonstige Vermögensgegenstände	3.025.144	3.254
(davon Restlaufzeit von mehr als einem Jahr)	(299.350)	(206)
	10.331.593	9.593

(8) Flüssige Mittel

Sie umfassen vor allem Bankguthaben, ferner Schecks, Kassenbestände, Bundesbank- und Postgiroguthaben.

(9) Rechnungsabgrenzungsposten

Hierin sind Disagios von 1.493 TDM (Vorjahr: 2 Mio DM) enthalten.

(10) Gezeichnetes Kapital/Kapitalrücklage

Das gezeichnete Kapital von 1.331 Mio DM und die Kapitalrücklage von 5.107 Mio DM entsprechen den Positionen bei der VIAG AG.

(11) Gewinnrücklagen

Durch erstmalige Konsolidierung bzw. Equity-Bewertung veränderte sich

- der aktivische Unterschiedsbetrag aus Konsolidierung um 1.001 Mio DM
- der passivische Unterschiedsbetrag aus Equity-Bewertung um 1 Mio DM.

Die Gewinnrücklagen setzen sich zum Bilanzstichtag wie folgt zusammen:

Zusammensetzung:	1997 Mio DM	1996 Mio DM
Andere Gewinnrücklagen	4.214	3.429
Unterschiedsbeträge aus erstmaliger Kapitalkonsolidierung und Equity-Bewertung		
passivisch	1.051	1.043
aktivisch	4.010	3.006
	1.255	1.466

Die anderen Gewinnrücklagen beinhalten neben den Gewinnrücklagen der einbezogenen Gesellschaften die Ergebnisse aus Konsolidierungsvorgängen, soweit sie nicht auf Fremddanteile entfallen.

Bei der erfolgswirksamen Endkonsolidierung von Gesellschaften wird die zum Zeitpunkt der Erstkonsolidierung vorgenommene erfolgsneutrale Verrechnung von Unterschiedsbeträgen mit den Gewinnrücklagen beibehalten. Durch Anwendung dieser Methode ist der Konzernjahresüberschuß saldiert um 37 Mio DM höher.

(12) Anteile anderer Gesellschafter

Die Fremddanteile am Eigenkapital betreffen im wesentlichen die Anteile konzernfremder Gesellschafter bei der Bayernwerk AG, der SKW Trostberg AG, der Th. Goldschmidt AG, der Gerresheimer Glas AG und der Schmalbach-Lubeca AG.

(13) Konzernbilanzgewinn

Der Konzernbilanzgewinn entspricht dem Bilanzgewinn der VIAG AG.

(14) Sonderposten mit Rücklageanteil

Die Sonderposten mit Rücklageanteil sind insbesondere gebildet nach § 6 Fördergebietsgesetz, § 6b EStG, § 3 Zonenrandförderungsgesetz, § 7 EStG sowie gemäß ausländischem Recht. In diese Posten wurden im Geschäftsjahr 417 Mio DM eingestellt. Erfolgserhöhend aufgelöst wurden 297 Mio DM. Unter dieser Position sind zudem Sonderposten für Investitionszulagen von 62 Mio DM (Vorjahr: 54 Mio DM) ausgewiesen.

(15) Steuerrückstellungen

In den Steuerrückstellungen sind passivische latente Steuern – saldiert mit aktivischen latenten Steuern aus Konsolidierungsvorgängen – in Höhe von 916 Mio DM (Vorjahr: 953 Mio DM) enthalten.

(16) Sonstige Rückstellungen

Zusammensetzung:	1997 TDM	1996 Mio DM
Entsorgungsrückstellungen	11.372.602	8.385
Übrige Rückstellungen	7.098.734	5.903
	18.471.336	14.288

Die Erhöhung der Entsorgungsrückstellungen um 3,0 Mrd DM resultiert aus der erstmaligen Integration der Isar-Amperwerke AG und aus den laufenden Zuführungen des Bayernwerks im Geschäftsjahr 1997.

Die übrigen Rückstellungen wurden im wesentlichen gebildet für Risiken aus schwebenden Geschäften, Personalkosten, ausstehende Rechnungen aus Lieferungen und Leistungen, Erlösschmälerungen und Beiträge, Prozesse, erforderliche Umstrukturierungsmaßnahmen, zukünftige Aufwendungen für Umweltschutz, Risikovorsorge im Beteiligungsbereich, für sonstige Verbindlichkeiten, die dem Grunde nach und/oder in ihrer endgültigen Höhe noch nicht feststehen, sowie nach § 249 Abs. 2 HGB. Weiterhin sind in diesem Posten passivische Unterschiedsbeträge aus der Erstkonsolidierung mit Rückstellungscharakter in Höhe von 14 Mio DM (Vorjahr: 45 Mio DM) enthalten.

17) Verbindlichkeiten

	Restlaufzeit bis zu einem Jahr TDM	Restlaufzeit zwischen einem und bis zu fünf Jahren TDM	Restlaufzeit von mehr als fünf Jahren TDM	1997 TDM	1996 TDM
Anleihen	127.862	1.357	7.994	137.213	558.291
Verbindlichkeiten gegenüber Kreditinstituten	4.716.181	2.291.879	2.143.200	9.151.260	6.759.943
Verbindlichkeiten aus Lieferungen und Leistungen	3.101.756	1.451	–	3.103.207	2.886.289
Wechselverbindlichkeiten	486.781	–	–	486.781	438.837
Verbindlichkeiten gegenüber verbundenen Unternehmen	105.416	–	63.606	169.022	205.508
Verbindlichkeiten gegenüber Unternehmen, mit denen ein Beteiligungsverhältnis besteht	314.782	76.465	86.254	477.501	527.853
Sonstige Verbindlichkeiten	2.238.690	447.817	162.611	2.849.118	1.722.814
Summe	11.091.468	2.818.969	2.463.665	16.374.102	13.099.535

Durch Grundpfandrechte sind 530 Mio DM (Vorjahr: 274 Mio DM) gesichert, durch ähnliche Rechte, insbesondere die Sicherungsübereignung von technischen Anlagen, 139 Mio DM (Vorjahr: 223 Mio DM). Bei Verbindlichkeiten aus Lieferungen und Leistungen bestehen die üblichen Eigentumsvorbehalte aus Lieferungen von Roh-, Hilfs- und Betriebsstoffen sowie Halbfabrikaten und Waren. In den sonstigen Verbindlichkeiten sind 275.796 TDM (Vorjahr: 253 Mio DM) aus Steuern und 174.976 TDM (Vorjahr: 162 Mio DM) im Rahmen der sozialen Sicherheit enthalten.

Erläuterungen zur Gewinn- und Verlustrechnung

(18) Umsatzerlöse

Bereich/Region	Bundesrepublik Deutschland Mio DM	Übrige EU Mio DM	Übriges Europa Mio DM	Nordamerika Mio DM	Sonstige Länder Mio DM	Konzernumsatz 1997 Mio DM	Konzernumsatz 1996 Mio DM
Energie	9.824	104	404	–	–	10.332	9.548
Chemie	2.258	1.766	307	1.441	1.261	7.033	3.908
SKW Trostberg	1.662	1.328	229	1.245	999	5.463	3.908
Th. Goldschmidt	596	438	78	196	262	1.570	–
Verpackung	3.160	4.366	831	1.966	786	11.109	10.088
VAW aluminium	1.639	1.890	370	581	596	5.076	4.388
Schmalbach-Lubeca	754	2.064	370	1.023	133	4.344	4.089
Gerresheimer Glas	767	412	91	362	57	1.689	1.611
Logistik	5.953	9.096	1.774	2.218	1.774	20.815	17.283
Klöckner & Co	5.155	8.579	1.702	1.690	1.425	18.551	15.373
Kühne & Nagel	798	517	72	528	349	2.264	1.910
Andere Bereiche	94	5	5	413	6	523	483
Innenumsatz zwischen den Konzernbereichen	– 267	–	–	–	–	– 267	– 255
Außenumsatz	21.022	15.337	3.321	6.038	3.827	49.545	41.055

Zur höheren Transparenz wird der Innenumsatz zwischen den Konzernbereichen gesondert ausgewiesen. Die Umsätze der VAW aluminium werden seit 1997 ohne Preissicherungs- und Hedgegeschäfte ausgewiesen; die Vorjahreszahlen wurden angepaßt. Korrespondierend wurden der Materialaufwand und die sonstigen betrieblichen Erträge des Vorjahres angepaßt. Bereinigt um Akquisitions- und Desinvestitionseffekte beträgt der Konzernumsatz 44.971 Mio DM.

(19) Bestandsveränderungen der Erzeugnisse und andere aktivierte Eigenleistungen

Zusammensetzung:	1997 TDM	1996 Mio DM
Erhöhung (Vorjahr: Verminderung) des Bestandes an fertigen und unfertigen Erzeugnissen	20.893	51
Andere aktivierte Eigenleistungen	169.031	145
	189.924	94

(20) Sonstige betriebliche Erträge

Die sonstigen betrieblichen Erträge von 2.232.769 TDM (Vorjahr: 1.741 Mio DM) setzen sich wie folgt zusammen:

	1997 TDM	1996 Mio DM
Zusammensetzung:		
Erträge aus der Auflösung von Rückstellungen	667.145	389
(davon periodenfremd)	(526.354)	(237)
Erträge aus der Auflösung von Sonderposten mit Rücklageanteil	296.516	277
Erträge aus dem Abgang von Gegenständen des Anlagevermögens	291.956	191
(davon periodenfremd)	(161.572)	(161)
Sonstige	977.152	884
(davon periodenfremd)	(97.381)	(120)
	2.232.769	1.741

(21) Materialaufwand

	1997 TDM	1996 Mio DM
Zusammensetzung:		
Aufwendungen für Roh-, Hilfs- und Betriebsstoffe und für bezogene Waren	30.300.458	24.900
(davon periodenfremd)	(125.121)	(2)
Aufwendungen für bezogene Leistungen	2.286.655	2.202
(davon periodenfremd)	(5.730)	(3)
	32.587.113	27.102

Abschreibungen zur Berücksichtigung zukünftiger Wertschwankungen belaufen sich auf 5 Mio DM. Bei unverändertem Konsolidierungskreis wäre ein Materialaufwand von 30.469 Mio DM ausgewiesen worden. Die Materialaufwandsquote beträgt 66 % (Vorjahr: 66 %).

(22) Personalaufwand

	1997 TDM	1996 Mio DM
Zusammensetzung:		
Löhne und Gehälter	5.553.007	4.711
(davon periodenfremd)	(4.523)	(3)
Soziale Abgaben und Aufwendungen für Unterstützung	1.181.727	933
(davon periodenfremd)	(99)	(1)
Aufwendungen für Altersversorgung	582.700	544
(davon periodenfremd)	(5.492)	(4)
	7.317.434	6.188

Bereinigt um Akquisitions- und Desinvestitionseffekte beläuft sich der Personalaufwand auf 6.183 Mio DM.

Die Personalaufwandsquote beläuft sich auf 15 % (Vorjahr: 15 %).

(23) Abschreibungen

Die Abschreibungen betreffen ausschließlich Abschreibungen auf immaterielle Vermögensgegenstände des Anlagevermögens und Sachanlagen. Darin sind 114 Mio DM Abschreibungen auf die unter den immateriellen Vermögensgegenständen ausgewiesenen Geschäftswerte enthalten. Außerplanmäßige Abschreibungen sind in Höhe von 73 Mio DM verrechnet.

(24) Sonstige betriebliche Aufwendungen

Die sonstigen betrieblichen Aufwendungen von 6.405.441 TDM (Vorjahr: 4.961 Mio DM) setzen sich wie folgt zusammen:

	1997 TDM	1996 Mio DM
Zusammensetzung:		
Aufwendungen aus Einstellungen in den Sonderposten mit Rücklageanteil	416.921	477
Reparatur-/Instandhaltungsaufwendungen	435.171	390
(davon periodenfremd)	(10.000)	(3)
Transport-/Lageraufwendungen	835.434	727
(davon periodenfremd)	(170)	(-)
Fremdleistungen	908.351	594
(davon periodenfremd)	(2.999)	(4)
Mieten/Pachten	418.627	275
(davon periodenfremd)	(790)	(1)
Verluste aus dem Abgang von Gegenständen des Anlagevermögens	104.893	95
(davon periodenfremd)	(39.120)	(68)
Sonstige Steuern	165.787	139
(davon periodenfremd)	(8.959)	(5)
Sonstige	3.120.257	2.264
(davon periodenfremd)	(251.031)	(81)
	6.405.441	4.961

(25) Beteiligungsergebnis

Zusammensetzung:	1997 TDM	1996 Mio DM
Erträge aus Gewinnabführungsverträgen	12.026	14
Erträge aus Beteiligungen	145.767	55
(davon aus verbundenen Unternehmen)	(71.042)	(13)
Aufwendungen aus Verlustübernahmen	384.566	181
Erträge aus assoziierten Unternehmen	211.422	97
Aufwendungen aus assoziierten Unternehmen	81.466	25
Abschreibungen auf Beteiligungen	10.282	45
Nettoaufwand	107.099	85

Im Beteiligungsergebnis sind durch die Equity-Bewertung erfaßte Zusatzerträge in Höhe von 19 Mio DM und Zusatzaufwendungen in Höhe von 26 Mio DM enthalten. Unter den Aufwendungen aus Verlustübernahme und aus assoziierten Unternehmen sind die Anlaufverluste aus der Telekommunikation ausgewiesen. Des weiteren sind hierunter Verlustübernahmen von Personengesellschaften, die zur steuerlichen Optimierung gehalten werden, erfaßt.

(26) Finanzergebnis

Zusammensetzung:	1997 TDM	1996 Mio DM
Erträge aus anderen Wertpapieren und Ausleihungen des Finanzanlagevermögens	30.211	22
(davon aus verbundenen Unternehmen)	(2.185)	(5)
Sonstige Zinsen und ähnliche Erträge	645.288	618
(davon aus verbundenen Unternehmen)	(21.319)	(8)
Zinsen und ähnliche Aufwendungen	807.960	697
(davon an verbundene Unternehmen)	(33.091)	(21)
Abschreibungen auf andere Finanzanlagen und auf Wertpapiere des Umlaufvermögens	13.074	4
Nettoaufwand	145.535	61

(27) Außerordentliches Ergebnis

Zusammensetzung:	1997 TDM	1996 Mio DM
Außerordentliche Erträge	768.014	160
Außerordentliche Aufwendungen	607.863	70
Nettoertrag	160.151	90

Das außerordentliche Ergebnis 1997 von netto 160.151 TDM steht überwiegend im Zusammenhang mit durchgeführten und geplanten Portfoliobereinigungen. Außerordentliche Erträge resultierten im wesentlichen aus

- der Endkonsolidierung der Thyssengas GmbH,
- der Abgabe des Metall- und Kunststoffverpackungsbereichs bei Schmalbach-Lubeca und
- dem Verkauf des Bereichs Chemiehandel bei Klöckner & Co.

Gegenläufig wirkten außerordentliche Aufwendungen zur bilanziellen Vorsorge für vorhandene Risiken und absehbare Maßnahmen bei durchgeführten bzw. geplanten Desinvestments vor allem im Verpackungs- und Logistikbereich.

(28) Steuern vom Einkommen und vom Ertrag

Hierunter werden ausschließlich die Steuern vom Einkommen und vom Ertrag ausgewiesen. Beeinflußt wurde der Steueraufwand durch Nachzahlungen aus einer abgeschlossenen Betriebsprüfung. Auf das außerordentliche Ergebnis entfällt 1997 kein Steueraufwand.

(29) Konzernjahresüberschuß

Das Jahresergebnis wurde durch die Veränderung von Sonderposten mit Rücklageanteil und aus steuerlichen Gründen unterlassene Wertaufholungen um rund 6 % des ausgewiesenen Ergebnisses vermindert. In den nachfolgenden Jahren werden sich hieraus geringere

Aufwendungen verbunden mit höheren Ertragsteuern ergeben. Aufgrund der langfristigen Auflösung dieser Positionen werden zukünftige Jahresergebnisse nicht wesentlich berührt.

Auf andere Gesellschafter entfallen Jahresüberschuß-anteile von 391.177 TDM (Vorjahr: 296 Mio DM) und Jahresfehlbetragsanteile von 34.511 TDM (Vorjahr: 34 Mio DM).

Sonstige Angaben

(30) Mitarbeiter

Die durchschnittliche Zahl der Mitarbeiter betrug:

Mitarbeiter	1997 insgesamt	davon bei quotat konsolidierten Unternehmen	1996 insgesamt
Energie	15.525	258	12.805
Chemie			
SKW Trostberg	13.420	–	10.126
Th. Goldschmidt	5.920	–	–
Verpackung			
VAW aluminium	15.220	3.377	14.887
Schmalbach-Lubeca	9.957	–	12.489
Gerresheimer Glas	8.352	–	7.250
Logistik			
Klößner & Co	15.518	–	12.928
Kühne & Nagel	12.323	12.323	11.776
Andere Bereiche	580	–	562
	96.815	15.958	82.823

Unter den Mitarbeitern sind 2.250 Auszubildende und Praktikanten, davon 30 bei quotat konsolidierten Unternehmen.

(31) Haftungsverhältnisse

Zum Bilanzstichtag bestanden folgende Haftungsverhältnisse:

Zusammensetzung:	1997 Mio DM	1996 Mio DM
aus Wechselverbindlichkeiten	234	112
aus Bürgschaften	111	217
aus Gewährleistungen	149	7
aus Bestellung von Sicherheiten	50	1

Von den Verbindlichkeiten aus Gewährleistungsverträgen wurden im Vorjahr bürgschaftsähnliche Verbindlichkeiten von 100 Mio DM unter den Verbindlichkeiten aus Bürgschaften ausgewiesen.

(32) Sonstige finanzielle Verpflichtungen

Aus langfristigen Miet-, Pacht- und Leasingverträgen ergeben sich für das laufende Jahr Zahlungsverpflichtungen von 552 Mio DM. Zum Bilanzstichtag bestanden außerdem sonstige finanzielle Verpflichtungen aus dem Bestellobligo im Zusammenhang mit Sachanlageinvestitionen von 1.203 Mio DM und andere finanzielle Verpflichtungen von 1.203 Mio DM.

Zur Sicherung der Rohstoff- und Energieversorgung haben unsere Unternehmen branchenüblich langfristige Bezugsverträge abgeschlossen. Soweit aus diesen Verträgen zum Bilanzstichtag Risiken erkennbar waren bzw. Verluste drohten, wurden diese bilanziell angemessen berücksichtigt.

(33) Angaben zu Organmitgliedern

Die Bezüge des Vorstandes für das Geschäftsjahr betrugen von der VIAG AG 4.540.275,50 DM und von Tochterunternehmen 471.554,– DM. Frühere Vorstandsmitglieder oder deren Hinterbliebene erhielten von der Gesellschaft 1.580.084,68 DM. Für die Pensionsverpflichtungen gegenüber früheren Mitgliedern des Vorstandes und ihrer Hinterbliebenen sind insgesamt

15.511.625,- DM zurückgestellt. Unter der Voraussetzung, daß die Hauptversammlung dem Gewinnverwendungsvorschlag der Verwaltung folgt, betragen die Vergütungen an den Aufsichtsrat der VIAG AG für 1997 1.476.873,59 DM von der VIAG AG und 70.050,- DM von verbundenen Unternehmen.

München, den 31. März 1998

VIAG Aktiengesellschaft
DER VORSTAND

Bestätigungsvermerk

„Der Konzernabschluß entspricht nach unserer pflichtgemäßen Prüfung den gesetzlichen Vorschriften. Der Konzernabschluß vermittelt unter Beachtung der Grundsätze ordnungsmäßiger Buchführung ein den tatsächlichen Verhältnissen entsprechendes Bild der Vermögens-, Finanz- und Ertragslage des VIAG-Konzerns. Der Konzernlagebericht steht im Einklang mit dem Konzernabschluß.“

Köln, München, den 8. April 1998

KPMG Hartkopf + Rentrop
Treuhand KG
Wirtschaftsprüfungsgesellschaft

Berger
Wirtschaftsprüfer

Vogel
Wirtschaftsprüfer

C & L Deutsche Revision
Aktiengesellschaft
Wirtschaftsprüfungsgesellschaft

Eiber
Wirtschaftsprüfer

Wagner
Wirtschaftsprüfer